

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ศึกษาปัจจัย ศักยภาพการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน และวิเคราะห์ผลกระทบ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และเข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวในปีพ.ศ.๒๕๕๗ เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ แนวการสนทนากลุ่ม และแนวการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจากพระสงฆ์เจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักธุรกิจ สื่อมวลชน และองค์กรภาคประชาสังคม รวมทั้งการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญจากประชาชนที่มาร่วมงานตักบาตรสองแผ่นดินจากประเทศไทยและสปป.ลาว ประเทศละ ๒๐ คน รวม ๔๐ คน พื้นที่ในการวิจัยได้แก่ เมืองคอบ แขวงไซยะบูลี สปป.ลาว และบ้านฮวก อำเภอ ภูซาง จังหวัดพะเยา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากฝ่ายประเทศไทยทางเดียว ที่มีอิทธิพลจากภายนอก ประกอบด้วย (๑) ด้านการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและ (๒) ด้านเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วยการค้าชายแดน การลงทุน และการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ดังนั้น “ตักบาตรสองแผ่นดิน” จึงเป็นเสมือนจุดขายของประเทศไทยที่ต้องการสร้างให้เกิดพื้นที่ทางความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ โดยการใช้พุทธศาสนาและวัฒนธรรมนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางการเมืองและการเติบโตของเศรษฐกิจชายแดน

๒. ปัจจัยและศักยภาพในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว แบ่งออกเป็น (๑) ปัจจัยและศักยภาพภายในได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย วิถีชีวิตของผู้คนที่มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ (๒) ปัจจัยและศักยภาพภายนอก ในยุทธศาสตร์จังหวัดพะเยาด้านการพัฒนาสู่เมืองการค้าชายแดนได้พัฒนาจุดผ่านแดนบ้านฮวกให้เป็นด่านชายแดนสากล การปรับปรุงอาคารด่านชายแดนและปรับภูมิทัศน์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ที่มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมไปยังแขวงไซยะบูลี แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว เมืองฮานอย และเมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม การทำวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวชายแดน และการสำรวจเส้นทางการค้า การท่องเที่ยวของภาคธุรกิจ

๓. ผลกระทบจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ได้แก่ (๑) ผลกระทบด้านนโยบายระดับประเทศ เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยใช้วัฒนธรรมการตักบาตรนำการเมือง และเศรษฐกิจ การส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมไปถึงการแลกเปลี่ยน เรียนรู้วิถีชีวิตซึ่งกันและกัน และการเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีวัฒนธรรมประจำปีของแต่ละประเทศ (๒) ผลกระทบระดับจังหวัด ทำให้ประเพณีตักบาตรสอง แผ่นดินเป็นงานประจำปีของจังหวัดพะเยา ที่มีการจัดงานช่วงปลายเดือนธันวาคม อย่างไรก็ตาม ผู้รับผิดชอบในการจัดงานขาดความเข้าใจในคุณค่าประเพณีการตักบาตรที่เป็นวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา เน้นแต่การท่องเที่ยว และสร้างรายได้ โดยใช้พุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบ (๓) ผลกระทบระดับ ท้องถิ่น จากกระแสของการพัฒนาบ้านฮวกให้เป็นปาย ๒ เกิดการขยายตัวการค้าขายแดน ผ่านการเปิด ตลาดที่บ้านฮวกทุกวันที่ ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน ส่งผลให้มีร้านค้า ร้านอาหาร ที่พัก ราคาที่ดินใน บ้านฮวกที่เพิ่มสูงขึ้น และนักท่องเที่ยวมากขึ้น รวมทั้งการมีส่วนร่วมในประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินของ ประชาชน หมู่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการระดับอำเภอ ระดับจังหวัดอย่างไรก็ ตาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอภูซาง ถูกตรวจสอบการใช้เงินอุดหนุนที่ผิดประเภท

๔. ข้อเสนอแนะต่อการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ไทย-ลาว ควรให้ความสำคัญกับเนื้อหาและคุณค่าของประเพณีตักบาตร โดยให้คณะสงฆ์ทั้งสองประเทศมี บทบาทหลักในการทำกิจกรรม ควรมีกิจกรรมร่วมด้านประเพณีวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นสอง แผ่นดิน โดยรูปแบบของกิจกรรม ควรจะมีความสอดคล้องกับงานประเพณีตักบาตร เน้นการส่งเสริม วัฒนธรรมสองแผ่นดินและการเชื่อมความสัมพันธ์กับคนทั้งสองประเทศ ควรการสร้างการมีส่วนร่วมใน การจัดงานโดยผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ การประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง และแบ่งบทบาทความ รับผิดชอบที่ชัดเจน ควรจัดทำเป็นแผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยาทุกปี เพื่อให้กิจกรรมมี ความยั่งยืน และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างแท้จริง

คำสำคัญ : ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน , ไทย-ลาว, การสร้างพื้นที่วัฒนธรรม, ข้ามพรมแดน

Abstract

This research was the Qualitative Methodology. The purposes of this research were 1) to study the procedure of the transboundary cultural space production, 2) to study the factor and potentiality for the transboundary cultural space production, and to analyze the effects and to recommend for the transboundary cultural space production. The methodology process composed of in-depth interview of the key informants, focus group, non-participant observation and the attendance at the Thai-Lao Morning Alms Offering Cultural Tradition in the year 2014. The research tools were the in-depth interview guideline, group interview guideline, and the method of non-participant observation. The purposive sample consisted of monk, government officer, local government, sub-district headman, village headman, businessman, mass media, and civil society organization. The sample was also the convenience sampling of the people who were attending the Morning Alms Offering Cultural Tradition. The total number of the sample was 40 which was 20 from Thailand and 20 from Lao PDR. The research area consisted of Meaung Cob in Xayabuli Provinces of Lao PDR and Phusang District in Phayao Provinces of Thailand.

The major findings were:

1. The procedure of the Thailand-Loa transboundary cultural space production was the process of the one-way Cultural Space Production from Thailand which was the effect of the outside environment: 1) politics and international relation and 2) economy with border trade, investment, and tourism connecting the nation group in the of the Greater Mekong Sub-region. Therefore, “the transboundary Morning Alms Offering Cultural Tradition” was the selling point of Thailand to contribute the space of the relationship of the two countries with Buddhism and culture leading to the relations of the city and the growth of the border economy.

2. The factor and potentiality for the transboundary cultural space production through the Thai-Lao Morning Alms Offering Cultural Tradition divided into: (1) the inside factor and potentiality consisted of social capital, cultural capital, and natural resource capital. This aspect composed of multiple ethnic groups, the simple lifestyle of the people, the natural and cultural tourist attraction, the cultural local tradition related to Buddhism, and the plentiful natural resource, (2) the outside factor and potentiality of the strategies of Phayao Province; the development of the city of border trade; had developed the Ban-Hauk Checkpoint to the international border checkpoint, the

renovation of border checkpoint building and landscape, the advancement of tourism in the Sub-region of the Mekong River where the transportation connected to Xayabuli district and Luangprabang district of Lao PDR, Hanoi City and Dien Bien Phu City of Vietnam, the research of the border tourism, and the discover of trade route and the tourism of business sector.

3. The effects of the transboundary cultural space production through the Thai-Lao Morning Alms Offering Cultural Tradition were the positive effect and the negative effect composing of 2 dimensions: (1) The effect of the national policy had developed the international relation by the Morning Alms Offering Cultural Tradition leading the politic and economy, the advancement of cultural tourism as well as the exchange of mutual lifestyle and the participation of annual cultural traditional activities of each country, (2) the effect of the provincial level had brought about the transboundary Morning Alms Offering Cultural Tradition to become the annual tradition of Phayao Province which held in the end of December. Nevertheless, the organizers of the event had a shortage of understanding of the value of the Morning Alms Offering Cultural Tradition which was the Buddhist Culture. That was the focus on tourism and income while Buddhism was the one element, (3) the effect of the local level had come from the development stream of Ban-Hauk to Pai 2. This caused the extended border trade by the market opening of Ban-Hauk on the day 10 and 30 of the month. The consequence was the rising of the shops, restaurants, accommodations, tourists, and the higher-price land of Ban-Hauk as well as the increase in the participation of the people, villages, local government, government agencies in district level and provincial level in the transboundary Morning Alms Offering Cultural Tradition. Nonetheless, the local government of the Phu-sang District had been investigated the grant-in-aid infringement.

4. The recommendations to the Thailand-Loa transboundary cultural space production should give precedence to the content and value of the Morning Alms Offering Cultural Tradition by pursuing the monk groups of the two countries to play the main role of activities, and arranging the mutual cultural tradition which represented the two nations. The pattern of activity should be consistent with the Morning Alms Offering Cultural Tradition, and the focus on the cultural promotion and the connection of the people of the two nations. This was also the participating encouragement of the host alternation with the conference continually, the divided responsible roles explicitly. The additional recommendation was to create the plan of the tourism of Phayao Province

yearly in order to be the sustainable activities and the absolute international relationship of the two countries.

Keyword: Morning Alms Offering Tradition, THAI-LAO, Cultural Space Production, Transboundary

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ เป็นการศึกษาการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว บ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา และเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ซึ่งมีการจัดงานเป็นประจำทุกปี ในช่วงวันขึ้นปีใหม่

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระเถระชั้นผู้ใหญ่หลายท่านที่ได้ให้ความกรุณา ความเมตตา แก่คณะวิจัยในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย จนทำให้ งานวิจัยนี้สำเร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณ ผศ.พลับพลึง คงชนะ และรศ.สมศักดิ์ ศรีสันติสุข ผู้ทรงคุณวุฒิจากกรมส่งเสริม วัฒนธรรม ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐในจังหวัดพะเยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอ ภูซาง ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในอำเภอภูซาง และเมืองคอบ สปป.ลาว รวมไปถึงเพื่อนๆ น้องๆ ในอำเภอ เชียงคำ จังหวัดพะเยา ที่ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณสายอรุณ ปินะดวง ผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นผู้ประสานงานในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งในส่วนของประเทศไทย และเมืองคอบ สปป.ลาว รวมทั้งช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและ วิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จากงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง ใน การนำผลการวิจัยเป็นแนวทางในการบริหาร จัดการ และพัฒนาประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ระหว่างบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา และเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ให้เป็น ประเพณีที่มีความหมายทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และเกิดประโยชน์ในการนำประเพณีวัฒนธรรม มาเป็นสื่อกลางเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองประเทศในอนาคต

สัททยา วิเศษ

๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การตักบาตร เป็นประเพณีไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เนื่องจากพระภิกษุสามเณรคือ ผู้สละทางโลกเพื่อศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม ดังนั้นชาวพุทธจึงทำบุญตักบาตรพระภิกษุและสามเณร เพื่อค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคม การตักบาตรอาจจะทำเป็นประจำหรือเฉพาะวัน เช่น วันพระ วันเกิด วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลังจากตักบาตรเรียบร้อยแล้ว จึงกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษและผู้ล่วงลับไปแล้ว (อัจฉรา ประสิทธิ์สกุลชัย, ๒๕๔๕) การตักบาตรถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธ ที่หมายถึง ความเจริญ งามงาม กฎระเบียบและข้อปฏิบัติ หรือสิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้หมู่คณะ (บันเทิง พาพิจิตร, ๒๕๔๙) นอกจากนี้ยังมีการตักบาตรในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ในแต่ละภูมิภาคแตกต่างกัน อาทิ การตักบาตรเทโวโรหณะในวันออกพรรษา การตักบาตรเที่ยงคืนหรือประเพณีเป็งปู้ด ซึ่งในภาคเหนือจะมีการจัดเป็นประเพณีทุกปีที่มีวันขึ้น ๑๕ ค่ำตรงกับวันพุธ หรือการตักบาตรดอกไม้ในวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ หรือวันเข้าพรรษา ที่วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เป็นต้น

ปัจจุบันประเพณีการตักบาตรในบางท้องที่ได้ถูกปรับให้นำมาเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว หรือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านเช่น การตักบาตรสองแผ่นดิน (ตักบาตรเทโว) ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ในช่วงเทศกาลออกพรรษาของพุทธศาสนิกชนชาวแม่สาย และชาวเมียนมาร์ในอำเภอท่าลี่เหล็ก การตักบาตรสองแผ่นดินเพื่อมิตรภาพไทย-ลาว ที่วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในช่วงเทศกาลออกพรรษาซึ่งจัดเป็นครั้งแรกในปีพ.ศ. ๒๕๕๖ โครงการตักบาตรสามแผ่นดิน ในปีพ.ศ. ๒๕๕๗ จัดที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีพระสงฆ์จากประเทศไทย ประเทศเมียนมาร์ และสปป.ลาว จำนวน ๑๐,๐๐๐ รูป กิจกรรมดังกล่าวเป็นหนึ่งในโครงการตักบาตรพระ ๒,๐๐๐,๐๐๐ รูป ๗๗ จังหวัด ทุกวัดทั่วไทยของวัดพระธรรมกาย เพื่อช่วยเหลือคณะสงฆ์จำนวน ๓๒๓ วัด และผู้ประสบภัยใน ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างไรก็ตามการตักบาตรในพื้นที่ชายแดนดังกล่าว บางแห่งเพิ่งมีการดำเนินงาน และบางแห่งมีการจัดขึ้นในลักษณะของโครงการ

จังหวัดพะเยา เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย ๙ อำเภอ คือ เมืองพะเยา แม่ใจ เชียงคำ ดอกคำใต้ ปง จุน เชียงม่วน ภูซาง และภูกามยาว ทางทิศตะวันออกของจังหวัดพะเยาคือ พื้นที่บ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านคือ เมืองคอบ แขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (ในงานวิจัยนี้ต่อไปจะใช้คำว่า “สปป.ลาว”) ซึ่งผู้คนทั้งฝั่งไทยและลาวมีความผูกพันกันตามสายเลือด ด้วยความเป็นญาติและความเป็นมิตร นอกจากนี้ยังมีการค้าขายระหว่างบุคคลมีมาตั้งแต่อดีต มีการเชื่อมความสัมพันธ์กันแบบพี่น้องมาตั้งแต่อดีต จากความสัมพันธ์ไมตรีของทั้งสองประเทศ ได้ทำให้มีการตั้งจุดผ่อนปรนชายแดนไทย-

สปป.ลาว ที่บ้านฮวกเป็นช่องทางที่ผู้คนของทั้งสองประเทศ สามารถเดินทางติดต่อค้าขายกันได้ทุกวัน รวมทั้งการจัดตลาดนัดทุกวันเสาร์ ณ บริเวณตลาดบ้านฮวก

การมีพรมแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันด้วยระบบเครือญาติ การทำมาค้าขายที่มีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำของทั้งสองเมือง การนับถือศาสนาพุทธ และมีความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินที่ชายแดนไทย-ลาว อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นประเพณีที่จัดขึ้นช่วงวันสิ้นปีใหม่ที่ด่านชายแดนก๊วกก บ้านฮวก ตำบลภูซาง บริเวณเขตรอยต่อชายแดนไทย-ลาว ระหว่างอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา และเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ประเพณีเกิดจากการริเริ่มของนางลดาวัลลี วงศ์ศรีวงศ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพะเยาในขณะนั้น เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๔๗ มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานและส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีการตักบาตรให้คงคู่พระพุทธศาสนา และเพื่อประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านและแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอภูซาง ให้เป็นที่รู้จัก อีกทั้งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างประเทศไทย และ สปป.ลาว โดยจัดงานที่ตลาดนัดชายแดนที่บ้านฮวก มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองของตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว การจำหน่ายอาหารพื้นบ้านของบ้านฮวก การออกร้านจำหน่ายสินค้าของดีแต่ละตำบลและอำเภอ จำหน่ายของที่ระลึกทำมือ หรือของที่ระลึกเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรปลอดสารพิษ การจัดร่วมนักแสดง ดนตรีพื้นบ้าน การแสดงมหรสพต่าง ๆ

ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินที่ชายแดนไทย-ลาว อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ได้มีการดำเนินงานต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (ปีพ.ศ. ๒๕๕๓) และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและประชาชนทั้ง ๒ ประเทศ รวมทั้งความสนใจจากนักท่องเที่ยวจากที่ต่างๆ ที่มาร่วมงานมีจำนวนเพิ่มขึ้นในแต่ละปี อีกทั้งฝ่ายจัดงานได้เพิ่มจำนวนพระสงฆ์ โดยกำหนดเป็นจำนวนที่เป็นเลขมงคล จากปีพ.ศ. ๒๕๕๒ มีพระสงฆ์จำนวน ๙๙ รูป ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๕๓ ก็เพิ่มขึ้นอีกเป็น ๑๐๘ รูป ก็ยังเป็นตัวเลขมงคล ซึ่งมีความเชื่อว่าเป็น ๑๐๘ อรหันต์ ทำให้ผู้ที่มาร่วมใส่บาตรได้ทำบุญส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่อย่างสบายใจ ทั้งนี้ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ถือเป็นกิจกรรมส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชื่อมความสัมพันธ์สองแผ่นดินระหว่างไทยกับ สปป.ลาว โดยผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้ทำหนังสือเชิญเจ้าแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เพื่อนำคณะมาร่วมงาน พร้อมทั้งให้นำสินค้าของ สปป.ลาวมาร่วมออกร้าน รวมถึงการแข่งขันกีฬาเบตองสองแผ่นดิน (สายอรุณ ปินะดวง, ๒๕๕๓) ในปีพ.ศ. ๒๕๕๕ ได้มีการยกระดับการจัดงานให้เชื่อมกับความเป็นประชาคมอาเซียนมากขึ้น โดยประเพณีทำบุญดังกล่าวนอกเหนือจากเป็นการทำบุญส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ในโอกาสที่จุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก จะได้รับการยกฐานะให้เป็นด่านถาวรเชื่อมด่านระหว่างประเทศไทย-ลาว ยังเป็นการเตรียมพร้อมเมืองชายแดนระหว่างประเทศทั้งสอง เพื่อให้เข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ โดยเฉพาะโครงสร้างพื้นฐานคือถนนลาดยางเชื่อมจากชายแดนจังหวัดพะเยา ประเทศไทย ถึงเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ซึ่งรัฐบาลโดยคณะรัฐมนตรี ได้อนุมัติงบประมาณก่อสร้างถนนแล้ว จำนวน ๑,๕๐๐ ล้านบาท (สายอรุณ ปินะดวง, ๒๕๕๕)

กล่าวได้ว่า ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน เป็นการผลิตซ้ำวัฒนธรรมการทำบุญตักบาตรที่ชาวพุทธปฏิบัติกันมาแต่สมัยพุทธกาล โดยพระภิกษุจะถือบาตรออกบิณฑบาตเพื่อรับอาหารตามหมู่บ้าน ในเวลาเช้า ผู้คนที่ออกมาตักบาตรจะนำ เช่น ข้าวปลาอาหาร มาถวายพระ ประเพณีนี้ชาวพุทธถือกัน

ว่าเป็นการสร้างกุศล และถือว่าเป็นการแผ่ส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย โดยเชื่อกันว่าอาหารที่ถวายไปนั้นจะส่งถึงญาติผู้ล่วงลับด้วยเช่นกัน นอกจากนี้จะได้ทำบุญทำทานแล้ว การตักบาตรยังเป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุ สามเณร ผู้เป็นศาสนทายาท ได้ดำเนินกิจวัตรกิจกรรมสืบทอดพระพุทธศาสนา เผยแพร่คำสอนที่ดั่งามไปยังผู้คนในสังคม อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขอย่างแท้จริง อีกทั้งการทำกิจกรรมในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนที่อยู่ชายแดนของสองประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นบ้านพี่เมืองน้องกันให้มีความแนบแน่นมากยิ่งขึ้น เป็นการสานสัมพันธ์อันดีงามระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ให้มีความมั่นคงทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยว เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับจิตใจ อย่างไรก็ตามการจัดงานที่ผ่านมาพบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นเช่น การจัดการที่ยังไม่เป็นระบบ ไม่มีสถานที่พักสำหรับพระภิกษุสงฆ์สามเณรที่นิมนต์มาเข้าร่วม บางปีมีการใช้งบประมาณจำนวนมาก และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เป็นต้น

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ในด้านกระบวนการ ปัจจัย และศักยภาพของประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ซึ่งประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินถือเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนไทย-ลาว อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ซึ่งกันและกันของประชาชนกลุ่มประเทศอาเซียนมากขึ้น เพื่อการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจในกันและกันนำไปสู่การปรับตัว อีกทั้งนำไปสู่การแสวงหาวิถีปฏิบัติที่ถูกต้องในการอยู่ร่วมกัน การกำหนดนโยบายของแต่ละประเทศที่เหมาะสมในประชาคมอาเซียนต่อไป รวมไปถึงการข้อเสนอแนะในการพัฒนาประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินเพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัย และศักยภาพการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบและให้ข้อเสนอแนะต่อการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน

๑.๓ คำถามวิจัย

๑.๓.๑ การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน มีพัฒนาการและกระบวนการอย่างไร

๑.๓.๒ ปัจจัย และศักยภาพของเมืองคอบ สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย นำไปสู่การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนโดยผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินได้อย่างไร

๑.๓.๓ ผลกระทบจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ทั้งทางบกและทางลพ เป็นอย่างไร

๑.๔ คำนิยามศัพท์

๑.๔.๑ ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน หมายถึง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ที่ด่านชายแดนก๊วก ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

๑.๔.๒ การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน หมายถึง กระบวนการ ปัจจัยและศักยภาพของประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวที่ด่านชายแดนก๊วก ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

๑.๔.๓ พื้นที่วัฒนธรรม หมายถึง พื้นที่ของผู้คนที่มีปฏิสัมพันธ์กับมิติต่างๆ ๕ ด้านได้แก่ (๑) ภูมิศาสตร์กายภาพที่ผู้คนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐาน (๒) ประวัติศาสตร์และกลุ่มชาติพันธุ์ที่แสดงให้เห็นถึงรากเหง้า ชาติพันธุ์ และความเป็นมาของชุมชน (๓) สังคมที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กัน และมีการทำกิจกรรมร่วมกัน (๔) เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ของคนภายในและคนภายนอกในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ (๕) วัฒนธรรมความเชื่อ เป็นพื้นที่ด้านจิตวิญญาณที่ผู้คนมีความสัมพันธ์กับระบบคุณค่าศาสนา และสิ่งเหนือธรรมชาติก่อให้เกิดเป็นประเพณี พิธีกรรม

๑.๕ ขอบเขตการวิจัย

๑.๕.๑ ขอบเขตด้านแนวคิดทฤษฎี

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับพื้นที่วัฒนธรรม (Cultural Space) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๕.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย

๑) สภาพทั่วไปของเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ในด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประชากร กลุ่มชาติพันธุ์ การประกอบอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี และทรัพยากรธรรมชาติ

๒) ข้อมูลทั่วไปของประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ในด้าน

- (๑) ประวัติความเป็นมา
- (๒) โครงสร้างการดำเนินงาน
- (๓) ลักษณะของกิจกรรม
- (๔) หน่วยงาน/องค์กรที่เข้าร่วม และบทบาท
- (๕) งบประมาณดำเนินงาน
- (๖) ผลที่เกิดขึ้น
- (๗) ปัญหาอุปสรรค

๓) กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน โดยใช้ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน เป็นเครื่องมือ

๔) ปัจจัยในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน

๕) ศักยภาพในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน

๖) ผลกระทบจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ทั้งทางบวกและทางลบ

๗) ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานในอนาคต

๑.๕.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง จากผู้ที่สามารถจะให้ข้อมูลได้ จากพระสงฆ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่องค์กรภาคเอกชน และประชาชนที่มีส่วนร่วมในการจัดงาน หรือเกี่ยวข้อง รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว จากเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สปป.ลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

๑.๕.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และบ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ซึ่งมีการจัดงานตักบาตรสองแผ่นดินในบริเวณกัวหก ซึ่งอยู่ในบริเวณประเทศไทย

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้องค์ความรู้และพื้นที่ต้นแบบด้านพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนอันจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย รวมทั้งประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียน

๑.๖.๒ ได้ทราบกระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เพื่อที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมในพื้นที่อื่นที่มีบริบทและสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน

๑.๖.๓ ได้ทราบปัจจัย ศักยภาพ ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ เพื่อนำไปกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว และการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในอนาคต

๑.๖.๔ เกิดการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างหน่วยงาน และประชาชนในเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

๑.๗ ข้อจำกัดในการศึกษาในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาข้ามพรมแดนไทย-ลาว ซึ่งในด้านพรมแดนบ้านปางมอน เมืองคอบ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นด่านประเพณี (ด่านท้องถิ่น) ที่มีระเบียบว่าด้วยการเข้า-ออกประเทศของบุคคลต่างด้าวของสปป.ลาว ทำให้มีข้อจำกัด ดังต่อไปนี้

๑.๗.๑ เมืองคอบ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งเป็นเมืองชายแดน โดยมีช่องทางกักกัน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๑๒ บ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นที่ตั้งจุดผ่อนปรนชายแดนไทย เป็นช่องทางที่ติดต่อกับบ้านปางมอน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี มีลักษณะเป็นด่านประเพณีชายแดน สปป.ลาว ที่ยังไม่ได้เปิดเป็นด่านสากล เหมือนชายแดนอื่น ดังนั้นทางการลาวได้อนุญาตให้เฉพาะราษฎรที่มีทะเบียนบ้านในอำเภอเชียงคำ และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา กับราษฎรแขวงไชยบุรี เท่านั้น ที่สามารถผ่านเข้าออกได้โดยกำหนดเวลาเข้าออกของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่เกิน ๒ วัน โดยระยะทางหรือขอบเขตให้เข้าไปแต่ละฝ่ายได้ในเขตอำเภอเชียงคำ และเขตเทศบาลเมืองคอบเท่านั้น ทั้งนี้การขออนุญาตเดินทาง เข้า-ออก ให้เป็นไปตามข้อตกลงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ปัจจุบันอยู่ระหว่างการเตรียมความพร้อมใน การยกระดับเปิดจุดผ่านแดนถาวร โดยก่อสร้างและพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเชื่อมต่อจากด่านชายแดนสู่ชุมชน และปรับปรุงภูมิทัศน์และการพัฒนาความพร้อมชุมชน และให้ฝ่ายลาวพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเปิดด่านสากลของฝ่ายลาวให้แล้วเสร็จโดยเร็ว

๑.๗.๒ การที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในการวิจัยที่เมืองคอบแบบเป็นทางการนั้น มีความยุ่งยากหลายขั้นตอน และใช้เวลานาน จากข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการวิจัย เพราะผู้วิจัยจะต้องทำหนังสือที่เป็นทางการจากมหาวิทยาลัยไปยังเจ้าเมืองคอบ ซึ่งทางเจ้าเมืองคอบจะส่งหนังสือเพื่อให้เจ้าแขวงไชยบุรีอนุมัติให้ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งไม่แน่ใจว่าจะได้เก็บข้อมูลทำการวิจัยหรือไม่

๑.๗.๓ การที่ผู้วิจัยเป็นราษฎรที่อาศัยในอำเภอเมืองพะเยา จะเข้าไปศึกษาวิจัยในเมืองคอบได้ จึงเข้าไปแบบไม่เป็นทางการ โดยไปเป็นการส่วนตัว โดยต้องแจ้งดำเนินการขออนุญาตจากพื้นที่จังหวัดพะเยา ที่ด่านบ้านฮวก และขอแจ้งเข้าพื้นที่เมืองคอบ ฯ ที่ด่านประเพณีปางมอน เมืองคอบ โดยอาศัยราษฎรจากเมืองคอบมารับรองว่าเป็นญาติพี่น้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำความรู้จักราษฎรจากเมืองคอบที่เข้ามาค้าขาย ผ่านผู้ประกอบการร้านขายผ้าทอพื้นเมืองในบ้านฮวก อำเภอภูซาง ให้นำรถมารับที่ด่านชายแดนกักกัน โดยสามารถเข้าไปพักได้ไม่เกิน ๗ วัน หากไม่มีการดำเนินการดังกล่าว จะไม่สามารถเข้าไปได้

๑.๗.๔ การคมนาคมที่ไม่สะดวก เนื่องจากปัจจุบันมีการก่อสร้างถนนช่วงบ้านฮวก-เมืองคอบ-เมืองเชียงฮ่อน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมระยะทาง ๖๖.๕๑ กิโลเมตร เพื่อให้การค้าชายแดนของไทยที่บริเวณบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา และบ้านปางมอน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีการขยายตัวมากขึ้น และทำให้การเดินทาง และขนส่งสินค้าจากประเทศไทยเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้สะดวกรวดเร็วขึ้น ซึ่งคาดว่าจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ในปี ๒๕๖๐ ทำให้ผู้วิจัยต้องรีบประสานงานเพื่อเข้าไปในเมืองคอบก่อนฤดูฝน โดยจะเข้าไปช่วงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๘

๑.๗.๔ การเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายในเมืองคอบ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวของนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยจากฝั่งไทยที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับกลุ่มเป้าหมายในเมืองคอบ เพื่อแลกเปลี่ยนและสอบถามข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินอย่างมีข้อจำกัด หากไปเป็นทางการหรือแจ้งว่าต้องการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย หรือเพื่อเขียนงานวิชาการ จะไม่ได้รับความร่วมมือ เนื่องจากระเบียบของเมืองคอบ ทางเจ้าเมืองจะไม่อนุญาตให้ผู้ใดให้ข้อมูลแก่คนต่างด้าวเด็ดขาด

จากข้อจำกัดดังกล่าวข้างต้น พบว่าเป็นข้อจำกัดในการจัดเก็บข้อมูลในครั้งนี้ เนื่องจากความแตกต่างหลายด้าน คือ ๑) ระบบการปกครองที่แตกต่างกัน (ลาว-ปกครองด้วยระบบประชาธิปไตยประชาชน) ๒) พื้นที่ลักษณะภูมิประเทศยากลำบาก และ ๓) ระเบียบการเข้า-ออก ประเทศที่ยังไม่เป็นสากล อย่างไรก็ตาม จากข้อจำกัดดังกล่าวมา ผู้วิจัยต้องแสดงความคิดหรือแนวทางที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และมีจำนวนมากพอที่จะนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลในงานครั้งนี้ได้

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สหราชอาณาจักรประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๓ บริบทชุมชน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ แนวคิดเกี่ยวกับ“พื้นที่” (Space)

แนวคิดเกี่ยวกับ“พื้นที่” (Space) ของอังรี เลอแพบว์ (Henri Lefebvre, ๑๙๙๑ ในศุภชัย สิงห์ยะบุศย์, ๒๕๕๑) นักคิดสายมาร์กซิส ได้ศึกษาพื้นที่ในมิติของการผลิตสร้างและการผลิตซ้ำความสัมพันธ์ทางสังคม ไว้ในหนังสือ The production of Space เขาอธิบายว่า “พื้นที่” คือ ผลผลิตจากการให้ความหมายของผู้คนในสังคม ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าพื้นที่เป็น “ผลผลิต” (Product) ของสังคม อันเป็นผลจากจินตนาการและปฏิบัติการทางสังคม นอกจากนี้การผลิตพื้นที่ยังรวมถึงการ “กำกับควบคุม” พื้นที่ด้วยอำนาจต่างๆ รวมทั้งการปกครอง เลอแพบว์ยังได้เปิดมุมมองต่อพื้นที่ในมิติ “เทคนิควิทยาของการสร้างพื้นที่” หรือ Technologies of Space อาทิ การทำให้พื้นที่กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เลอแพบว์เรียกว่า “การทำให้พื้นที่บริสุทธิ์ผุดผ่องน่ายกย่องบูชา (The Purification of Space) ซึ่งไฮร์ตัน เจริญสินโอฬาร (๒๕๔๒, หน้า ๑๘๔) ได้กล่าวถึงกรณีการสร้าง “ความศักดิ์สิทธิ์” ให้กับพื้นที่ว่ามีความหมายรวมถึงการสร้างพื้นที่ส่วนตัว พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ทำงาน พื้นที่พักผ่อน พื้นที่เมือง ชนบท ธรรมชาติ ฯลฯ ซึ่งถูกประดิษฐ์สร้างขึ้นด้วยการกำหนดบทบาท และหน้าที่เฉพาะเจาะจงของพื้นที่นั้นๆ เพื่อป้องกันมิให้มีการล่วงละเมิด ขณะเดียวกันก็มีการกำหนดกติกาและผู้พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ หรือกติกาของพื้นที่ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย

Sahai (๒๐๐๕) อธิบายพื้นที่ในลุ่มแม่น้ำโขงและการเปลี่ยนของพื้นที่โดยใช้แนวคิด “ผลผลิตของพื้นที่” (production of space) ของ Lefebvre มาถอดรหัส (decode) ความหมายที่แฝงอยู่ผ่านตำนานความเชื่อและประวัติศาสตร์ในลุ่มน้ำ Sahai เริ่มจากอธิบายพื้นที่ลุ่มน้ำโขงในเชิงกายภาพ และตามด้วยพื้นที่ทางความคิดที่มีอยู่ดั้งเดิมของคนในลุ่มน้ำซึ่งก็คือการเป็นพื้นที่ของพญานาค ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๓ พุทธศาสนาที่เริ่มแผ่เข้ามาตำนานความเชื่อเรื่องพญานาคก็ถูกผสมผสานเข้าด้วยกันทำให้ความหมายของพื้นที่ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปตามตำนานของพระพุทธเจ้าและพญานาค แม่น้ำโขงยังได้ถูกให้ความหมายในแง่ของการเป็นลุ่มน้ำของเครือญาติ ตำนานเรื่องพระลักษพระรามได้ถูกบันทึกขึ้นหลังจากการคิดค้นการเขียนบนใบลานของชาวพุทธ ตำนานพระลักษพระรามได้อธิบายพื้นที่ต่างๆมากมายทั่วทั้งลุ่มน้ำ พื้นที่ลุ่มน้ำโขงได้ถูกรับรู้โดยโลกตะวันตกในยุคของการล่าอาณานิคม

ของฝรั่งเศส การเข้ามาปกครองของประเทศเจ้าอาณานิคมโดยอำนาจของทหารได้สร้างความหมายใหม่เพิ่มขึ้นให้กับพื้นที่ เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองผ่านพ้นไปก็กลายเป็นพื้นที่หลังยุคอาณานิคมที่มีหลายประเทศพยายามเข้ามาช่วงชิงในการใช้ทรัพยากร เริ่มต้นจาก United Nation Organization ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ การเข้ามาของประเทศสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ และความร่วมมือของกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขงในการพัฒนาอนุภูมิภาคนี้โดยมุ่งเน้นไปที่ด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก งานของ Sahai น่าสนใจในเรื่องการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ของการสร้างความหมายของพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงผ่านช่วงเวลา และประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือการถอดความหมายทางพื้นที่ที่แฝงอยู่ใน ประเพณี ความเชื่อ และสถานที่สำคัญทางศาสนา

ในขณะที่ อภิญา เพ็ญฟูสกุล (๒๕๔๓) กล่าวว่า เดิม “พื้นที่” ถูกศึกษาในฐานะที่มันเป็นความจริงเชิงประจักษ์ มีความกว้าง ยาว สูงสามารถวัดคำนวณได้ด้วยทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ ต่อมาในยุคหลังสมัยใหม่ “พื้นที่” ถูกมองในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ประจักษ์ได้ด้วยความหมาย (coded space) การให้ความหมายและจัดการพื้นที่เกี่ยวข้องกับการการที่ปัจเจกนิยามตำแหน่งของตัวเองในสังคมและจักรวาลวิทยา ดังนั้นแล้ว “การให้ความหมาย” จึงเข้ามาเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องพื้นที่ แต่การให้ความหมายของมนุษย์ก็ไม่ได้เป็นไปอย่างตรงไปตรงมาเพราะประสาทสัมผัสของเราไม่ได้รับความจริงได้ทั้งหมดความจริงไม่ได้ถูกรับรู้อย่างตรงไปตรงมาแต่ผ่าน “เครื่องกรอง” เช่น ภาษา กรอบคิด วัฒนธรรม คุณค่า ดังนั้นแล้วการศึกษาเรื่องพื้นที่จึงย้ายมามองเครื่องกรองดังกล่าว มโนทัศน์ต่างๆ จึงถูกรื้อมาตรวจสอบ เมื่อเรากำหนดความหมายให้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะต้องมีการลากเส้นกั้นขอบเขตของสิ่งนั้นทำให้เกิดสิ่งอื่นไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ตามการศึกษาของพื้นที่ทั้งสามประเภทก็แยกกันอยู่ตามสาขาวิชาต่างๆ เช่น พื้นที่ทางความคิดก็อยู่ในสายทางจิตวิทยา การศึกษากายภาพก็จะเป็นงานของสายภูมิศาสตร์หรือหมอที่ศึกษาร่างกายคนซึ่งก็คือพื้นที่กายภาพอย่างหนึ่ง ปัจจุบันสายวัฒนธรรมย้ายมาศึกษาเรื่องกระบวนการทางสังคมในการสร้างความหมายของพื้นที่ พื้นที่และเวลาถูกบีบอัดให้หดลงหรือถูกทำให้ละลาย (Annihilation of space and time) ให้เป็นนามธรรมผ่านการสื่อสารเพื่อให้รอบหมุนของทุนเร็วขึ้นและเคลื่อนย้ายเร็วขึ้น ผลก็คือมีการผลิตและบริโภคเร็วขึ้น ดังนั้นแล้วจะเห็นว่าธุรกิจด้านบริการจึงขยายตัวขึ้น เช่น การใช้รถยนต์กับการไปไหนสักที่มีการใช้เวลาที่ต่างกันชัดเจน

ในบทความ “คนเมือง : ตัวตนการผลิตซ้ำสร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง” ของ ชัยนัต วรรณะภูติ (๒๕๔๙) ผู้เขียนได้เริ่มต้นโดยการตั้งคำถามว่า “คนเมือง” คือใคร และเป็นอย่างไร มิติทางด้านพื้นที่มีความจำเป็นในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยอธิบายว่าพื้นที่แบ่งได้เป็น ๓ ประเภทตามแนวคิดของ Lefebvre และ Foucault พื้นที่ประเภทแรกคือพื้นที่ทางกายภาพ (Physical Space – First Space) พื้นที่ที่สองคือพื้นที่ทางความคิด (Mental Space – Second Space) และพื้นที่ที่สามคือพื้นที่ทางสังคม (Social Space - Third Space) พื้นที่แรกเป็นความหมายทางภูมิศาสตร์ ตำแหน่ง ที่ตั้ง และปฏิสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ โดยที่ผ่านมานักวิชาการส่วนมากจะมองพื้นที่แบบนิ่งตายตัวไม่เคลื่อนไหว

พื้นที่ที่สอง เป็นพื้นที่ในความเข้าใจหรือการให้ความหมายของคนทั้ง *ความหมายส่วนตัว* (ผู้อ่านเพิ่มเติมเอง) ความหมายทางสังคม ความหมายทางจิตวิญญาณและภูมิปัญญา พื้นที่นี้จะพิจารณาจาก *ทัศนคติของผู้ที่อยู่ในพื้นที่เป็นหลัก* ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและปฏิสัมพันธ์กับการ

เปลี่ยนแปลง ดัดแปลงของสภาพพื้นที่ การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของคน โดยอาจจะมีการสร้างเรื่องราว บอกเล่าหรือตำนานถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การให้ความหมายของพื้นที่ป่าของชาวกระเหรี่ยงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรที่แบ่งป่าออกเป็น ๗ ประเภท ป่าบางประเภทเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ที่บอกเล่าเรื่องราวของบรรพบุรุษ พื้นที่ทำมาหากิน หรือพื้นที่ของผี โดยพื้นที่ไม่สามารถที่จะสร้างความหมายของมันขึ้นมาได้เองแต่คนต่างหากที่สร้างมันขึ้นมาและกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับคนและสังคมขึ้น

พื้นที่ที่สามเป็นผลผลิตของพื้นที่แรกและพื้นที่ที่สอง เมื่อคนเราให้ความหมายกับพื้นที่ทางกายภาพว่าหมายถึงอะไร มีความสำคัญอย่างไร ก็เกิดการสร้างเป็นพื้นที่ทางความคิดขึ้น และนำไปสู่การสร้างพื้นที่ทางสังคมหรือพื้นที่ของการปฏิบัติการทางสังคม (The habitat of social space) ขึ้น ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นความจริงและจินตนาการที่ซับซ้อน ประชัน ชนแข่ง ขัดแย้ง และแทรกแซงอยู่ตลอดเวลา ดังที่ Soja (๑๙๙๖) อธิบายว่า “ความคิด เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ และความหมายของพื้นที่นั้นปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา” สำหรับพื้นที่ประเภทสุดท้ายนี้ Lefebvre จะเน้นไปที่เรื่องการเมืองของพื้นที่หรือการสร้างพื้นที่ เพราะท้ายที่สุดแล้วการช่วงชิงพื้นที่นั้นเป็นการช่วงชิงเพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ทางอำนาจ

การเมืองเรื่องของพื้นที่ที่มีความเกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงความหมายของ “คนเมือง” อยู่ตลอดเวลาตั้งแต่อดีต เพื่อที่จะเข้าใจเราต้องดูความเป็นมาทางประวัติศาสตร์การเมืองของพื้นที่ หากดูแล้วการเปลี่ยนแปลงเกิดจากกระทำของคนภายนอก และภายในซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระตัดขาดจากกัน ในประเด็นของคนภายนอกพื้นที่เมืองถูกเปลี่ยนความหมายอยู่ตลอดเวลา เช่น การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากแบบหัวเมืองล้านนา ที่อยู่อย่างเป็นอิสระมาเป็นแบบจังหวัด ทำให้เมืองถูกเปลี่ยนความหมายใหม่ มาเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับรัฐหรือพื้นที่ส่วนกลาง การออกกฎหมายป่าไม้ของรัฐเพื่อควบคุมพื้นที่ทำให้รัฐมีอำนาจเหนือพื้นที่ป่าเขาแทนเจ้าเมือง การกำหนดเขตแดนหรือการสร้างความเป็นชาติ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกันถูกรวมเข้าด้วยกันและเรียกชื่อเหมือนกัน นอกจากนี้ก็มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการเชื่อมโยงกับส่วนกลาง เช่น การสร้างศาลากลางของเชียงใหม่มันถูกสร้างแทนที่เสาหลักเมืองที่ตั้งอยู่วัดสะดือเมืองเป็นการเชื่อมเมืองเชียงใหม่เข้ากับพื้นที่ส่วนกลางผ่านความสัมพันธ์ทางศาสนา การสร้างอนุสาวรีย์สามกษัตริย์เพื่อเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ล้านนาเข้ากับประวัติศาสตร์สุโขทัยของส่วนกลาง หรือการทำลานคอนกรีตที่ประตูท่าแพทำให้มีความหมายเป็นประตูที่ว่างเปล่าทั้งที่เดิมเป็นประตูหลักของการเข้าสู่เมือง

แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลของ “คนเมือง” ในมิติการเมืองเรื่องพื้นที่หรือการช่วงชิงพื้นที่นั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากการกระทำของคนภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวแต่เกิดจากการกระทำของ “คนเมือง” เองด้วย ประการแรกเป็นการต่อต้านขัดขืน แย่งชิงพื้นที่จากการครอบงำของรัฐส่วนกลาง เช่น การใช้ประตูท่าแพเป็นเวทีของการชุมนุมเรียกร้องต่างๆ การออกหนังสือพิมพ์ “คนเมือง” การรณรงค์ใส่หม้อห้อม การรื้อฟื้นภาษาคำเมือง ประการที่สองเป็นการแย่งชิงพื้นที่ระหว่างนักธุรกิจกับคนเมือง เช่น การต่อต้านการทำการค้าลอยฟ้าขึ้นดอยสุเทพ ประการที่สามเป็นการสร้างพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของคนนอกที่มีผลมาจากการเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวซึ่งปัจจัยนี้มีผลอย่างมากในปัจจุบัน มีการสร้างภาพว่าที่นี่เป็นถิ่นของธรรมชาติ ผู้หญิงสวยงามอ่อนหวาน พุดจาเพราะ มีการคัดเลือกสาวงามมาขายของประจำร้าน เป็นดินแดนของชนเผ่ามีชาวเขมาขายของ

มีการเปิดถนนขายของพื้นเมือง สินค้าพื้นเมืองหลายชนิดถูกนำมาวางขาย อาหารพื้นเมือง ผ้าทอพื้นบ้านถูกรวบรวมหรือพื้นสร้างความเป็นตัวตนมากขึ้น

สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นการเสนอเพื่อเป็น “ตัวแทน” ของพื้นที่หรือความเป็นล้านนา ผู้เขียนอธิบายเพิ่มเติมว่านักท่องเที่ยวบางทีไม่ได้สนใจว่าสิ่งที่นำมาเสนอทั้งหลายนั้นเป็นของจริงหรือไม่ เพียงแต่อาศัยสิ่งเหล่านั้นเป็นตัวแทนของความเป็นท้องถิ่นที่แสดงถึง “ความเป็นอื่น” เพื่อให้มีความรู้สึกหรือระลึกถึงการได้มาเที่ยว บริการการถ่ายรูปในชุดล้านนาก็เช่นกันเป็นการสร้างความเป็นล้านนาขึ้นจากจินตนาการของนักท่องเที่ยวและนักธุรกิจท่องเที่ยว ประการที่สี่คือความขัดแย้งของการเข้าถึงทรัพยากรที่เกิดจากการพัฒนา เกิดเครือข่ายป่าชุมชนที่รวมกันของชุมชน “คนเมือง” และชุมชนกลุ่มชนเผ่าที่สูง เกิดการค้นคว้าภูมิปัญญาของคนเมืองที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเรื่อง “พื้นที่” ของเลอแฟบว์ (Lefebvre) ได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ พื้นที่คือ พื้นที่ทางกายภาพ (ธรรมชาติ) พื้นที่ทางความคิด (นามธรรม) พื้นที่ทางสังคม (ชีวิตประจำวัน) และได้เสนอทฤษฎี “ผลผลิตของพื้นที่” ซึ่งรวมความหมายของพื้นที่ทั้ง ๓ เข้าไว้ด้วยกัน แนวคิดเรื่องพื้นที่ ๓ ประเภทซึ่งใช้ในการวิเคราะห์พื้นที่นั้นประกอบด้วย ปฏิบัติการทางสังคม (spatial practices) ภาพแทนความจริงของพื้นที่ (representations of space) และพื้นที่ตัวแทน (representational space) ขณะที่ Soja วิพากษ์ภูมิศาสตร์กระแสหลักว่าติดอยู่กับความคิดแบบคู่ตรงกันข้ามที่มีพื้นที่ ๒ ประเภท และเขาก็ได้เสนอพื้นที่ที่สามขึ้นซึ่งมันเป็นทั้งพื้นที่จริงและจินตนาการในเวลาเดียวกัน (“real-and-imagined”)

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่วัฒนธรรม (Cultural Space)

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพื้นที่วัฒนธรรม พบว่ามีผู้กล่าวถึงแนวคิดนี้ในหลายมิติ ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านวิถีคิด ด้านภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านเศรษฐศาสตร์ รายละเอียดดังนี้

อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ใน กาญจนนา แก้วเทพ (๒๕๔๑) ได้กล่าวถึงพื้นที่วัฒนธรรมทางด้านวิถีคิด โดยกรัมสกีได้เสนอแนวคิดหลักคือ การรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างกับมนุษย์ผู้กระทำการที่สามารถมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน จะต้องมีการใช้เครื่องมือหรือกลไกทางอุดมการณ์ในการให้ผู้คนยินยอมพร้อมใจในอำนาจ โดยให้กลไกนี้ทำงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คนในสังคมยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ นอกจากนี้กรัมสกียังได้กล่าวอีกว่า ก่อนที่จะมีการทำสงครามเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองจะต้องมีการแย่งพื้นที่ทางความคิด และพื้นที่ทางวัฒนธรรมในสังคมที่เรียกว่า การครอบครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ (Hegemony)

พื้นที่วัฒนธรรมในด้านภูมิศาสตร์กายภาพ ศรีศักร วัลลิโภดม (๒๕๔๒) ได้สรุปว่าพื้นที่ทางภูมิศาสตร์กายภาพว่ามีความหมายต่อการก่อเกิดของชุมชน เพราะมนุษย์มักจะให้ความหมายต่อพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ก่อเกิดการสร้างบ้านแปงเมือง ดังนั้นในแทบทุกสังคมวัฒนธรรมจะให้ความหมายที่ศักดิ์สิทธิ์แก่พื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะตัว โดยการให้ความสำคัญกับภูเขาในลักษณะที่สัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจักรวาล เพราะภูเขากับการเป็นที่อยู่ของเทพเจ้าจะมีการกล่าวถึงในตำนาน หรือระบบความเชื่อ ในท้องถิ่นหรือภูมิภาคที่มีภูเขาอยู่ในธรรมชาติ ผู้คนในท้องถิ่นนั้นจะสังเกตและเลือกสรรภูเขาในภูมิภาค อาจเป็นจุดสูงสุดหรือจุดที่มีปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นน้ำพุ ปล่องภูเขาไฟ หรือเป็นบริเวณที่มีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมเกิดขึ้นมาเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์

หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ในประเทศไทยการสร้างบ้านแปงเมืองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น มีทั้งภูเขาที่เป็นธรรมชาติ และภูเขาที่ทำเทียมขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ในรูปของพระสถูปเจดีย์หรือพระมหาธาตุ โดยมีหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ประเพณีความเชื่อ และพิธีกรรม

ทั้งนี้ ศรีศกร วลลิโกดม และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ (๒๕๕๑) ได้แบ่งพื้นที่วัฒนธรรมออกเป็น ๓ ระดับที่ผู้คนมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ และมีความสัมพันธ์กันของคนในชุมชน ตั้งแต่ระดับใหญ่สุดที่เป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์จนถึงระดับหมู่บ้านซึ่งเป็นระดับเล็กที่สุด ได้แก่ (๑) ภูมิวัฒนธรรม เป็นบริบทของพื้นที่ในลักษณะที่เป็นภูมิประเทศของเมือง เห็นได้จากการกำหนดชื่อภูเขา แม่น้ำ ลำห้วย หนองบึง ขุนน้ำและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งทางคมนาคม เศรษฐกิจ และการเมือง (๒) นิเวศวัฒนธรรม คือพื้นที่ธรรมชาติที่ผู้คนมาตั้งถิ่นฐาน เป็นบ้าน เป็นเมือง โดยมีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติร่วมกัน สร้างความรู้ร่วมกันในด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรระหว่างกัน รวมทั้งการกำหนดแบบแผนในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมร่วมกัน และ (๓) ชีวิตวัฒนธรรม เป็นชีวิตของผู้คนในชุมชนที่เรียกว่า บ้าน ความเป็นบ้านหมายถึงชุมชน หรือกลุ่มชนทางชาติพันธุ์ที่เข้ามามีความสัมพันธ์ทางสังคม อยู่ร่วมกันในพื้นที่อยู่อาศัยจนเกิดเป็นครัวเรือนไม่ต่ำกว่าสามชั่วคน

ส่วน พื้นที่วัฒนธรรมในด้านเศรษฐศาสตร์ ไมเคิล ดี ฮิกกินส์ (Michael D. Higgins) (๒๐๐๗) ประธานพรรคแรงงาน ประเทศไอร์แลนด์ ได้ให้ความหมายว่า พื้นที่วัฒนธรรมเป็นพื้นที่ซึ่งมีความหลากหลายรูปแบบในการทำกิจกรรมของมนุษย์ พื้นที่วัฒนธรรมก่อกำเนิดความคิด นำเสนอนวัตกรรมที่เป็นศักยภาพในการดำรงชีวิต รวมไปถึงเศรษฐกิจและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ในกลุ่มของการผลิตสินค้าที่มีความสร้างสรรค์ “สินค้าทางวัฒนธรรม” รวมไปถึงภาพยนตร์ และรายการโทรทัศน์, สื่อใหม่, เกมสื่ออิเล็กทรอนิกส์, การตีพิมพ์, การโฆษณา, การออกแบบ, ดนตรี และการแสดงทางศิลปะ ปัจจุบันได้เพิ่มขึ้นมาก ไม่เพียงแต่คุณค่าทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่คนที่ประกอบอาชีพที่สร้างสรรค์ จะมีพื้นที่สำหรับการวิพากษ์ที่สร้างสรรค์จากผู้คน และมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีความหมายกว้าง

The Twin Cities Neighborhood Project (๒๐๑๒) ซึ่งเป็นโครงการของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมินเนโซต้า ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่สนใจเกี่ยวกับการสื่อสารพหุวัฒนธรรมเพื่อทำความเข้าใจความซับซ้อนของวัฒนธรรมในบริเวณ Minneapolis-St. Paul ได้กล่าวว่า พื้นที่วัฒนธรรมสามารถเป็นได้ทั้งทางกายภาพ เช่น บ้านที่เราเจริญเติบโตขึ้นมา หรือพื้นที่ในเชิงอุปมาอุปไมย เช่น อินเทอร์เน็ต รวมหมายถึงสถานที่ตั้งของบ้าน และระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อบ้าน องค์ประกอบอื่นที่ทำให้เกิดเป็นพื้นที่วัฒนธรรมคือ การปฏิบัติทางศาสนา อาหาร เครือข่ายทางสังคม โรงเรียน โรงพยาบาล องค์ประกอบเหล่านี้ได้สร้างความเป็นอัตลักษณ์ การผสมผสานของแต่ละองค์ประกอบได้สร้างให้เกิดพื้นที่วัฒนธรรมที่มีความเฉพาะเจาะจง ซึ่งมีเอกลักษณ์ และไม่มีเขตแดน

ในกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมและกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ จากการศึกษาของ วรสิทธิ์ โอภาส และคณะ (๒๕๔๙) พบว่า กระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในการที่จะแสดงอัตลักษณ์ของตนผ่านสัญลักษณ์พิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน พื้นที่ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมแบ่งออกเป็นพื้นที่เฉพาะ คือพื้นที่ส่วนตัว เช่น ร่างกาย บ้าน ชาติพันธุ์และผี ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำอย่างบริสุทธิ์ที่ยังไม่มีปัจจัยภายนอก

เข้ามายุ่งเกี่ยว เป็นตัวแบบดั้งเดิมที่ชุมชนสร้างขึ้นมากเพื่อชุมชนเอง ส่วนการผลิตซ้ำอีกแบบหนึ่งของชุมชนคือ การผลิตซ้ำในพื้นที่สาธารณะนั้น จะมีปัจจัยภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้องในการผลิตซ้ำมากขึ้นทุกปี มีการทับซ้อนพิธีกรรมต่างๆ การผสมผสานวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เข้าด้วยกัน และสิทธิการเป็นพลเมืองผ่านสัญลักษณ์ของรัฐแบบต่างๆ

ในขณะที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ (๒๕๕๕) ได้กล่าวถึงพื้นที่วัฒนธรรม ซึ่งจัดอยู่ในแนวนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งเน้นพลังหรือศักยภาพของวัฒนธรรม ในแง่ที่เป็นสำนึกร่วมกันของชุมชนหรือหน่วยทางสังคมในระดับท้องถิ่น ที่สามารถผสมผสานกันอย่างกลมกลืนภายใน จนกลายเป็นพลังทางภูมิปัญญาในการก่อตัวขึ้นเป็นกลไกทางสถาบัน ที่ประกอบไปด้วยกฎเกณฑ์และองค์กรทางสังคม เป็นการทำความเข้าใจวัฒนธรรมตามแนวทางวัฒนธรรมชุมชนที่มีระบบคุณค่า เป็นสำนึกร่วม และมีมิติในเชิงสถาบันในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาที่ซับซ้อนมากขึ้นอีก การมองวัฒนธรรมชุมชนในบริบทของภูมินิเวศวัฒนธรรมหนึ่งๆ เช่น กลุ่มน้ำที่เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมในการปรับตัวของสถาบันและองค์กรชุมชนต่างๆ ให้ความสำคัญของเครือข่ายความสัมพันธ์ระดับต่างๆ ทั้งเครือข่าย ิชุมชน วัด พิธีกรรม และตลาด ในฐานะที่ทำหน้าที่ต่อยอดความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และถ่ายทอดคุณค่าความรู้ นอกจากนี้ ยังมองวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นพลวัต ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดมาจากอิทธิพลภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อท้องถิ่น ด้วยการธำรงรักษาสำนึกเดิมไว้ได้

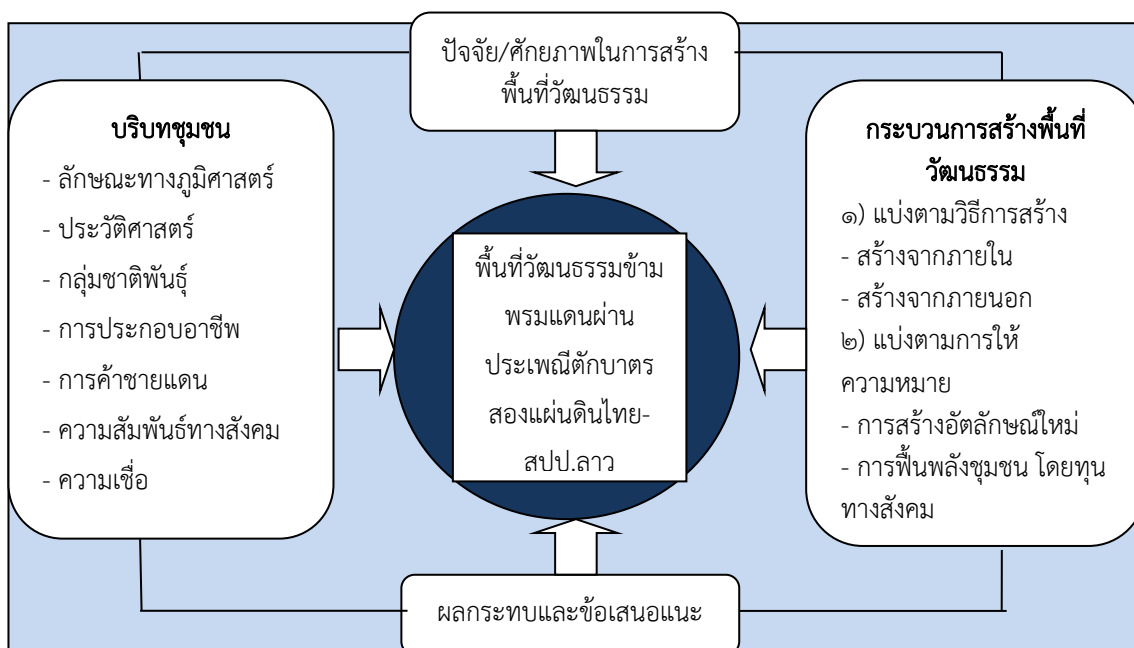
จากการทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวกับพื้นที่และพื้นที่วัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดของ Lefebvre ซึ่งเป็นผู้สร้างแนวคิดพื้นที่ทางสังคม และแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ พื้นที่ พื้นที่แรกคือพื้นที่ทางกายภาพ เป็นพื้นที่การรับรู้ มองเห็น (perceive) พื้นที่ที่สองคือพื้นที่ทางความคิดเป็นพื้นที่การเข้าใจ ดีความให้ความหมาย พื้นที่ที่สามคือพื้นที่ทางสังคมเป็นพื้นที่ที่เราอยู่อาศัย กายภาพกับจินตภาพ รูปธรรมกับนามธรรมเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของพื้นที่สองประเภทแรก พื้นที่ทางความคิดก่อตัวขึ้นในสมองและฉายภาพไปยังความเป็นจริงทางกายภาพและสะท้อนกลับมายังจินตนาการของเรา โดย Soja นักคิดที่อธิบายว่าพื้นที่ที่สามนี้คือ “พื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนย้ายของความคิด เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ และความหมายอยู่ตลอดเวลา”

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ได้แนวคิดของนักคิดทั้งสองมาใช้ในการอธิบายการเกิดขึ้นของพื้นที่ทางวัฒนธรรมหรือพื้นที่ที่สาม (Third space) จึงเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการทางสังคม หรือ การประกอบสร้างทางสังคม (Social construction) ของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กับมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม ลักษณะกายภาพ สิ่งแวดล้อม ความคิด จิตใจจนก่อเกิดเป็นวัฒนธรรม พื้นที่ทางวัฒนธรรมจึงเป็นทั้งพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางความคิด จิตใจที่เกิดจากการหล่อหลอมองค์ประกอบหลายอย่าง ซึ่งรวมถึงกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และระบบคุณค่าที่เชื่อมโยงกับบริบททางสังคม

๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจะได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ โดยแสดงในกรอบแนวคิดดังแผนภาพที่ ๒.๑

ภาพที่ ๒.๑
กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual framework)

จากแผนภาพ ผู้วิจัยได้แสดงให้เห็นถึงกรอบแนวคิดในการศึกษาแสดงให้เห็นถึง องค์ประกอบของความสัมพันธ์ ๔ ส่วนหลักที่ทำให้เกิดการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ได้แก่

๑) บริบทของเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ซึ่งเป็นเมืองชายแดนที่มีการติดต่อสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ ระบบเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ การค้าขายแดน ความสัมพันธ์ทางสังคม ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อของทั้งสองประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ (Space) ตามแนวคิดของเลอแอฟว์ (Lefebvre) แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๓ พื้นที่คือ พื้นที่ทางกายภาพ (ธรรมชาติ) พื้นที่ทางความคิด (นามธรรม) พื้นที่ทางสังคม (ชีวิตประจำวัน) และได้เสนอทฤษฎี “ผลผลิตของพื้นที่” ซึ่งรวมความหมายของพื้นที่ทั้ง ๓ เข้าไว้ด้วยกัน แนวคิดเรื่องพื้นที่ ๓ ประเภทซึ่งใช้ในการวิเคราะห์พื้นที่นั้น ประกอบด้วย ปฏิบัติการทางสังคม (spatial practices) ภาพแทนความจริงของพื้นที่ (representations of space) และพื้นที่ตัวแทน (representational space)

๒) กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ ลักษณะแรก แบ่งตามวิธีการสร้าง (๑) การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากภายใน (พื้นที่เฉพาะ) ที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ได้แก่ การเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มีประเพณีวัฒนธรรม

ความเชื่อทางพุทธศาสนา มีรากเหง้าประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นดินแดนของประเทศไทยมาก่อน (๒) การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากภายนอก (พื้นที่สาธารณะ) ได้แก่ การประกอบอาชีพ การท่องเที่ยว การค้าขายแดน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น ลักษณะที่สอง แบ่งตามการให้ความหมายใหม่ เป็นการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมโดยการนิยามความหมาย ทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ของตนเอง รวมทั้งการใช้ทุนทางสังคมที่มีในพื้นที่เป็นเครื่องมือ เช่น สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว ผู้นำ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ โดยการผลิตซ้ำวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาคือการดักบาตร เพื่อมาตอบสนองการค้าขายแดน การท่องเที่ยวทั้งในอำเภอภูซาง และการท่องเที่ยวในประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง รวมทั้งความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศ

๓) ปัจจัยและศักยภาพในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีดักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย โดยชุมชนทั้งสองประเทศมีปัจจัยและศักยภาพภายในที่ทำให้เกิดการสร้างพื้นที่วัฒนธรรม เช่น ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน การมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เป็นแบบเครือญาติ เป็นต้น ส่วนปัจจัยและศักยภาพภายนอกที่ผลักดันให้เกิดการสร้างพื้นที่วัฒนธรรม เช่น การค้าขายแดน การส่งเสริมการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การผลักดันให้เกิดด่านชายแดนสากล การสำรวจเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยวของภาคธุรกิจเอกชน การกำหนดยุทธศาสตร์ของจังหวัดพะเยา การศึกษาวิจัย เป็นต้น

๔) ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีดักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ต่อทั้งสองประเทศทั้งในระดับนโยบายระดับประเทศ และนโยบายในท้องถิ่น รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นต่อประชาชนในด้านการค้าขายแดน การสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสองประเทศ การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

๒.๓ บริบทชุมชน

๒.๓.๑ เมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

เมืองคอบ ตั้งอยู่เหนือสุดของแขวงไชยะบูลี ในอดีตเป็นดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงบริเวณตรงข้ามเมืองหลวงพระบาง ซึ่งประเทศไทยได้สูญเสียดินแดนส่วนนี้ให้ประเทศฝรั่งเศส ในปีพ.ศ. ๒๔๔๖ (ร.ศ.๑๒๒) ปัจจุบันบริเวณนี้คือ แขวงไชยะบูลี ส่วนเมืองคอบเป็นเมืองที่จัดอยู่ในสี่เมืองเหนือของแขวงไชยะบูลี ทิศเหนือติดกับเมืองปากทา กันด้วยแม่น้ำโขง ทิศตะวันออกติดกับเมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยะบูลี ส่วนทิศตะวันตก และทิศใต้ ติดกับจังหวัดพะเยา ประเทศไทย เป็นหนึ่งในสี่เมืองของแขวงไชยะบูลีที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศไทย ในสมัยที่ประเทศลาวมีเขตพิเศษ ๒ แห่งคือ เขตพิเศษไชยสมบูรณ์กับเขตพิเศษเชียงฮ่อน-หงสา เมืองคอบตั้งอยู่ในเขตพิเศษเชียงฮ่อน-หงสา ต่อมาหลังจากเขตพิเศษเชียงฮ่อน-หงสาถูกยุบ เมืองคอบจึงเป็นเมืองหนึ่งของแขวงไชยะบูลี

ลักษณะสภาพภูมิประเทศ ภูมิประเทศทั่วไปของเมืองคอบ แขวงไชยะบูลีเป็นภูเขาและที่ราบสูง ทางทิศตะวันตกมีต้นไม้ขึ้นหนาที่บเป็นที่ตั้งป่าสงวนแห่งชาติน้ำพูน ทางตะวันออกสุดที่แม่น้ำโขง มีน้ำตกหลายแห่ง เช่น นาข่า บ้านคำ ตาดเหือง ฯลฯ แต่ยังไม่มีการขนเข้าถึง

สภาพภูมิอากาศของเมืองคอบ โดยทั่วไปมีสภาพภูมิอากาศคล้ายคลึงกับจังหวัดน่าน และจังหวัดอุดรธานีของประเทศไทย มีปริมาณฝนน้อยกว่าทั้ง ๒ จังหวัด แต่ในฤดูหนาวจะมีอากาศที่

หนาวเย็นกว่าทั้ง ๒ จังหวัดในประเทศไทยต่ำสุดประมาณ ๑๐ องศาเซลเซียส (<http://www.oceansmile.com/Lao/Chaiyaburi.htm>)

ในเมืองคอบมีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด ๒๗ หมู่บ้าน ได้แก่ ๑) บ้านปางมอน ๒) บ้านหัวเมือง ๓) บ้านม่วง ๔) บ้านโพสวาง ๕) บ้านดอยแฮ่ ๖) บ้านดอนตัน ๗) บ้านใจสว่าง ๘) บ้านห้วยเงิน ๙) บ้านน้ำไต้ ๑๐) บ้านเค็ง ๑๑) บ้านผาบ่อง ๑๒) บ้านสถาน ๑๓) บ้านน้ำป่า ๑๔) บ้านถ้ำ ๑๕) บ้านห้วยนกกุล ๑๖) บ้านห้วยพะ ๑๗) บ้านปางไฮ ๑๘) บ้านปากา ๑๙) บ้านห้วยเลา ๒๐) บ้านฝักงาม ๒๑) บ้านบ่อ ๒๒) บ้านปากคอบ ๒๓) บ้านโคกเมย ๒๔) บ้านทุ่งเม้น ๒๕) บ้านเล้ม ๒๖) บ้านน้ำคำ และ ๒๗) บ้านป่าซาง มีประชากรประมาณ ๑๖,๐๐๐ คน โดยเป็นชาวลาวกลุ่มมากที่สุด (คนลาวดั้งเดิมที่อาศัยตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ) รองลงมาได้แก่ ลาวเทิง (เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รัฐบาลลาวเรียกคนกลุ่มที่อาศัยบนที่สูง ประกอบด้วย ไทยดำ (ลาวโซ่ง) ขมุ (ข่า) มลาบรี และบางกลุ่มอพยพมาจากประเทศจีน ได้แก่ คะฉิ่น อาข่า ม้ง เมี่ยน (มาร์ติน สจ๊วต ฟอกซ์ (เขียน) จิราภรณ์ วิญญรัตน์ (แปล), ๒๕๕๖)

ส่วนชาวไทลื้อมีมากเป็นอันดับสาม ซึ่งไทลื้อนั้นมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแถบสิบสองปันนาของจีน แล้วอพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ในประเทศตอนล่าง เช่น พม่า ลาว และในประเทศไทย ในประเทศลาว ชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคเหนือแถบเมืองสิงห์ เมืองหลวงพุกา เมืองลองในแขวงหลวงน้ำทา เมืองอุเหนือ เมืองอุใต้ เมืองงายเหนือ เมืองงายใต้ เมืองบุนเหนือ เมืองบุนใต้ในแขวงพงสาลี เมืองไซ เมืองแบง เมืองฮุก เมืองหงสาในแขวงอุดมไซ เมืองเงิน เมืองเชียงฮอน เมืองเชียงลม และเมืองหงสาในแขวงไชยะบูลี นอกจากนี้ยังตั้งชุมชนอยู่รอบๆ เมืองหลวงพระบางและกระจายกันอยู่แถบลุ่มน้ำอูและแม่น้ำโขง ในแขวงหลวงพระบางและแขวงบอแก้วอีกหลายหมู่บ้าน (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เอกสารอัดสำเนา)

“เมืองคอบมี ๒๗ หมู่บ้าน ถ้าเทียบเมืองชายแดน เมืองคอบก็มีประชากรไม่มาก แต่ละหมู่บ้านมีประชากรระหว่าง ๕๐-๒๐๐ คน ที่นี้เรียกว่าสร้างป่าแปงเมือง แต่ที่อื่นเข้าสร้างบ้านแปงเมือง บริเวณที่ตั้งเมืองเรียกว่าผาบ่องเป็นเมืองที่ตั้งใหม่ เมื่อก่อนเป็นป่าไม้หนาแน่น ปัจจุบันต้นไม้มีน้อยลงเพราะมีการก่อสร้าง มีคนบุกรุกป่าไม้มากขึ้น และใช้ยาฆ่าหญ้ามากขึ้น” (สัมภาษณ์: นางบุญสม กาวัน , ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

เมืองคอบเป็นเมืองที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำคอบไหลผ่านกลางเมืองก่อนลงสู่แม่น้ำโขง ในภูมิภาคย่านภูเขาที่อยู่ติดกับพรมแดนประเทศไทยยังเป็นป่าไม้สมบูรณ์อยู่มาก มีไม้สักและไม้มีค่าอื่น ๆ ทางแถบพื้นที่ภาคกลางและภาคใต้ ส่วนในภาคเหนือมีแร่ธาตุสำคัญ เช่น ถ่านลิกไนต์ ทองคำ ทองแดง และ แมงกานีส เป็นต้น และมีการอุตสาหกรรมเหมืองหินแกรนิตในภาคใต้

ประชากรชาวเมืองคอบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร โดยทำนาปลูกข้าวไว้บริโภคในครัวเรือน ทำสวนครัว เข้าป่าไปหาของป่ามากินก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เช่น สัตว์ป่า หน่อไม้ เห็ด และผักชนิดต่างๆ และปลูกพืชไร่ ได้แก่ ลูกเดือย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น และยังมีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริมโดยนำมาส่งร้านค้าผ้าทอฝั่ประเทศไทย ปัจจุบันชาวบ้านส่วนมากนิยมปลูกลูกเดือย เพราะมีต้นทุนต่ำและขายได้ราคาดี พ่อค้าจากประเทศจีนจะเข้ามาสั่งซื้อทั้งหมด โดยจะนำไปแปรรูป

เป็นเปียร์ลาว หรือชนม ส่วนการปลูกข้าวโพด คนเมืองคอบจะซื้อเมล็ดพันธุ์จากประเทศไทย และนำผลผลิตมาขายฝั่งประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“คนเมืองคอบ ทำการเกษตรปลูกกล้วย ข้าวโพด ถั่วดิน ยางพารามีบางส่วนไม่มาก เพราะไม่ค่อยมีราคา ถ้าราคายางตกก็ไม่เดือดร้อนเพราะมีทำหลายอาชีพ ต่างจากเมืองภูซาง ถ้ายาราคาตกก็ลำบากเพราะทำอาชีพเดียว ปัจจุบันการทำเกษตรที่เมืองคอบ เริ่มมีชาวพม่าเข้ามาแล้ว ชาวบ้านกำลังจัดหญ้าเองลำบาก ตอนนี้ปลูกหมากน้ำมันเป็นเครื่องเอาน้ำมาจากจีน เพื่อนำมาทำน้ำมัน เวลาปลูกมีค้ำเหมือนปลูกถั่ว เมืองไทยก็เคยเห็น เม็ดกินได้ คล้ายพืชตระกูลถั่ว ไปดูการปลูกที่เมืองไทยในจังหวัดเชียงใหม่ ปลูกประมาณ ๔๐-๕๐ เฮกตาร์ ใบและยอดก็กินได้ ราคาขายไม่แกะเปลือก กิโลกรัมละ ๑๐ พันกีบ ถ้าแกะเปลือก กิโลกรัมละ ๑๕ พันกีบ ถ้าเป็นเงินไทย กิโลกรัมละ ๖๐ บาท เริ่มปลูกกันในเดือนมิถุนายน รอให้มีฝนตก”

ด้านอาชีพทอผ้า ปัจจุบันคนเมืองคอบจะรับจ้างทอผ้าน้อยลงมากแล้ว จะเพียงไม่กี่หมู่บ้านเท่านั้นที่ยังรับทอผ้าอยู่ โดยจะทอช่วงที่ว่างจากงานฤดูกาลเกษตรเท่านั้น ผ้าทอที่ใช้กันอยู่ในเมืองคอบจะนำวัตถุดิบเส้นใยฝ้ายมาจากเมืองเชียงคำ มาจ้างแรงงานในเมืองคอบ เมื่อทอแล้วส่งขายไปร้านค้าผ้าทที่บ้านฮวก อำเภอภูซาง คนลาวที่อยากได้ผ้าก็ไปหาซื้อจากร้านค้าในอำเภอภูซาง (สัมภาษณ์: นางบุญสม กาวิน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

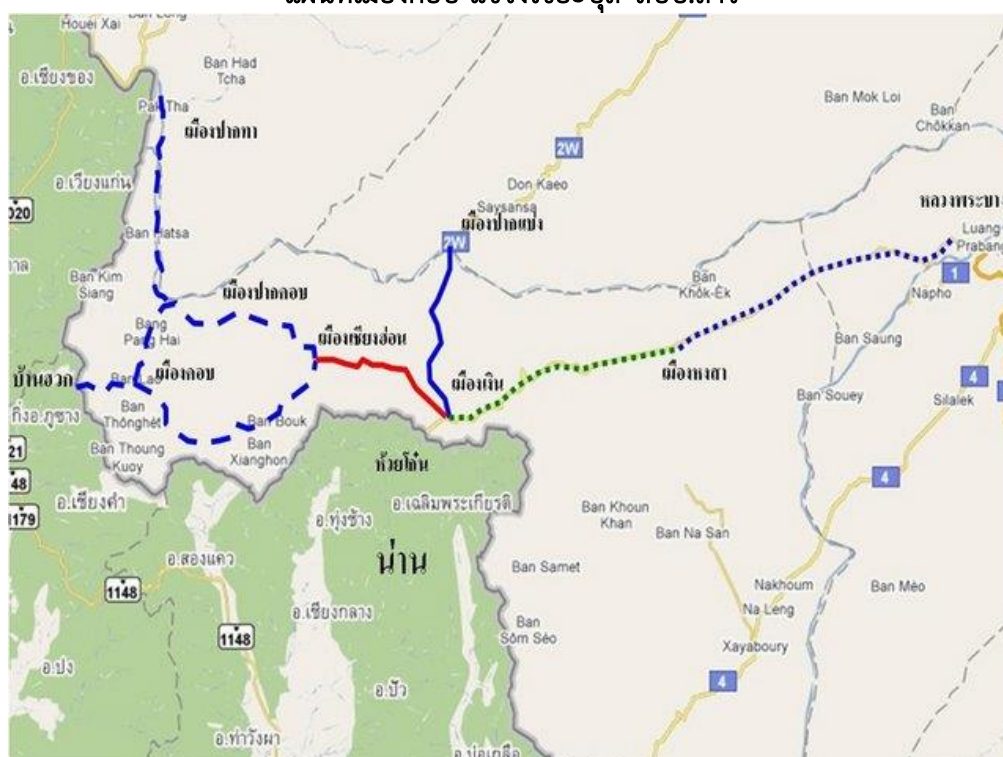
ด้านการค้าขายแดนของไทยที่บริเวณบ้านฮวก จังหวัดพะเยา และบ้านปางมอน สปป.ลาว มีการขยายตัวมากขึ้น รวมถึงการลงทุน และการท่องเที่ยวในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้การเดินทางและขนส่งจากประเทศไทยเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ของ สปป.ลาว ได้สะดวกรวดเร็วขึ้น รวมถึงมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมและสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสองประเทศ

“พ่อค้าแม่ค้าจากเมืองคอบส่วนมากจะซื้อผัก ผลไม้จากประเทศไทยไปขาย เช่น ผักกาดขาว ผักกะหล่ำปลี หอมแดง เงาะ ทุเรียน มะม่วง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการจัดงานต่าง ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานบวช เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังซื้อหมูพันธุ์ ปลาตุ๊ก ปลาตะเพียนจากประเทศไทยไปเลี้ยงเป็นอาหาร และเพื่อจำหน่ายอีกด้วย” (สัมภาษณ์: เสา แสนสมบัติ, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘)

การคมนาคม เส้นทางถนนติดต่อระหว่างเมืองในภาคเหนือกับภาคใต้ของแขวงไซยะบูลี เชื่อมต่อกับแขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว รวมทั้งเส้นทางถนนเชื่อมต่อกับบ้านห้วยโก้น อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน นอกจากถนนสายหลักที่เชื่อมเมืองต่าง ๆ แล้ว ถนนสายรองอื่น ๆ ยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างและปรับปรุง หรือเป็นถนนในโครงการที่กำหนดแผนจะก่อสร้างทั่วทั้งแขวง อย่างไรก็ตามถนนสายหลักก็ยังคงได้รับการปรับปรุงให้เรียบร้อยสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถใช้สัญจรไปมาได้ตลอดปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน นอกจากการคมนาคมทางบกโดยทางถนนแล้ว แขวงไซยะบูลีสามารถเดินทางเชื่อมต่อกับเมืองและแขวงอื่น ๆ ได้โดยทางน้ำ ซึ่งสามารถเดินทางได้โดยทางเรือ

โดยสารตามลำแม่น้ำโขง ทั้งนี้เนื่องจากแขวงไซยะบูลีมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขงเป็นระยะทางประมาณ ๖๔๕ กิโลเมตร การคมนาคมทางอากาศ โดยทางเครื่องบินก็สามารถเดินทางเชื่อมต่อกับแขวงเวียงจันทน์ได้โดยมีสนามบินที่เมืองไซยะบูลีและเมืองแก่นท้าว และมีเที่ยวบินประจำเดินทางติดต่อกับนครหลวงเวียงจันทน์ได้ แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้โดยสารซึ่งเป็นปัจจัยประกอบสำคัญของเที่ยวบิน

ภาพที่ ๒.๒
แผนที่เมืองคอบ แขวงไซยะบูลี สปป.ลาว

ที่มา : สำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน)

ปัจจุบันเส้นทางคมนาคมจากบ้านฮวก อำเภอภูซาง ไปยังเมืองคอบ สปป.ลาว อยู่ในช่วงของการก่อสร้างตามโครงการปรับปรุงและก่อสร้างถนนช่วงบ้านฮวก (จ.พะเยา)- เมืองคอบ เมืองเชียงฮ่อน และเมืองคอบ-บ้านปากคอบ -บ้านกอนตัน สปป.ลาว^๑ ระยะทางประมาณ ๑๑๐ กิโลเมตร

^๑ โครงการปรับปรุงและก่อสร้างถนนช่วงบ้านฮวก (จังหวัดพะเยา)-เมืองคอบ-เมืองเชียงฮ่อน และเมืองคอบ บ้านปากคอบ-บ้านกอนตันในสปป.ลาว ก่อสร้างโดยบริษัทชิน-ไทย เอ็นจิเนียริง แอนด์ คอนสตรัคชั่น จำกัด (มหาชน) ระยะทางรวมประมาณ ๑๑๐ กิโลเมตร แบ่งเป็นช่วงดังนี้ ช่วงแรกตั้งแต่บ้านฮวก-เมืองคอบ-เมืองเชียงฮ่อน ระยะทาง ๖๒.๖๐ กิโลเมตร และช่วงที่ ๒ ตั้งแต่เมืองคอบ-บ้านปากคอบ-บ้านกอนตันระยะทาง ๒๔.๖๒ กิโลเมตร ช่วงที่ ๓ เส้นทางย่อยจากบ้านปากคอบถึงริมแม่น้ำโขงระยะทาง ๒ กิโลเมตร ช่วงที่ ๔ ถนนในเมืองคอบระยะทาง ๘ กิโลเมตร และช่วงที่ ๕ ตั้งแต่ถนนในเมืองเชียงฮ่อน ระยะทาง ๑๒.๙๓ กิโลเมตร และงานก่อสร้างอาคารด่านพรมแดน บ้านปางมอน รวมวงเงินทั้งสิ้น ๑,๓๙๐ ล้านบาท เป็นการให้ความช่วยเหลือแบบเงินให้เปล่า ๒๐% และเงินกู้ ๘๐% จากสำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) (สร้างถนนเชื่อม

ดำเนินงานโดยสำนักงานความร่วมมือพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน (องค์การมหาชน) ใช้งบประมาณดำเนินงาน ๑.๓ พันล้านบาท ตามมติคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖ เรื่องการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สปป. ลาว กำหนดการก่อสร้างแล้วเสร็จประมาณ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เมื่อโครงการแล้วเสร็จทั้ง ๒ ประเทศจะได้ประโยชน์ โดยจะทำให้การเดินทางจากภาคเหนือตอนบนของไทยไปยังเมืองหลวงพระบางรวดเร็วขึ้น ประหยัดเวลาการเดินทางมากขึ้น และสามารถเดินทางต่อไปยังประเทศจีน (คุนหมิง) และประเทศเวียดนาม (เดียนเบียนฟู) โดยใช้ถนนหมายเลข ๓ และหมายเลข ๔

ด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ชาวเมืองคอบให้ความเคารพพระธาตุปลวกซึ่งถือเป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมือง ในช่วงวันวิสาขบูชาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ จะมีประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุปลวกเป็นประจำทุกปี ถือเป็นงานประจำของชาวเมืองคอบ จากการสัมภาษณ์ บุญสม กาวัน หัวหน้าห้องการจัดตั้ง เมืองคอบ สปป.ลาว กล่าวถึงงานสงฆ์น้ำพระธาตุปลวก ว่า

“ทำบุญพระธาตุปลวกปีละครั้ง ประมาณเดือนมีนาคม ๒๐๑๖ กิจกรรมในงานประเพณี ก็ มี พิธีทางศาสนา และตลาดนัดขายสินค้าทั่วไปและสินค้าประเภทโอท็อป ปีที่ผ่านมาสถานที่ไม่ค่อยเหมาะสม เนื่องจากทำสถานที่ใหม่ ขุดดินออกไป ส่วนหนึ่งทำให้พิธีอยู่ด้านบน และคนมาร่วมงานอยู่ด้านล่าง ขายสินค้าทางเดินด้านล่าง ปีนี้ (๒๐๑๕) งานเล็กกว่าปีที่ผ่านมา (๒๐๑๔) และไม่ได้เชิญคนเยอะ มีนายอำเภอเชียงคำพร้อมคณะมาร่วมมาทำบุญด้วย การจัดงานทางพิธีทำบุญ ๓ วัน แต่งานอื่นที่จัดร่วมเช่นการขายสินค้า ๗ วัน (สัมภาษณ์: นางบุญสม กาวัน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

นอกจากพระธาตุปลวกแล้ว ในเมืองคอบยังมีกิจกรรม สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอีกเช่น ถ้ำ น้ำตกตาดแจว สูง ๓๐ เมตร อยู่ห่างจากท่าเตื่อประมาณ ๑ กิโลเมตร วัดผาบ่อง ประเพณีแข่งเรือที่เชียงฮ่อน ที่หนองสาซึ่งเป็นหนองธรรมชาติขนาดใหญ่ จะมีทุกวันที่ ๒๕ ธันวาคมของทุกปี

“ถ้ามีงานขึ้นภูปลวก จะมีถ้ำที่สวยงามอยู่ใกล้ๆ อาจจะจัดงานทำบุญธาตุภูปลวกเป็นการท่องเที่ยว โดยการมาทำบุญแล้วเดินไปเที่ยวถ้ำ ก่อนที่จะทำบุญก็ให้ร่วมประเพณี นักท่องเที่ยวมาพักค้างคืนอย่างน้อย ๑-๒ คืน ถ้ายังไม่เปิดตัวท่องเที่ยวทางการ ปากทางเข้าแคบแต่ภายในกว้างมาก ยังไม่เปิดสถานที่ท่องเที่ยว มีเพียงช่วงปีใหม่สงกรานต์คนในพื้นที่จะไปเที่ยวกัน” (สัมภาษณ์: นางบุญสม กาวัน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

นอกจากนี้ เมืองคอบ ได้ร่วมกับอำเภอกุฉินารายณ์จัดงานทำบุญตักบาตรสองแผ่นดินขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงปลายเดือนธันวาคม เพื่อกระชับสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ นอกจากการทำบุญตักบาตรแก่พระภิกษุสงฆ์ทั้งลาวและไทยแล้ว ยังมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประกวดอาหารพื้นเมือง การประกวดคู่รักสองแผ่นดิน การจำหน่ายอาหารพื้นเมือง การจำหน่ายสินค้าของทั้งสองประเทศ เป็นต้น

สภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีลำห้วยที่เป็นธรรมชาติ และแม่น้ำคอบที่ไหลลงแม่น้ำโขง ทำให้การท่องเที่ยวในเชิงธรรมชาติ เป็นที่นิยมกันอย่างมาก ถือเป็นจุดแข็งของเมืองคอบ ส่วนจุดอ่อน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานเช่น การคมนาคมยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างถนน ทำให้เกิดความลำบากในการเดินทาง รวมถึงที่พักและร้านอาหารยังมีน้อย และไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการเดินทางมาท่องเที่ยวเท่าที่ควร จากการสัมภาษณ์นายเสา แสนสมบัติ พ่อค้าจากเมืองคอบ ที่นำผ้าทอจากเมืองคอบมาจำหน่ายให้กับผู้ประกอบการร้านค้าผ้าทอที่บ้านฮวก กล่าวว่า

การเดินทางเข้าไปเมืองคอบปัจจุบันค่อนข้างลำบาก เพราะอยู่ในช่วงของการทำถนน โดยเฉพาะฤดูฝนจะเป็นโคลนเป็นเลน และหากบางครั้งน้ำนองก็จะทำให้เข้าไปไม่ได้ หากจะเดินทางไปต้องไปก่อนฤดูฝน เพราะรถไม่สามารถขึ้นดอยได้ และจะลื่นมาก แต่จะมีฝุ่นเยอะมาก ส่วนใหญ่ควรจะไปฤดูหนาว ระยะทางจากด่านบ้านปางมอน ไปถึงเมืองคอบประมาณ ๑๑ กิโลเมตร แต่หากถนนแล้วเสร็จและมีการเปิดด่านสากลจะทำให้การเดินทางสะดวกมากยิ่งขึ้น ใช้เวลาเดินทางประมาณครึ่งชั่วโมงก็ถึงเมืองคอบ (สัมภาษณ์: เสา แสนสมบัติ, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘)

๒.๓.๒ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา เป็นอาณาบริเวณเมืองโบราณที่ค้นพบหลักฐานจากพงศาวดารโยนก เดิมในบริเวณนี้ชื่อว่าเมืองเชียงแหวเป็นเมืองเก่าในยุคสมัยอาณาจักรพะเยา ในสมัยพ่อขุนจอมธรรม เป็นพระราชโอรสของขุนเงินหรือลาวเงิน กษัตริย์ผู้ครองนครเงินยางเชียงแสน ได้มาสร้างเมืองพะเยา ประมาณพุทธศักราช ๑๖๐๒ (จุลศักราช ๔๒๑) และมีหัวเมืองน้อยใหญ่ที่ขึ้นอยู่ในอำนาจปกครองของอาณาจักรพะเยาคือ เมืองกวาสะอ้ายบ เชียงม่วน เมืองสระ เมืองออย สะลาว เมืองลอ เมืองเทิง เมืองคอบ เมืองหงาว เมืองเชียงแหว เมืองปง เมืองเชียงคำ เมืองเทิง แซ่เหียง แซ่ลูล ปากบ่อง หนองขวาง เมืองป่าเป้า เมืองวัง แซ่ซุ่น เมืองปราน แซ่หมื่น ทิศใต้สุดจรดนครเขลางค์ และนครหริภุญชัย ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือต่อแดนขรนคร (เมืองเชียงของ) (พระธรรมวิมลโมลี, ๒๕๔๖ หน้า ๓๕-๓๖)

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ สมัยรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลพายัพ ด้วยการแบ่งเมืองน่านออกเป็น ๗ แขวง โดยเมืองเชียงแหวอยู่ในเขตการปกครองของแขวงน่าน อันประกอบด้วยเมืองเชียงคำ เมืองเทิง เมืองหงาว เมืองเชียงของ เมืองเชียงเคี่ยน เมืองมิน และเมืองลอ (สมศักดิ์ ลือราช ๒๕๒๙, หน้า ๑๔๙)

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้มีการจัดตั้งระเบียบการปกครองใหม่เป็นเจ้าเมืองข้าหลวง และได้ตราพระราชบัญญัติมณฑลพายัพในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองได้ยุบตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร เมืองต่างๆ จึงมีฐานะเป็นอำเภอ จังหวัด ซึ่งกึ่งอำเภอกุฉินารายณ์ขึ้นอยู่กับการปกครองของอำเภอเชียงคำมาโดยตลอด เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๙ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศแยกพื้นที่

อำเภอเชียงคำจำนวน ๕ ตำบล จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอใหม่มีชื่อว่า “กิ่งอำเภอภูซาง” ประกอบด้วย ๕ ตำบล คือ ตำบลสบง ตำบลภูซาง ตำบลเชียงแรง ตำบลทุ่งกล้วย และตำบลป่าสัก มีผลตั้งแต่วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๙ และได้รับการยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็น “อำเภอภูซาง” เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๐ ประกอบด้วย ๕ ตำบล ๕๙ หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลภูซาง ๑๓ หมู่บ้าน ตำบลป่าสัก ๑๐ หมู่บ้าน ตำบลทุ่งกล้วย ๑๒ หมู่บ้าน ตำบลเชียงแรง ๑๒ หมู่บ้าน และ ตำบลสบง ๑๒ หมู่บ้าน (เขตเทศบาลตำบลสบง)

อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพะเยา ห่างจากจังหวัดประมาณ ๘๕ กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๘๒๒ กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอเดิม ๓๕ กิโลเมตร มีพรมแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมระยะทางยาวประมาณ ๒๖ กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ ๒๙๓,๔๘๖ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๘๓,๔๒๘.๗๕ ไร่ ทิศเหนือ ติดเขต อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ ติดเขต อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ทิศตะวันออก ติดเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และทิศตะวันตก ติดเขต อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จากการที่มีพื้นที่ติดชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้อำเภอภูซางมีคำขวัญ ได้แก่ “ประตูสู่หลวงพระบาง ยางพาราชั้นเลิศ แหล่งกำเนิดน้ำตกอุ่น หวานละมุนน้ำอ้อยสบง สูงส่งถิ่นพระธาตุ ตลาดชายแดนไทย-ลาว” ซึ่งเป็นคำขวัญที่บรรยายสภาพพื้นที่และวิถีแห่งวัฒนธรรมของภูซางได้อย่างน่าประทับใจ และด้วยความเป็นเมืองชายแดน มีหมู่บ้าน “บ้านฮวก” ชุมชนชายแดนที่มีศักยภาพสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้อนรับผู้มาเยือนได้ตลอดเวลา

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสลับภูเขาประมาณร้อยละ ๗๐ ภูเขาโอบล้อมตั้งแต่ทิศตะวันตกขึ้นไปทางทิศเหนือ จนสิ้นทางทิศตะวันออก ด้านชายแดนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศตะวันออก และทิศใต้เป็นที่ราบสลับภูเขาและเนินเขา

ลักษณะภูมิอากาศ เป็นแบบมรสุม มี ๓ ฤดูคือ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม-พฤษภาคม อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๗.๕ องศาเซลเซียส ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-กันยายน อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๖.๘ องศาเซลเซียส และฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์ อุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ ๒๒.๗ องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ๑๓๗.๗๕ มิลลิเมตร/ปี

ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินภูเขา แบ่งออกเป็นกลุ่ม ได้แก่ ดินนา ๑๐% ดินตื้น ๕% ดินภูเขา ๗ % ดินไร่ ๑๐ % ดินอื่นๆ ๕ % มีแม่น้ำสายสำคัญ ๔ สาย ได้แก่ แม่น้ำยวน แม่น้ำบง แม่น้ำลาว และแม่น้ำเปือย มีอ่างเก็บน้ำ ๒ แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำห้วยไฟและ อ่างเก็บน้ำขุนบง (บ้านสา) พื้นที่ป่าไม้ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูซาง พื้นที่ ๑๗๘,๐๔๙.๖๒ ไร่ หรือ ๒๔๘.๘ ตารางกิโลเมตร (บรรยายสรุป อบต.ภูซาง ปี ๒๕๕๘ อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา, เอกสารอัดสำเนา)

ภาพที่ ๒.๓
แผนที่อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

ที่มา : บรรยายสรุป อบต.ภูซาง ปี ๒๕๕๘ อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเทือกเขาล้อมรอบ ประชาชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำสวนลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง ปลูกกระเทียม-หอมแดง ปลูกยางพารา ทอผ้า เป็นต้น มีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น ๘๔,๔๙๑ ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่นา ๓๓,๓๒๖ ไร่ พื้นที่ไร่(สวนข้าวโพด/มันสำปะหลัง/ถั่วลิสง/อ้อย) ๓๔,๒๓๙ ไร่ พื้นที่พืชผัก ๑,๑๑๐ ไร่ จำนวนเกษตรกร ๔,๙๖๖ ครัวเรือน ไม้ยืนต้น (ยางพารา/สัก) จำนวน ๒๑,๕๐๕ ไร่ นอกจากนี้ยังมีประชาชนบางส่วนทำงานรับราชการ บริษัทค้าขาย รับจ้างทั่วไป (บรรยายสรุป อบต.ภูซาง ปี ๒๕๕๘ อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา, เอกสารอัดสำเนา)

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ ๙๙ และมีร้อยละ ๑ นับถือศาสนาคริสต์คือคนม้ง มีวัดจำนวน ๓๕ แห่ง การประกอบพิธีกรรมของประชาชนในแต่ละหมู่บ้านเป็นการประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีที่นับถือกันมาแต่โบราณ ได้แก่ ประเพณีปีใหม่เมือง (สงกรานต์) เข้าพรรษา ลอยกระทง นมัสการพระธาตุขุนบง และพระธาตุภูซาง นอกจากนี้ยังมีการประกอบพิธีกรรมอื่นๆที่เป็นส่วนรวม เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ การรดน้ำดำหัว การส่งเคราะห์บ้าน งานมงคลสมรส งานขึ้นบ้านใหม่ งานฉาบปูนกiosk งานเลี้ยงหรือทำบุญเพื่อการรำลึกถึงบรรพบุรุษในลักษณะ

ต่างๆ เป็นต้น ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญในรอบปี ดังแสดงในตารางที่ ๒.๑ (องค์การบริหารส่วนตำบลภูซาง, ๒๕๕๘ เอกสารอัดสำเนา)

ตารางที่ ๒.๑
ประเพณีวัฒนธรรมในรอบปีของอำเภอกู่ซาง

เดือน	กิจกรรม
เดือนมกราคม	มีประเพณีตานข้าวใหม่ (ถวายข้าวใหม่) เป็นการนำเอาข้าวที่ได้เก็บเกี่ยวมาถวายทานหรือทำบุญที่วัด
เดือนเมษายน	มีประเพณีสงกรานต์ มีกิจกรรมต่างๆ เช่น การรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ การบายศรีสู่ขวัญพระสงฆ์ สามเณร การส่งเคราะห์ (สะเดาะเคราะห์) การตานตุ่งและสงฆ์น้ำพระพุทธรูป
เดือนพฤษภาคม	ประเพณีในวันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญทางศาสนาพุทธ มีการทำบุญตักบาตรสงฆ์น้ำพระธาตุ เข้าวัดฟังธรรมเทศนา การเวียนเทียน นอกจากนี้ยังมีการจัดงาน “ช่วงผญา ป่าเวณี ฮีตฮอยมะเก่าจาวภูซาง” เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงาม โดยมีการแสดงภูมิปัญญาพื้นบ้าน การแสดงดนตรีพื้นเมือง เป็นต้น
เดือนกรกฎาคม	ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ถวายเทียนพรรษา และการเวียนเทียน
เดือนตุลาคม	ประเพณีตานก๋วยสลาก (สลากภัตร) วันออกพรรษา การตักบาตรเทโวโรหณะ
เดือนพฤศจิกายน	วันลอยกระทง การจุดประทีปโคมไฟ และโคมลอย
เดือนธันวาคม	ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ณ บริเวณเขตรอยต่อชายแดนไทย - ลาว บ้านฮวก (ก๊วก) หมู่ที่ ๑๒ ตำบลภูซาง เพื่อสืบสานและส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีการตักบาตรให้คงคู่พุทธศาสนา ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์พื้นบ้านและแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ การสานสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้แน่นแฟ้น และเพื่อเป็นสิริมงคลในช่วงเทศกาลปีใหม่

อำเภอกู่ซางเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมเก่าแก่ ประชากรอยู่หนาแน่น เป็นเส้นทางเชื่อมเข้าสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาหลายชั่วอายุคน กลุ่มชาติพันธุ์ประกอบด้วย คนไทยวน คนม้ง คนเมี่ยน คนไทลื้อ คนถิ่น โดยมี ๓ กลุ่มหลักที่สำคัญ ได้แก่

๑. ไทยวน หรือ คนเมืองล้านนา เป็นชาวไทยกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานทางตอนเหนือของประเทศไทยที่เคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา ในอดีตคนล้านนามีหลายกลุ่มชาติพันธุ์ แต่กลุ่มใหญ่ที่สุดคือ "ไทยวน" ซึ่งมีคำเรียกตนเองหลายอย่าง ได้แก่ "ยวน โยน หรือ ไต (ไท)" โดยคนยวน ซึ่งเป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองตั้งแต่ในสมัยล้านนา ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในบริเวณภาคเหนือตอนบน คนยวนที่ภายหลังเรียกตนเองว่า “คนเมือง” ได้อพยพมาจากหลายพื้นที่จากภาคเหนือตอนบน โดยมีการสืบทอดอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนยวนมาตั้งแต่อดีต ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน การแต่งกาย บ้านเรือน ดนตรีพื้นเมืองประเภทคว่ำ

จ้อย ขอ พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปู่ย่า ผีเจ้าบ้าน ผีขุนน้ำ ผีฝ่าย ผีนาผีทุ่ง การเลี้ยงผี การสร้างหอผี ประจำทุกหมู่บ้าน รวมทั้งประเพณีทางพุทธศาสนาในรอบปี เช่น ประเพณีแห่ไม้ก้ำสลิ (ต้นโพธิ์) ประเพณีสงฆ์พระธาตุ ประเพณีถวายข้าวใหม่ ประเพณีสืบชะตา ประเพณีส่งเคราะห์ ประเพณียี่เป็ง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น (สุชาติ ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ หน้า ๗-๔๘)

๒. ไทลื้อ หรือ ไตลื้อ เป็นชาวไทกลุ่มหนึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในแถบสิบสองปันนาของจีน มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการใช้ภาษาไทลื้อ และยังมีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์อื่นๆ เช่น การแต่งกาย ศิลปะและประเพณีต่างๆ ชาวไทลื้อมีชีวิตที่คล้ายคลึงกับชาวไทยหรือชนเผ่าอื่นๆทางภูมิภาค คือมีการสร้างบ้านเรือนเป็นบ้านไม้ มีใต้ถุนสูง มีครัวไฟบนบ้าน ใต้ถุนเลี้ยงสัตว์ แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตได้เปลี่ยนไป การสร้างบ้านเรือนจึงเปลี่ยนแปลงไปด้วย บ้านที่ยังคงสภาพเป็นเรือนไม้แบบเดิมยังพอจะมีให้เห็นบ้างในบางชุมชน ชาวไทลื้อส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัด นิยมสร้างวัดในชุมชน ทั้งยังตกแต่งด้วยศิลปะและสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์งดงาม ศิลปะที่โดดเด่นของชาวไทลื้อได้แก่งานผ้าทอไทลื้อ นิยมใช้ผ้าฝ้าย ทอวดลายที่เรียกว่า ลายน้ำ (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

๓. เมี่ยน หรือ เย้า เป็นชนชาติเชื้อสายจีนเดิม ชนเผ่านี้เรียกตัวเองว่า เมี่ยน ซึ่งแปลว่า มนุษย์ มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า เย้า การแต่งกายของชาวเมี่ยน ผู้หญิงนุ่งกางเกงด้วยผ้าสีน้ำเงินปนดำ ด้านหน้าจะปักลวดลาย ใส่เสื้อคลุมสีดำยาวถึงข้อเท้า ผ่าด้านหน้าตลอดติดไหมพรมสีแดงที่อกเสื้อรอบ คอลงมาถึงหน้าท้อง ผ่าด้านข้าง ออกเสื้อถักติดด้วยแผ่นเงินสี่เหลี่ยม ทาหมดด้วยขี้ผึ้ง พันด้วยผ้าสีแดง และพันทับด้วยผ้าสีน้ำเงินปนดำ ส่วนผู้ชายนุ่งกางเกงสีดำยาว ขลิบขอบขากางเกงด้วยไหมสีแดง สวมเสื้อดำ ออกไขว้แบบเสื้อคนจีน ติดกระดุมคอและรักแร้เป็นแนวลงไปถึงเอว เสื้อยาวคลุมเอว อาวุธของเมี่ยนได้แก่ ปืนคาบศิลา ทำเอง ใช้คันธรมเป็นลำกล้องปืน (สุชาติ ศรีสวัสดิ์, ๒๕๔๗ หน้า ๒๙๗-๓๐๗)

เนื่องจาก ชายแดนด้านทิศตะวันออกของอำเภอกุฉินารายณ์ ติดต่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเป็นเส้นทางผ่านขึ้นภูชี้ฟ้าซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในอำเภอกุฉินารายณ์ ได้แก่ (องค์การบริหารส่วนตำบลกุฉินารายณ์, ๒๕๕๘)

๑. น้ำตกกุฉินารายณ์ ตั้งอยู่ในเขตบ้านธาตุกุฉินารายณ์ หมู่ ๑๐ เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่บนเทือกเขาตอยผาหม่น เกิดจากสายน้ำอุ่นเป็นน้ำตกที่มีน้ำอุ่นเพียงแห่งเดียวที่พบในประเทศไทย อุณหภูมิ ๓๕ องศาเซลเซียส และปราศจากกลิ่นกำมะถัน ไหลลงผาหินปูนสูง ๒๕ เมตร เป็นเส้นทางผ่านต่อไปยังภูชี้ฟ้า อำเภอกิ่งยางใต้ จังหวัดเชียงราย เหนือน้ำตกกุฉินารายณ์มีเส้นทางชมป่าต้นน้ำซึ่งเป็นป่าดงดิบ อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ๑ กิโลเมตร

๒. พระธาตุกุฉินารายณ์ เป็นพระธาตุเก่าแก่ เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในอำเภอกุฉินารายณ์และอำเภอกัลยารัตน์ มาเป็นเวลายาวนาน สันนิษฐานว่าสร้างประมาณ ปี พ.ศ. ๑๘๐๐ ตามเอกสารประวัติพระธาตุกุฉินารายณ์ กล่าวว่า เมื่อปีพ.ศ. ๒๓๙๐ ชาวเมี่ยนได้อพยพมาตั้งถิ่นฐาน ได้เข้ามาบุกเบิกถ้ำป่าเพื่อทำไร่บริเวณเชิงดอยซึ่งเป็นทีประดิษฐานขององค์พระธาตุ โดยที่ไม่ทราบว่ามีองค์พระธาตุตั้งอยู่ในขณะที่กำลังถ้ำอยู่นั้นพบว่า มีใบพลูลอยพันอยู่กับต้นขาง (ไม้ชนิดหนึ่ง) จึงเก็บมาเคี้ยวกินกับหมาก ระหว่างที่เก็บใบพลูก็บังเอิญพบองค์พระธาตุตั้งอยู่บนสันดอยท่ามกลางป่าไม้ปกคลุมอยู่ จึงเข้าไปกราบไหว้ และเรียกชื่อพระธาตุนั้นว่า “พูซาง” (พูซาง) ตามบริเวณที่ค้นพบ

ปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ชาวบ้านที่เข้ามาบุกเบิกถางป่า พบว่ามีองค์พระธาตุตั้งอยู่ตรงยอดด้ามมองเห็นหลักเป็นแท่นโผล่ตรงกลาง ทางทิศตะวันออกติดกับพระธาตุมีแท่นพระสูง มีพระพุทธรูปตั้งอยู่ ๓ องค์ หันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามสันเขา พระประธานเรียกว่า พระแสนแซ่ เป็นแขนทอง ส่วนสององค์ข้างๆเป็นปูนข้างละหนึ่งองค์

ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ กำนันตำบลเชียงแรง พร้อมกับศรัทธาผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อค้า ประชาชนทุกหมู่บ้าน พร้อมใจกันผลัดเปลี่ยนกันขึ้นไปถางหญ้าตัดต้นไม้ถางป่า ช่วยกันปั้นอิฐเก่าขึ้นเป็นองค์พระธาตุใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ พระอาจารย์คำหล้า สังกะโร วัดสันโค้ง จังหวัดเชียงราย มาเสริมองค์พระธาตุและสร้างวิหารหลังใหม่

ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ครูบาเจ้าเทือง นาคสีโล พระนักบุญจากวัดเด่นสะเหลีศรีเมืองแก่น อำเภอมะแมง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เข้ามาสร้างพระธาตุ รื้อวิหารหลังเก่า และปรับปรุงสถานที่บนพระธาตุกุซาง สร้างวิหารหลังใหม่ให้มั่นคงถาวร พร้อมทั้งเสริมดวงพระธาตุขึ้นใหม่ และได้นำพระพุทธรูปองค์ใหม่มาประดิษฐานไว้ในพระวิหาร โดยได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านทุกหมู่บ้านในอำเภอกุซางและอำเภอยางคำ (ประวัติพระธาตุกุซาง, เอกสารอัดสำเนา มปป. หน้า ๑-๑๖)

๓. น้ำตกห้วยโป่งผา ตั้งอยู่ในเขตบ้านฮวก หมู่ ๓ เป็นต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาตอยผาหม่น และเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำเป้อย น้ำตกห้วยโป่งผาเป็นน้ำตกที่ใส มีน้ำไหลตลอดปี มีทั้งหมด ๑๙ ชั้น และมีลำห้วยแยกออกเป็นน้ำตกอีก ๒ สาย ระยะทางจากชั้นแรกถึงชั้นบนสุดประมาณ ๑,๕๐๐ เมตร อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๗๐๐ – ๙๐๐ เมตร มีความสวยงามทางธรรมชาติและยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของ “เต่าปูลู” ซึ่งเป็นเต่าหายากและใกล้สูญพันธุ์ เป็นเต่าขนาดเล็ก หนักประมาณครึ่งกิโลกรัม กระดองเล็กแบน หัวโตหดเข้ากระดองไม่ได้ ปากคมแข็งแรงคล้ายปากนกแก้ว ขาใหญ่หดเข้ากระดองไม่ได้เช่นกัน ปลายเท้ามีเล็บสามารถปีนขึ้นบนขอนไม้หรือก้อนหินได้ หางยาวกว่ากระดอง มีเดือยแหลมอยู่ระหว่างขาและกันข้างละอัน กระดองสีน้ำตาลเข้ม เมื่ออายุน้อยส่วนหัวมีสีออกส้ม เมื่อโตขึ้นหัวค่อยเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลแก่ ความยาวที่พบสูงสุด ๑๗ เซนติเมตร เป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พุทธศักราช ๒๕๓๕

๔. ตลาดนัดชายแดนไทย-ลาว ตั้งอยู่ในเขตบ้านฮวก หมู่ ๑๒ เป็นตลาดค้าขายสินค้าของป่า ผ่าทอลายน้ำไหล เครื่องครัวเรือน เสื้อผ้า ของใช้จำเป็น เปิดทุกวันทั้ง ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน

๒.๓.๓ การค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก ตำบลกุซาง อำเภอกุซาง จังหวัดพะเยา

๑) จุดผ่อนปรนก๊วก^๒ บ้านฮวก

^๒ จุดผ่อนปรน เป็นจุดที่เปิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ทางด้านมนุษยธรรม เพื่อการส่งเสริมความสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่น และอนุญาตให้ประชาชนทั้งสองประเทศสัญจรไปมา เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคระหว่างกัน โดยกำหนดระเบียบการสัญจรไปมา ประเภทของสินค้า มูลค่าการค้า ระยะเวลาเปิด ปิดจุดผ่อนปรน มาตรการควบคุมการเดินทางเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงของทั้งสองประเทศ จุดผ่อนปรนชายแดนไทย-สปป.ลาว บริเวณบ้านฮวก อำเภอกุซาง จังหวัดพะเยา เป็นจุดที่ตั้งขึ้นเพื่อควบคุมการเข้าออกของประชาชนทั้งสองประเทศ อยู่ในความดูแลของฝ่ายกิจการพิเศษ ที่ทำการปกครองอำเภอกุซาง จังหวัดพะเยา ซึ่งมีนายอำเภอกุซางเป็นผู้รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศ เป็นไปตามข้อตกลงของคณะกรรมการรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-ลาว จังหวัดพะเยา,ลาว-ไทย แขวงไชยบุรี

จากสภาพภูมิประเทศบริเวณเขตแดนระหว่างอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา กับเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว มีลักษณะเป็นภูเขาสูงทอดตลอดแนวทิศตะวันออกของอำเภอภูซาง ตั้งแต่บ้านฮวก หมู่ที่ ๓ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง ถึงบ้านต้นผึ้ง หมู่ที่ ๑๖ ตำบลร่มเย็น อำเภอเชียงคำ เป็นระยะทางประมาณ ๓๖ กิโลเมตร โดยมีช่องทางก๊วก (PB ๕๐๒๗๖๓) หมู่ที่ ๑๒ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นช่องทางที่ติดต่อระหว่างบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา กับบ้านปางมอน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว สภาพพื้นที่ชายแดนส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีช่องทางธรรมชาติที่เหมาะสมกับการค้าขายแดน ซึ่งเป็นช่องทางที่ประชาชนทั้งสองประเทศใช้เป็นเส้นทางสัญจรเข้า-ออก ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนไทย-สปป.ลาว ตามแนวชายแดนมีความต่อเนื่อง เนื่องจากประชาชนทั้งสองประเทศมีความผูกพันกันตามสายเลือด ด้วยความเป็นเครือญาติ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนสินค้า และค้าขายระหว่างบุคคล โดยที่ผ่านมามีเจ้าหน้าที่ศุลกากรเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง ตลอดจนหน่วยงานราชการที่เป็นแนวร่วมในการดูแลจุดนี้เข้ามาประจำ

จนกระทั่งรัฐบาลทั้งสองฝ่ายได้เจริญสัมพันธไมตรีต่อกัน ทำให้มีการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๖ ได้มีการเปิดจุดผ่อนปรนชายแดนที่ก๊วก บ้านฮวกเพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศได้ติดต่อสื่อสาร สามารถเดินทางติดต่อค้าขายกันได้ทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. ของทุกวัน และจัดตลาดนัดทุกวัน ที่ ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน ณ บริเวณตลาดบ้านฮวก ในการขออนุญาตเดินทาง เข้า-ออก ให้เป็นไปตามข้อตกลงระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยมีเจ้าหน้าที่ศูนย์อำนวยการป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ (ศอปปค.) อำเภอภูซาง เปลี่ยนผลัดมาประจำอยู่ ณ จุดผ่อนปรน เพื่อดูแลการเข้าออกของประชาชน โดยอยู่ในการดูแลของฝ่ายกิจการพิเศษ ที่ทำการปกครองอำเภอภูซาง ซึ่งมีนายอำเภอภูซาง เป็นผู้รับผิดชอบ และเจ้าหน้าที่จากด่านศุลกากรเชียงของ จังหวัดเชียงราย ควบคุมดูแลการนำเข้าสินค้าผ่านเข้า-ออกบริเวณจุดผ่านแดน นอกจากช่องทางก๊วกแล้วยังมีช่องทางอื่นๆ ที่สามารถเดินทางติดต่อได้ แต่เป็นช่องทางที่ไม่เป็นทางการ ที่ไม่อนุญาตให้มีการเดินทางเข้า-ออก ได้แก่ ๑) ช่องทางห้วยขุนนก บ้านฮวก หมู่ ๑๒ ตำบลภูซาง ๒) ช่องทางดอยขุนห้วยเหล็ก บ้านห้วยนา หมู่ ๗ ตำบลทุ่งกล้วย ๓) ช่องทางขุนน้ำบง บ้านสา หมู่ ๖,๗ ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา (สำนักงานจังหวัดพะเยา,๒๕๕๗ หน้า ๔๐-๕๘)

ต่อมาจังหวัดพะเยาได้มียุทธศาสตร์ในการพัฒนาจุดผ่อนปรนบ้านฮวก สู่การเป็นด่านถาวร โดยจังหวัดพะเยา และแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ได้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมมีรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-สปป.ลาว มีการประชุมร่วมกัน ดังนี้

วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๓๗ มีการลงนามบันทึกการประชุมคณะกรรมการร่วมมีรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-สปป.ลาว ณ ศาลากลางจังหวัดพะเยา ระหว่างนายวิจารณ์ ไชยนันท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาในสมัยนั้น และท่านทองบัน แสงอาพอน หัวหน้าเขตเชียงฮ่อน-หงสาในขณะนั้น

วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๓๘ มีการลงนามบันทึกการประชุมคณะกรรมการร่วมมีรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-สปป.ลาว จังหวัดพะเยา และแขวงไชยบุรี ครั้งที่ ๑/ ๒๕๓๘ ณ ที่ทำการแขวงไชยบุรี

วันที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๔ มีการลงนามบันทึกการประชุมคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-สปป.ลาว จังหวัดพะเยา และแขวงไชยะบูลี ครั้งที่ ๑/ ๒๕๕๔ ณ ศาลากลางจังหวัดพะเยา

ผลการประชุมทั้งสามครั้ง มีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการค้าชายแดน ดังนี้ ให้ใช้จุดก๊วทกเป็นช่องทางเข้าออกระหว่างบ้านฮวก อำเภอภูซาง กับบ้านปางมอน เมืองคอบ ระหว่างเวลา ๐๘.๐๐-๑๗.๐๐ น. อนุญาตให้เฉพาะราษฎรของจังหวัดพะเยา และราษฎรของแขวงไชยะบูลีเท่านั้นที่ผ่านเข้าออกได้ โดยไม่เกิน ๒ วัน ระยะทางหรือขอบเขตให้เข้าไปในเขตสุขาภิบาลเชียงคำ และเขตเทศบาลเมืองคอบเท่านั้น ทั้งนี้มีการจัดตลาดนัดที่ฝั่งไทยทุกวันที่ ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา, ๒๕๕๕)

ในปีพ.ศ.๒๕๕๖ จังหวัดพะเยา ทำเรื่องการปรับปรุงเส้นทางทางท่องเที่ยวจากพะเยา-หลวงพระบาง เสนอต่อรัฐบาลพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และนายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่เดินทางมาตรวจราชการที่จังหวัดพะเยา ในลักษณะที่ขอให้ประเทศไทยเข้าไปช่วยเหลือด้านงบประมาณในการปรับปรุงเส้นทาง อาจเป็นเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ หรือการเจรจากับสปป.ลาวเพื่อร่วมกันหาเงินกู้จากแหล่งอื่น เช่น ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย

วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๕๗ พตท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น มีประเด็นสั่งการข้อเสนอแนะ และข้อเรียกร้องของประชาชนในการตรวจราชการพื้นที่จังหวัดพะเยา ให้พัฒนาโครงการเส้นทางคมนาคมจากด่านบ้านฮวกไปเมืองปากคอบ สปป.ลาว (สำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน กระทรวงพลังงาน, ออนไลน์)

วันที่ ๒๓-๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ นางสาวเรืองวรรณ บัวนุช รองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาในสมัยนั้น พร้อมด้วยนายอำเภอเชียงคำ และปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอภูซาง ได้นำคาราวานนักท่องเที่ยวจากจังหวัดพะเยา เชียงราย และกรุงเทพฯ จำนวน ๓๐๐ คน เปิดเส้นทางท่องเที่ยวสายใหม่จากจุดผ่อนปรนบ้านฮวก -เมืองคอบ โดยเดินทางด้วยรถยนต์จากจุดผ่อนปรนบ้านฮวกไปยังบ้านปากคอบ ริมน้ำโขง แล้วล่องเรือต่อไปยังหลวงพระบาง (ผู้จัดการรายสัปดาห์, ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๘)

การประชุมคณะผู้ว่าราชการจังหวัดและเจ้า แขวงชายแดนไทย-ลาว ครั้งที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๕-๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๐ ณ จังหวัดเพชรบุรีและการประชุมคณะกรรมการร่วมว่าด้วยความร่วมมือไทย-ลาว (Joint Commission: JC) ครั้งที่ ๑๕ เมื่อวันที่ ๒๓-๒๕ มีนาคม ๒๕๕๒ ณ แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว ที่ประชุมได้มีมติให้สนับสนุนการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นจุดผ่านแดนถาวร และยกระดับด่านท้องถิ่นปางมอน เมืองคอบ แขวงไชยะบูลีเป็นด่านสากล

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๓ จังหวัดพะเยา ได้เตรียมความพร้อมยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวก อำเภอภูซาง โดยได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ เตรียมการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวกฯ เป็น จุดผ่านแดนถาวร เพื่อประสานงานกับแขวงไชยะบูลีโดยได้ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเห็นว่า การยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวก เป็นจุดผ่านแดนถาวรเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการค้าการลงทุน การท่องเที่ยว และอื่น ๆ ผลักดันให้พัฒนาตลาดบ้านฮวกเป็นตลาดการค้า ชายแดนในระดับสากล ก่อให้เกิดกิจกรรมการค้าชายแดน และการเปิดตลาดการค้าใหม่ให้สินค้าไทย ไปสู่สปป.ลาว และ

ประเทศ ในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ ฝ่ายลาวมีความพร้อมจะพัฒนาระดับ
ด้านประเพณีบ้านปางมอนฯ เป็นต้นท้องถิ่น โดยได้เตรียมการด้านงบประมาณไว้แล้ว

วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๕ จากการประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่จังหวัดเชียงใหม่ มติ
คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ ในการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวกฯ เป็นจุดผ่านแดนถาวร เนื่องจากได้รับความ
เห็นชอบในหลักการจากคณะอนุกรรมการพิจารณาการเปิดจุดผ่านแดน ภายใต้ความรับผิดชอบ
ของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) โดยให้กระทรวงการต่างประเทศกับ
กระทรวงมหาดไทยประสานกับฝ่ายลาว ในการเร่งรัดจัดตั้งคณะทำงานร่วมกัน และมอบหมาย
หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องด้านการอำนวยความสะดวกและการบริหารจัดการบริเวณด่านพรมแดน
เพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการเป็นจุดผ่านแดนถาวร ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการของ
กระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้จังหวัดพะเยาขอรับการสนับสนุนเงินงบประมาณ ๑๑๐, ๐๐๐,๐๐๐ บาท
เพื่อกระชับความสัมพันธ์และผลักดันในระดับนโยบาย การสร้างอาคารด่านชายแดน การพัฒนาระบบ
โครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงภูมิทัศน์ และพัฒนาชุมชน ทั้งสองฝ่ายได้แต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อ
เตรียมความพร้อมในการรองรับการเปิดจุดผ่านแดนถาวร ในปีงบประมาณ ๒๕๕๕ มอบหมายให้กรม
โยธาธิการและผังเมือง ศึกษาโครงสร้างพื้นฐานจัดระเบียบพื้นที่ วางกรอบการพัฒนาพื้นที่ และการ
ออกแบบพื้นที่ในเบื้องต้น และปีงบประมาณ ๒๕๕๖ กรมโยธาธิการและผังเมือง ดำเนินการวางผัง
เมือง และออกแบบด้านการค้าชายแดน (สำนักโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนัก
นายกรัฐมนตรี, ออนไลน์)

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๗ จังหวัดพะเยาได้เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากงบจังหวัด งบ
กลุ่มจังหวัด งบกระทรวงมหาดไทย งบส่วนราชการ พร้อมทั้งจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาจุดผ่านแดน
ถาวร ในระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒) ในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ มีงบประมาณพัฒนาด่านชายแดนที่บ้าน
ฮวก จำนวน ๗๗,๙๔๐,๙๐๐ บาท (เจ็ดสิบล้านเก้าแสนสี่หมื่นเก้าร้อยสี่บาท)

๒) ข้อตกลงชายแดนระหว่างจังหวัดพะเยากับแขวงไชยะบุรี จากการประชุม
คณะกรรมการร่วมรักษาความเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-สปป.ลาว และ สปป.ลาว -ไทย เขต
เชียงฮ่อน- หงสา แขวงไชยะบุรี ได้มีบันทึกการประชุมที่มีผลให้ทั้ง ๒ ฝ่าย เป็นข้อตกลงระหว่าง
จังหวัดพะเยากับแขวงไชยะบุรี ให้ปฏิบัติตาม ดังนี้ (จังหวัดพะเยา. การค้าชายแดนไทย-ลาว,
ออนไลน์)

(๑) ให้ใช้จุดกิวทก เป็นช่องทางเข้า-ออก ระหว่างบ้านฮวก หมู่ที่ ๓ อำเภอภูซางกับบ้าน
ปางมอน เมืองคอบ เวลา ๐๘.๐๐ -๑๒.๐๐ น. และ เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๗.๐๐ น. (ปัจจุบันปรับเป็น
เวลา ๐๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น. โดยไม่มีการหยุดพักเที่ยง) กรณีเจ็บป่วยสามารถเข้า-ออกได้ ไม่จำกัด
เวลา แต่ต้องผ่านจุดตรวจคนเข้า-ออก ของเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่ายและอนุญาตให้เฉพาะราษฎรของ
จังหวัดพะเยา กับราษฎรแขวงไชยะบุรี เท่านั้นที่ผ่านเข้าออกได้ กำหนดเวลาเข้าออกของฝ่ายใดฝ่าย
หนึ่งไม่เกิน ๒ วัน ระยะทางหรือขอบเขตให้เข้าไป แต่ละฝ่ายได้ในเขตสุขาภิบาลเชียงคำและเขต
เทศบาลเมืองคอบเท่านั้น

(๒) ประชาชนทั้งสองฝ่ายสามารถซื้อสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการ
ดำรงชีวิตในมูลค่า ไม่เกิน ๓๐,๐๐๐ กีบ หรือ ๑,๐๐๐ บาท ต่อหนึ่งคน ต่อหนึ่งเที่ยว โดยไม่ต้องเสีย
ภาษี (หากซื้อเกินต้องชำระภาษีตามกฎหมาย)

- (๓) ทั้งสองฝ่ายจะร่วมกัน ในการสกัดกั้นและปราบปรามยาเสพติดบริเวณชายแดน
- (๔) ทั้งสองฝ่ายจะให้ความร่วมมือในการรักษาหลักเขตแดนไทย – สปป.ลาว จังหวัดพะเยา – แขวงไชยบุรี ให้อยู่ในสภาพเดิม ไม่ถูกทำลาย ให้ความรู้ และดูแลประชาชนของตนให้เดินทางเข้า-ออกจุดผ่านแดนให้ถูกต้อง
- (๕) ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบให้การร่วมมือ และพัฒนาด้านกีฬา ศิลปวัฒนธรรมระหว่างกัน รวมทั้งให้ความร่วมมือด้านสาธารณสุขมากขึ้น
- (๖) ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบให้ยกฐานะจุดผ่อนปรนบ้านฮวก เป็นจุดผ่านแดนถาวรและด่านประเพณีปางมอน เป็นด่านท้องถิ่น โดยเห็นชอบนำเสนอรัฐบาลของแต่ละฝ่ายพิจารณา

๓) มาตรการในการเดินทางเข้าออกชายแดนไทย-ลาว จังหวัดพะเยา –แขวงไชยบุรี
ตามบันทึกการประชุมคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-ลาว จังหวัดพะเยา –แขวงไชยบุรี ครั้งที่ ๑/๒๕๓๗ วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๓๗ ณ ศาลากลางจังหวัดพะเยา ได้กำหนดมาตรการในการเดินทางเข้า-ออก ขอบเขตอนุญาต ดังนี้

(๑) อนุญาตให้ราษฎรในเขตจังหวัดพะเยา ประเทศไทย และราษฎรในเขตแขวงไชยบุรี สปป.ลาว เดินทางเข้า-ออก เพื่อติดต่อค้าขาย เยี่ยมญาติ ท่องเที่ยว และการเดินทางเข้ารับการรักษาพยาบาล ทางจุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก หมู่ ๑๒ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย และตำบลปางมอน แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

(๒) ขอบเขตการอนุญาตให้ราษฎรไทยเดินทางเข้าไปถึงเขตเมืองคอบ และอนุญาตให้ราษฎรลาว เดินทางเข้ามาถึงเขตเทศบาลตำบลเชียงคำ (อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา)

(๓) วัน เวลา และจำนวนวันที่อนุญาตให้ราษฎรของแต่ละฝ่ายเดินทางผ่านแดนทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ น.- ๑๘.๐๐ น. มีกำหนดไม่เกิน ๓ วัน ๒ คืน

(๔) เอกสารการผ่านแดน ให้ใช้หนังสือรับรองการอนุญาตผ่านแดน ซึ่งต่างฝ่ายออกให้ราษฎรของตนเอง (จังหวัดพะเยา. การค้าชายแดนไทย-ลาว, ออนไลน์)

๒.๓.๔ สถานการณ์การค้าชายแดนไทย – ลาว

จากข้อมูลของกลุ่มการค้าชายแดน สำนักมาตรการพิเศษทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศระบุว่า ปริมาณการค้าผ่านจุดผ่านแดนในจังหวัดพะเยามีมูลค่าการค้าเป็นอันดับสาม และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้น โดยพบว่าสินค้าสำคัญคือ ไม้แปรรูปซึ่งรัฐบาล สปป.ลาวได้อนุญาตให้นำออกได้เฉพาะในแขวงไชยบุรีเท่านั้น

จากสถิติการค้าชายแดนไทย – ลาวด้านจังหวัดพะเยา สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยาระบุว่า ในปีพ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๕ มูลค่าการนำเข้าลดลงอย่างต่อเนื่อง ปีพ.ศ. ๒๕๕๐ มูลค่าการนำเข้า ๖๘,๘๐๑,๑๒๐.๒๐ บาท, ปีพ.ศ.๒๕๕๑ มูลค่าการนำเข้า ๔๐,๓๕๔,๒๙๖.๘๐ บาท, ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ มูลค่าการนำเข้า ๑๙,๘๐๕,๖๔๒.๘๕ บาท, ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ มูลค่าการนำเข้า ๔,๑๐๐,๗๗๙.๖๐ บาท มูลค่าการนำเข้า ปีพ.ศ.๒๕๕๔ มูลค่านำเข้า ๕๖๔,๐๒๘.๖๑ บาท และปีพ.ศ. ๒๕๕๕ มูลค่าการนำเข้า ๕,๘๘๓,๔๗๘.๐๘ บาท สาเหตุจากผลิตภัณฑ์ไม้แปรรูปที่เป็นสินค้านำเข้าที่สำคัญได้มีมูลค่าการนำเข้าลดลง เนื่องจาก สปป.ลาวลดการให้สัมปทานแปรรูปไม้ ประกอบกับผู้ประกอบการค้าบ้านฮวกไม่สามารถนำเข้าผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากประสบปัญหาการนำเข้าข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ตาม

พันธกรณีตามความตกลงองค์การการค้าโลก (WTO) ทำให้อัตราภาษีนำเข้าร้อยละ ๗๓ รวมกับค่าธรรมเนียมพิเศษการนำเข้า ๑๘๐ บาท/ตัน ทำให้ไม่เอื้อต่อการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้ผู้ประกอบการค้าในระดับท้องถิ่น (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา, มิถุนายน ๒๕๕๘ เอกสารอัดสำเนา)

รายการสินค้านำเข้าที่สำคัญได้แก่ ไม้แปรรูปเช่น ไม้สัก ไม้ยาง ไม้แดง ไม้จำปี เปลือกไม้ บง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และลูกเต๋อย ในขณะที่มูลค่าการส่งออก ปีพ.ศ. ๒๕๕๐ – ๒๕๕๕ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปีพ.ศ. ๒๕๕๐ มูลค่าการส่งออก ๗,๕๓๑,๖๕๗.๕๐ บาท, ปีพ.ศ. ๒๕๕๑ มูลค่าการส่งออก ๕,๑๒๖,๐๖๔.๐๐ บาท, ปีพ.ศ. ๒๕๕๒ มูลค่าการส่งออก ๑๐,๐๘๐,๘๖๑.๒๖ บาท, ปีพ.ศ. ๒๕๕๓ มูลค่าการส่งออก ๒๔,๔๕๔,๒๑๗.๑๕ บาท, ปีพ.ศ. ๒๕๕๔ มูลค่าการส่งออก ๓๘,๓๘๖,๑๓๒.๘๖ บาท และปีพ.ศ. ๒๕๕๕ มูลค่าการส่งออก ๗๗,๖๘๑,๙๕๔.๓๗ บาท รายการสินค้าส่งออกที่สำคัญได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิงวัสดุก่อสร้าง อุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องใช้ไฟฟ้า พาหนะ เครื่องจักรหนัก และรถยนต์ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา, มิถุนายน ๒๕๕๘ เอกสารอัดสำเนา)

โดยสรุป สินค้าจากประเทศไทยส่งออกไปสปป.ลาวส่วนใหญ่ เป็นสินค้าประเภทเครื่องใช้ในการอุปโภคบริโภค วัสดุก่อสร้าง ยารักษาโรค เครื่องใช้ไฟฟ้า รถไถนา เครื่องตัดหญ้า เส้นด้ายและอุปกรณ์ทอผ้า ส่วนสินค้าจากสปป.ลาวเข้ามาในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทพืชผลทางการเกษตร เสื้อผ้ามือสองจากจากจีนตอนใต้ ผ้าใยกล้วย และไม้แปรรูป

กล่าวได้ว่า จุดผ่อนปรนบ้านฮวก ในอดีตนั้นเป็นช่องทางที่ชาวบ้านทั้งสองประเทศได้ใช้เดินทาง ทำมาค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า และเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง หลังจากที่มีการทำข้อตกลงทั้งสองประเทศตามบันทึกการประชุมคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-ลาว จังหวัดพะเยา – แขวงไชยบุรี ครั้งที่ ๑/๒๕๓๗ วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๓๗ ได้เปิดเป็นจุดผ่อนปรนบ้านฮวก อำเภอภูซาง ประเทศไทย และด่านประเพณีปางมอน เมืองคอบ สปป.ลาว และกำหนดมาตรการในการเดินทางเข้า-ออกที่เป็นระบบมากขึ้น นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนทั้งสองประเทศยังได้มีการเชื่อมสัมพันธ์กันผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุมร่วมกัน การแข่งขันกีฬาเบตอง การเข้าร่วมงานประเพณีแข่งเรือ ประเพณีสงกรานต์ธาตุพลก รวมทั้งกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการ搭巴士สองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นต้น

ถึงแม้ว่าคณะรัฐมนตรีมีมติยกระดับจุดผ่อนปรนเป็นด่านถาวร แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศและโครงสร้างพื้นฐานยังไม่มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นด่านสากล เพราะติดข้อกฎหมายในการใช้พื้นที่ป่าอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติภูซาง จำนวน ๓๒ ไร่ ส่วนในเมืองคอบ สปป.ลาว กำลังอยู่ในระหว่างการทำถนนในเขตเมืองคอบ และไม่มีความสะดวกสบายในด้านที่พักและอาหาร ดังนั้นการเดินทางเข้าออกของประชาชนทั้งสองฝ่าย จะเป็นในเรื่องของการค้าขายเป็นหลัก

๒.๓.๕ บทสรุป

กล่าวโดยสรุป เมืองคอบ ตั้งอยู่เหนือสุดของแขวงไชยบุรี ในอดีตเป็นดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงบริเวณตรงข้ามเมืองหลวงพระบาง เป็นหนึ่งในสี่เมืองของแขวงไชยบุรีที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศไทย ภูมิประเทศทั่วไปของเมืองคอบ แขวงไชยบุรีเป็นภูเขาและที่ราบสูง มีป่าไม้ ไร่ธาตุ และแม่น้ำคอบไหลผ่านกลางเมืองก่อนลงสู่แม่น้ำโขง ในเมืองคอบมีหมู่บ้านทั้งหมด ๒๗ หมู่บ้าน กลุ่มชาติ

พันธุ์ในเมืองคอบ ได้แก่ ลาวลุ่ม ลาวเทิง ไทลื้อ ไทดำ ขมุ คะฉิ่น กรี อาข่า และมลาบรี ชาวเมืองคอบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร หาของป่า และปลูกพืชไร่ และยังทอผ้าเป็นอาชีพเสริม ชาวเมืองคอบให้ความสำคัญเคารพพระธาตุปลวก จะมีประเพณีสงฆ์พระธาตุปลวกในช่วงวันวิสาขบูชาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ เป็นประจำทุกปี

ส่วน อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นอาณาบริเวณเมืองโบราณที่ค้นพบหลักฐานจากพงศาวดารโยนก ที่มีชื่อว่าเมืองเชียงแหรเป็นเมืองเก่าในยุคสมัยอาณาจักรพะเยา ได้รับการยกฐานะจากกิ่งอำเภอเป็น “อำเภอภูซาง” เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๐ อำเภอภูซาง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดพะเยา มีพรมแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ยาวประมาณ ๒๖ กิโลเมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสลับภูเขา มีแม่น้ำสายสำคัญได้แก่ แม่น้ำยวน แม่น้ำบาง แม่น้ำลาว และแม่น้ำเปือย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำนา ทำสวน รวมทั้งทอผ้า กลุ่มชาติพันธุ์ประกอบด้วย ไทยวน ม้ง เมี่ยน ไทลื้อ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ด้านประเพณีวัฒนธรรมได้ทำตามจารีตประเพณีที่นับถือกันมา ได้แก่ ประเพณีปีใหม่เมือง (สงกรานต์) เข้าพรรษา ลอยกระทง นมัสการพระธาตุขุนบง และพระธาตุภูซาง เป็นต้น

ในด้านการค้าขายแดนไทย-ลาว ระหว่างชาวบ้านบ้านฮวก และเมืองคอบ ซึ่งการค้าขายระหว่างบุคคลมีมานานแล้ว ต่อมาเมื่อมีการเปิดจุดผ่อนปรนก๊วก บ้านฮวก เพื่อให้ประชาชนทั้งสองประเทศสามารถเดินทางติดต่อและค้าขาย ตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ – ๑๘.๐๐ น.ของทุกวัน และจัดตลาดนัดทุกวันที่ ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน นอกจากนี้ชาวเมืองคอบได้เข้ามาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่อำเภอเชียงคำ จะซื้อสินค้าประเภทวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ส่วนพ่อค้าแม่ค้าจะซื้อผัก ผลไม้ หมู ปลาจากประเทศไทยไปจำหน่ายที่ตลาดเมืองคอบ

ทั้งนี้ตามแผนจังหวัดพะเยา ได้มีแผนพัฒนาจุดผ่อนปรนบ้านฮวก อำเภอภูซาง ชายแดนไทย-สปป.ลาว ให้เป็นจุดผ่านแดนถาวรเพื่อยกระดับการค้า และการท่องเที่ยวไปยังประเทศในอนุภูมิภาค ลุ่มน้ำโขง ที่กำลังมีการสร้างถนนรองรับ ปัจจุบันกำลังมีการก่อสร้างเส้นทางถนนจากบ้านฮวก อำเภอภูซาง ไปยังเมืองคอบ สปป.ลาว อยู่ในช่วงของการก่อสร้างตามโครงการปรับปรุงและก่อสร้างถนนช่วงบ้านฮวก (จ.พะเยา)- เมืองคอบ เมืองเชียงฮ่อน และเมืองคอบ- บ้านปากคอบ -บ้านก้อนดิน สปป.ลาว ระยะทางประมาณ ๑๑๐ กิโลเมตร กำหนดการก่อสร้างแล้วเสร็จประมาณ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เมื่อโครงการแล้วเสร็จ ทำให้การเดินทางจากภาคเหนือตอนบนของไทยไปยังเมืองหลวงพระบางรวดเร็วขึ้น และสามารถเดินทางต่อไปยังเมืองคุนหมิง ประเทศจีน และเมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนามได้อีกด้วย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่

ภัทรพงศ์ คงวิจิตร (๒๕๔๓, บทคัดย่อ) ทำการศึกษา **พื้นที่และความหมายของการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง** จากการศึกษาพบว่า สังคมสมัยใหม่ "การท่องเที่ยว" เป็น "วัฒนธรรม" สำคัญซึ่งผลักดันให้คนจำนวนมากเดินทางปลีกตัวออกจาก "ชีวิตประจำวัน" อันน่าเบื่อหน่ายจำเจ นักท่องเที่ยวในสังคมสมัยใหม่แสวงหา "ความจริงแท้" ซึ่งเป็นด้านตรงข้ามกับความไม่จริงแท้ของชีวิตในสังคม

อุตสาหกรรมโดยการบริโภค "ความหมาย" ของพื้นที่เที่ยวและกระบวนการสร้าง "ภาพ" ของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นหลัก จากความต้องการดังกล่าวของนักท่องเที่ยว มีการให้ความหมายและจัดการพื้นที่ต่าง ๆ ให้เป็นวัตถุประสงค์แห่งการจับจอง ทั้งนี้โดยมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อุดมการณ์ความคิด และวัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน พื้นที่หนึ่ง ๆ เกิดชุดความหมายเพิ่มเติมขึ้นอย่างหลากหลาย "ความหมาย" ของพื้นที่ตลอดจนผู้อธิบายความหมายแต่ละชุดนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน โดยมีหลักการเลือกใช้คำอธิบายให้สอดคล้องกับผลประโยชน์ รูปลักษณะต่าง ๆ ของตนแตกต่างกันออกไป สำหรับเมืองหลวงพระบาง เป็นพื้นที่ที่มีความหมายสำคัญในฐานะเมืองอันเป็น "ศูนย์กลางทางวัฒนธรรม" ของชาวลาวมาแต่เดิม ปัจจุบันคณะกรรมการมรดกโลกได้มอบให้พื้นที่เป็น "มรดกโลกของมวลมนุษยชาติ" และรัฐที่ใช้ความหมายทั้งสองชุดเพื่อเป็นเครื่องมือรณรงค์ส่งเสริมการท่องเที่ยว

ในขณะที่ภาคธุรกิจเอกชนซึ่งเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวนั้น พยายามต่อรองกับอำนาจของรัฐเพื่อผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นของตน การสร้าง "การจับจองอย่างนักท่องเที่ยว" ของพื้นที่หนึ่ง ๆ มีกระบวนการที่ซับซ้อนโดยร่วมมือของคนหลายกลุ่ม นอกจากบทบาทของผู้ให้ความหมายสำคัญสามกลุ่มดังที่ได้กล่าวแล้ว ยังปรากฏบทบาทของสื่อมวลชน ในฐานะกลุ่มคนที่กำหนดภาพหลักของเมืองหลวงพระบางด้วย ความแตกต่างของการรับรู้ที่คนไทยมีต่อหลวงพระบางในช่วงเวลาราวหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมา แสดงให้เห็นพลังของสื่อสารมวลชนได้เป็นอย่างดี สำหรับชาวเมืองหลวงพระบาง ความหมายของพื้นที่และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น พิธีกรรม หรือบุญประเพณีต่าง ๆ มีรากฐานจากวัฒนธรรมดั้งเดิม ชาวหลวงพระบางใช้สถานภาพความเป็นเมืองมรดกโลกและการมาเยือนของนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เพื่อรวมอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของตนเข้ากับโลกที่ขยายขอบเขตออกไปจากกรอบการรับรู้เดิม การต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจในการอธิบายความหมายของ "เมืองหลวงพระบาง" กำลังดำเนินไปอย่างเข้มข้น โดยมีการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญสำหรับคนทุกกลุ่ม

นิตยา อินญาวิเลิศ และคณะ (๒๕๔๙, บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาเพื่อเพิ่มพื้นที่ทางวัฒนธรรมของปกาเกอญอของเยาวชนลุ่มน้ำแม่วาง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า เครือข่ายเยาวชนลุ่มน้ำแม่วางเกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกระบวนการต่อสู้กับนโยบายการอนุรักษ์ของรัฐ พร้อมกับขบวนการของเครือข่ายชาวบ้านลุ่มน้ำวางตอนบน เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ ฯลฯ เพื่อต่อรองให้ชุมชนได้มีอำนาจในการจัดการทรัพยากรและกำหนดชีวิตของตนเอง เครือข่ายเยาวชนเลือกใช้กระบวนการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมปกาเกอญอ และการเขียนอ่านอักษรปกาเกอญอเป็นยุทธวิธีการสร้างพื้นที่การต่อรอง โดยให้ความหมายว่าเป็นสิ่งที่สะท้อนตัวตน อุดมการณ์ และคุณค่าของชาวปกาเกอญอ ทำให้เยาวชนปกาเกอญอมีความสนใจที่จะศึกษา และสืบทอด ทำให้ความเป็นปกาเกอญอได้ปรากฏ และมีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคม ทำให้เยาวชนปกาเกอญอเกิดความภาคภูมิใจ รู้สึกมีศักดิ์ศรี มั่นใจที่จะเลือกแนวทางการดำเนินชีวิตของตนเอง

วรสิทธิ์ โอภาส และคณะ (๒๕๔๙, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในชุมชนหลากหลายชาติพันธุ์ กรณีบ้านห้วยน้ำซุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาพบว่า เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งภายใน-ภายนอก และรัฐ ในชุมชนบ้านห้วยน้ำซุ่น การผลิตความเชื่อและค่านิยมย่อยทับซ้อนระหว่างกลุ่ม โดยเริ่มจากการผลิตประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่ทับซ้อนกัน ระหว่างประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมกับชุมชนใหม่ เพื่อให้ความหมายถึงสิทธิอัน

ยาวนาน ต่อเนื่องในพื้นที่นี้ กลุ่มคนเหล่านั้นได้ใช้ตัวแบบตามสถานการณ์เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านพิธีเลี้ยงผีเจ้าเมือง ซึ่งจัดขึ้นทุกปี นอกจากประวัติศาสตร์กระแสหลักแล้วยังมีการผลิตประวัติศาสตร์ของการตั้งถิ่นฐานในชุมชนที่แสดงถึงความชอบธรรม การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วยเช่น ลาหู่ มูเซอ ในชุมชนแห่งนี้ มีการผลิตกิจกรรมวัฒนธรรมที่ร่วมกันผ่านประเพณีทางพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัด กลุ่มที่มีบทบาททางศาสนาได้แก่ กลุ่มไทใหญ่ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ซึ่งเป็นประเพณีของไทใหญ่ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็ส่งลูกหลานเข้าร่วมบวชลูกแก้วด้วยเช่นกัน การจัดพิธีนั้นเป็นของไทใหญ่ในพื้นที่สาธารณะ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ในหมู่บ้าน พิธีจะเป็นไปตามแบบของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ความทับซ้อนที่ไม่สนิทนี้ ยังเห็นความชัดเจนในพื้นที่ทางกายภาพในวิหาร การแยกเพศ และชาติพันธุ์ ยังเห็นรอยเชื่อมต่ออย่างชัดเจนโดยที่ยังไม่มีการผสมกลมกลืน

ในชุมชนที่มีการผลิตอัตลักษณ์ ที่แสดงถึงความเป็นชาติพันธุ์ทั้งที่เป็นระบบใหญ่และระบบย่อยในตัวบุคคลเช่น เครื่องแต่งกาย ทรงผมที่มีการแสดงลักษณะทางชาติพันธุ์อย่างชัดเจนในผู้หญิงและในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อมีพิธีกรรมหรือประเพณีที่มีปัจจัยภายนอกเข้ามานั้น การแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละชาติพันธุ์จะถูกจัดระเบียบมากขึ้น หมายความว่า พื้นที่ที่แสดงตัวตนนั้นได้ถูกกลุ่ล้ามากขึ้นจากปัจจัยภายนอก โดยปัจจัยภายนอกที่มีผลมากที่สุดต่อพื้นที่ทางวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์คือรัฐ เนื่องจากรัฐ ได้กักเก็บกลุ่มเหล่านั้นด้วยกฎหมาย ความเป็นพลเมืองไทยในเรื่องสัญชาติ การได้สิทธิในสัญชาติที่ไม่เท่าเทียมกันในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมได้แตกต่างกัน

ในด้านกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมและการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์พบว่า เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ที่จะแสดงอัตลักษณ์ของตนผ่านสัญลักษณ์ พิธีกรรมต่างๆ โดยมีพื้นที่ในการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมคือ พื้นที่เฉพาะหรือพื้นที่ส่งตัว เช่น ร่างกาย บ้าน ชาติพันธุ์ ผี และพื้นที่สาธารณะ ซึ่งจะมีปัจจัยภายนอกเข้ามายุ่งเกี่ยว มีการทับซ้อนพิธีกรรมต่างๆ การผสมผสานวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์เข้าด้วยกัน ในด้านศักยภาพและความหลายของชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบ พบว่า ชุมชนสามารถมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมร่วมกันได้ด้วยวิธีการต่อรองซึ่งกันและกัน โดยมีผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเสียเปรียบหรือได้เปรียบ ในความเป็นจริงด้านความหลากหลายของทางชาติพันธุ์ได้ ถูกผนวกรวมกับเรื่องสัญชาติและสิทธิในความเป็นพลเมือง ทำให้ชุมชนแห่งนี้ยังต้องมีการเจรจาต่อรองเรื่องพื้นที่ทางวัฒนธรรม

ข้อค้นพบในการวิจัยมี ๓ ประเด็นคือ (๑) ความสำคัญของพื้นที่ตรงข้าม เป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่แต่ละฝ่ายควรให้ความสำคัญ พื้นที่นี้อาจเป็นพื้นที่เล็กๆ ขนาดครอบคลุมจนถึงพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับระดับโลกภายนอกเช่น พื้นที่ของความเป็นพลเมือง รัฐไม่ได้เปิดกว้างให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองอย่างเป็นทางการ แต่ชุมชนได้แสดงออกผ่านพิธีกรรมที่แฝงอยู่ในประเพณีต่างๆ ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง (๒) การไหลและทับซ้อนของพื้นที่ทางวัฒนธรรม คือ การที่ชุมชนมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แข็งและอ่อนแตกต่างกัน พื้นที่ทางวัฒนธรรมที่แข็งมักเปลี่ยนแปลงยาก ส่วนพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่อ่อน มักเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเป็นพื้นที่สาธารณะ ที่เปิดให้ทุกคนมีส่วนร่วมเช่น พื้นที่ทางศาสนา ความเชื่อดั้งเดิม และ (๓) พื้นที่ทางวัฒนธรรมกับการสร้างความรู้ พบว่า ชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น มักจะมีความประนีประนอมในการแสดงออกทางวัฒนธรรม เนื่องจาก

ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะ เปิดกว้างให้เรียนรู้แตกต่างกัน ทำให้คนมีทางเลือกในการใช้ภูมิปัญญาในการแก้ไขปัญหาได้อย่างหลากหลาย เหมาะสมกับสถานการณ์

ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (๒๕๕๑, บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่อง **หลวงพระบางเมืองมรดกโลก : พื้นที่พิธีกรรมและการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ในกระแสโลกาภิวัตน์** หลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลกที่ได้รับการสถาปนาให้เป็นเมืองมรดกของชาติ เมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรม และเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในระดับโลก ทำให้หลวงพระบางตกอยู่ในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พื้นที่พิธีกรรมและการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ของคนหลวงพระบาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๓ ประการ คือ ๑) ศึกษาอัตลักษณ์ของคนหลวงพระบางผ่านความสำคัญด้านการใช้พื้นที่ที่สืบทอดมาจากบรรพชน ๒) ศึกษาบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของคนหลวงพระบางในปัจจุบันและ ๓) ศึกษาการต่อรองเชิงอัตลักษณ์ของคนหลวงพระบางภายในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ เน้นการศึกษาในพื้นที่พิธีกรรมบุญปีใหม่ พ.ศ.๒๕๕๔ เมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว

ผลการวิจัยพบว่าเมืองหลวงพระบางเป็นเมืองที่มีพื้นที่ทางกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะตัว รองรับพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่พิธีกรรมของผู้คนที่หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์สืบเนื่องมาตั้งแต่บรรพกาล ในอดีตหลวงพระบางเคยเป็นราชธานีแห่งราชอาณาจักรลาว ปัจจุบันเป็นเมืองหลักของแขวงหลวงพระบาง เป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมของยูเนสโกและเป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก เมืองหลวงพระบางมีพัฒนาการ ๓ ช่วงเวลาสำคัญ คือ สมัยราชอาณาจักรปกครองด้วยระบบกษัตริย์สมัยสังคมนิยมระยะแรกปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมอย่างเข้มงวด และสมัยจินตนาการใหม่ซึ่งรัฐชาติลาวได้สร้างความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก ภายใต้บริบทใหม่ รัฐชาติลาวกำหนดและสร้างให้หลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมควบคู่กับเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในระดับโลก หลวงพระบางจึงตกอยู่ใน “จินตนาการ” และ “ปฏิบัติการ” ของ ๓ อำนาจหลักคือ รัฐชาติลาว สำนักงานมรดกโลก และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อบริโภคอดีต เงื่อนไขจากไตรภาคีแห่งอำนาจข้างต้นได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ สังคมและพิธีกรรมนำไปสู่การรื้อฟื้นและประดิษฐ์สร้างประเพณีพิธีกรรมการทำให้พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นพื้นที่สามัญ การต่อรองเชิงอัตลักษณ์และการสร้างพื้นที่เพื่อคันทิทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ จนกลายเป็นบรรทัดฐานใหม่และประดิษฐ์สร้างความทรงจำใหม่ทางสังคมให้กับคนหลวงพระบางในปัจจุบัน

ศรีศักร วลัทธิโกดม และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ (๒๕๕๑, บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่อง **นครแพร่จากอดีตมาปัจจุบัน: ภูมิวิเวศวัฒนธรรม ระบบความเชื่อและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น** งานวิจัยนี้ได้นำเสนอให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของนครแพร่ในด้านภูมิวัฒนธรรม นิเวศวัฒนธรรมและชีวิตวัฒนธรรม ความเป็นภูมิวัฒนธรรมของนครแพร่คือ บ้านเมือง และผู้คนและพัฒนาขึ้นในภูมิประเทศที่เป็นแอ่งและหุบในลุ่มน้ำยมที่มีต้นน้ำที่ภูเขาในเขตอำเภอปง จังหวัดพะเยา ความเป็นภูมิวัฒนธรรมนั้นสะท้อนให้เห็นจากชื่อของสถานที่ทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น ชื่อภูเขา ชื่อแม่น้ำ พืชพันธุ์ ต้นไม้ และสัตว์ คนที่อยู่ในพื้นที่วัฒนธรรมเดียวกันจะรู้จักสิ่งเหล่านี้เหมือนกัน จากความรู้ความเข้าใจได้มีการสร้างและอธิบายความหมายในรูปแบบของตำนาน นิทาน และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดผ่านลายลักษณ์และการบอกเล่า ส่วนนิเวศวัฒนธรรมและชีวิตวัฒนธรรม มีเวียงแพร่เป็นศูนย์กลางของเมืองแพร่ซึ่งมีลักษณะทางกายภาพเป็นเวียงโบราณ มีคูน้ำล้อมรอบ มีการอยู่อาศัยภายในรอบคูเวียง มีการจัดการน้ำกิน น้ำใช้จากแหล่งน้ำธรรมชาติ มีพื้นที่ทำกินและภูมินิเวศของการตั้งถิ่นฐานสะดวก เมือง

แพร่มีระบบความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ มีการสร้างศาสนสถานเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อการเคารพบูชาร่วมกัน และทำพิธีควบคู่ไปกับความเชื่อเรื่องผีของชาวบ้านและชาวเมืองที่จำแนกออกเป็นผีเมือง ผีบ้านและผีที่รักษาน้ำป่าเขา มีการสื่อสาร การต่อรองโดยทำพิธีกรรมการเลี้ยงผี การสร้างกฎเกณฑ์ข้อห้ามระหว่างเครือญาติควบคู่ไปกับพุทธศาสนา

จิตรกร โพธิ์งาม และเรืองเดช เขจรศาสตร์ (๒๕๕๒, บทคัดย่อ) งานวิจัยเรื่อง ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ภายใต้บริบทเรื่องพื้นที่และเวลา กรณีศึกษาบุญประเพณีพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพะลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าบริบทของพุทธศาสนาได้เชื่อมโยงคนไทยกับคนลาว ในกรณีบุญประเพณีพระเจ้าองค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง มีได้มีเพียงน้อยทางด้านวัฒนธรรม หากยังรวมถึงการเชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนไทยบ้านปากแซงกับคนลาวบ้านปากตะพานอีกด้วย ระบบการจัดการพื้นที่ศาสนาข้ามพรมแดน พบว่ารัฐไทยให้ส่วนราชการและทางวัดมีบทบาทในการจัดการพื้นที่ศาสนา ขณะที่รัฐลาวอำนาจการจัดการเบ็ดเสร็จอยู่ที่ท้องถิ่นโดยผู้นำหมู่บ้าน และเมื่อเปรียบเทียบกับนโยบายของสองบริบทสังคมของรัฐและประชาชนไทย-ลาว พบว่านโยบายของรัฐลาวที่พยายามจะคงสถานะบ้านปากตะพานให้เป็นด่านวัฒนธรรมเป็นการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และวิถีชีวิตของผู้คนมากกว่านโยบายของรัฐไทยที่เน้นกรอบของรัฐชาติ และกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนจากมุมมองทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

สัททยา วิเศษ (๒๕๕๖, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา “พื้นที่วัฒนธรรมทุ่งลอ” กับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบทุนนิยมของสังคม ผลการวิจัยพบว่า ทุ่งลอเป็นพื้นที่วัฒนธรรมที่ประกอบด้วยพื้นที่ทางธรรมชาติ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรส่วนรวมในสังคมชาวนา ในอดีตผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของผู้คนในระบบเครือญาติ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีพ มีการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นมีสำนึกร่วมของคนท้องถิ่นแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ การพัฒนาประเทศที่นำด้วยเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในปีพ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นต้นมา สังคมชาวนาในพื้นที่วัฒนธรรมทุ่งลออยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านใน ๓ ระยะ ระยะแรกตั้งแต่การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ วิธีการผลิตแบบดั้งเดิมของชาวนาเริ่มเปลี่ยนเข้าสู่การผลิตเพื่อขาย โดยใช้ปัจจัยการผลิตสมัยใหม่ และเครื่องจักรกลในการทำนา แต่ในช่วงนี้ชาวนาส่วนใหญ่ยังคงวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน การหาอาหารจากธรรมชาติ การประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติ ระยะนี้เรียกว่า สังคมชาวนายุคพัฒนา ระยะที่สอง จากการขยายตัวของทุนภายในและทุนภายนอกท้องถิ่นที่มีศักยภาพด้านการค้าและการลงทุน เกิดโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กและขนาดกลาง การทำเกษตรแบบพันธะสัญญา การกว้านซื้อที่ดินในทุ่งลอจากนายทุน ส่วนชาวนาที่สูญเสียที่ดินได้ไปทำงานในเมืองใหญ่และต่างประเทศ ทำให้แรงงานในภาคเกษตรลดลง และเกิดปัญหาสังคมขึ้นในชุมชน ระยะนี้เรียกว่า สังคมชาวนายุคการผลิตเชิงพาณิชย์ และระยะที่สาม เป็นช่วงที่วิถีชีวิตชาวนาได้เปลี่ยนไปสู่ความเป็นเมืองมากขึ้น ชาวนาผลิตข้าวเพื่อขาย นำเงินมาซื้อข้าวและอาหารจากตลาด และประกอบอาชีพอื่นที่มีความหลากหลาย มีการขยายตัวของการปลูกยางพาราในที่นาและที่ราบเชิงเขา ทรัพยากรธรรมชาติ

เสื่อมโทรมลง เกิดการแย่งชิงการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรส่วนรวมจากคนภายในและทุนจากภายนอก ความเชื่อเรื่องผีและสิ่งเหนือธรรมชาติลดความสำคัญลง ระยะนี้เรียกว่า สังคมชวานายุคสมัยใหม่

กระบวนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบบทุนนิยมของสังคมชวานาในพื้นที่วัฒนธรรมทุ่งลอ พบว่าเป็นรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นวิวัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาขององค์กรต่าง ๆ ที่มีการวางแผนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านภูมิศาสตร์กายภาพ ด้านโลกทัศน์ชวานา ด้านเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของคนในสังคม และการเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัย โดยมีปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านคือ ภาครัฐ นายทุน กลไกตลาด ความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐบาล และการแพร่กระจายของเทคโนโลยีสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ไม่ได้ทำลายสำนึกร่วมที่เป็นระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมชวานาไปจนหมดสิ้น แต่ภายในชุมชนยังคงมีโครงสร้างกลไก และการสร้างกฎกติการ่วมที่เป็นทางเลือกของคนในท้องถิ่น เพื่อดำรงสำนึกร่วมสังคมชวานาในระบบความสัมพันธ์ทั้ง ๓ มิติ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติในพื้นที่วัฒนธรรมทุ่งลอ

กล่าวได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ดังที่กล่าวมาข้างต้น การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ประโยชน์ในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมายของพื้นที่ ประเภทของพื้นที่ๆแบ่งออกเป็นพื้นที่ทางกายภาพเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์กายภาพ พื้นที่ทางจินตนาการ เป็นพื้นที่ทางความคิดของผู้คน มีความหมาย หรือการให้ความหมายใหม่ มีการต่อรองกัน และพื้นที่สังคมวัฒนธรรมที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กัน เป็นพื้นที่ทางประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมความเชื่อของผู้คนในชุมชนนั้นๆ กระบวนการสร้างพื้นที่ การให้ความหมายใหม่แก่พื้นที่ ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ในพื้นที่คือ ระบบทุนนิยมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการรวมเป็นหนึ่งเดียวหรือเป็นภูมิภาคเดียวกันของอาเซียน ซึ่งการท่องเที่ยว การค้าในระบบทุนนิยมเป็นจุดสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทั้ง ๓ ประเภท รวมทั้งเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของผู้คนในพื้นที่อีกด้วย

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการค้าชายแดน

ประกอบศิริ ภักดีพิณี (๒๕๕๓, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยวเพื่อกำหนด **แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซางอย่างยั่งยืน อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา** ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ น้ำตกภูซาง บ่อน้ำซับอุ่น เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกภูซาง น้ำตกห้วยโป่งผา ภูซมดาว ส่วนทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นประเพณีและวิถีชีวิตของคนบ้านฮวก และการท่องเที่ยวเมืองชายแดนที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ คือ ตลาดนัดชายแดนไทย-สปป.ลาว และการเข้าไปท่องเที่ยวเมืองลาว ส่วนพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวพบว่า ลักษณะการเดินทางมากับกลุ่มครอบครัว การเดินทางมาเยือนเมืองชายแดนภูซางถือเป็นส่วนหนึ่งของการเดินทาง สื่อที่ทำให้รู้จักเมืองชายแดนภูซาง ส่วนใหญ่รู้จักจากเพื่อน ญาติพี่น้องและคนรู้จักแนะนำ รองลงมาคือสื่ออินเทอร์เน็ต

ด้านสิ่งดึงดูดใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวมาเยือน คือ ๑) ตลาดนัดชายแดนไทย- สปป.ลาว ๒) วิถีชีวิตของผู้คนชนบท ๓) ความเป็นมิตรไมตรีจากเจ้าบ้าน ๔) โฮมสเตย์บ้านฮวกกับการสัมผัสวิถีชุมชน ๕) งานตักบาตรสองแผ่นดินและการสัมผัสดินแดนประเทศเพื่อนบ้าน ๖) งานหัตถกรรมผ้าทอและของที่ระลึกแบบพื้นเมืองประจำถิ่น ในด้านขีดความสามารถในการรองรับทางด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกทางการท่องเที่ยว พบว่า ที่พักในบ้านฮวก รองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุด ๔๔ คน/วัน ด้านร้านอาหาร- เครื่องดื่มภายในบ้านฮวก รองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุด ๘๘๘ คน/วัน ด้านพื้นที่เล่นน้ำบริเวณน้ำตกภูซางรองรับนักท่องเที่ยวได้ ๒,๒๑๔ คน/วัน เส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกภูซางรองรับนักท่องเที่ยวได้ ๑๖๕ คน/วัน พื้นที่ปศุศนิกบริเวณน้ำตกภูซางรองรับนักท่องเที่ยวได้ ๓,๖๕๔ คน/วัน พื้นที่ลานชมทิวทัศน์ภูมิตำรองรับนักท่องเที่ยวได้ ๑,๓๕๐ คน/วัน พื้นที่เล่นน้ำบริเวณน้ำตกห้วยโป่งผารองรับนักท่องเที่ยวได้ ๑,๐๘๐ คน/วัน ลานจอดรถสามารถจอดรถยนต์ส่วนบุคคลได้ ๓๕๗ คัน/วัน รถทัวร์ได้ ๒๑๗ คัน/วัน และรถจักรยานยนต์ได้ ๑,๘๑๓ คัน/วัน ที่พักในอุทยานรองรับนักท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น ๒,๔๑๑ คน/วัน ห้องสุขาบริเวณอุทยานแห่งชาติภูซาง จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ๓,๕๖๗ คน/วัน ห้องอาบน้ำ รองรับนักท่องเที่ยวได้ ๔๓๒ คน/วัน ร้านอาหารและเครื่องดื่มบริเวณอุทยานแห่งชาติภูซางได้ รองรับนักท่องเที่ยวได้ ๑,๓๙๑ คน/วัน

ด้านการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและความเข้มแข็งของชุมชน ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ เป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ๑) คณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านฮวก ๒) กลุ่มการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ๓) กลุ่มธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยว จำแนกเป็นกลุ่มย่อยคือ กลุ่มโฮมสเตย์ ที่พัก ร้านอาหาร กลุ่มผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกกลุ่มมัคคุเทศก์และกิจกรรมการแสดง กลุ่มคมนาคมขนส่ง กลุ่มชมรมพาแ่วเมืองลาว กลุ่มกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ๔) กลุ่มการต้อนรับของชุมชน ๕) กลุ่มพัฒนาการตลาดประชาสัมพันธ์ ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในภาพรวมทั้งหมดยังอยู่ในระดับที่ดี

การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องถึ้นพบว่ามี ๔ กลยุทธ์ คือ ๑) การพัฒนาจุดแข็งของทรัพยากรการท่องเที่ยวให้โดดเด่นชัดเจน ๒) การพัฒนาภาคธุรกิจบริการและการท่องเที่ยวเชิงรุก ๓) การส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวเชิงรุก ๔) การปรับเปลี่ยนภายในระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยว ส่วนแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง พบว่ามี ๓ แนวทางหลักในการพัฒนา คือ ๑) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ๒) การส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว ๓) การพัฒนาทางกายภาพชุมชน

กรณีศึกษา พิมลศรี และอดิสร เรือลม (๒๕๕๕, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ในการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง ผลการวิจัยพบว่า เมืองชายแดนภูซางเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวในการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงในระดับสูง ดังนี้ ๑) ศักยภาพทางกายภาพของตำแหน่งที่ตั้งชุมชน ๒) ศักยภาพด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านฮวก อำเภอภูซางในด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ ๓) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและความพร้อมของประชาชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้ความร่วมมือและมีทัศนคติเชิงบวกกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจัดอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตาม ควรมีการพัฒนาด้านองค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเพิ่มเติมแก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเมืองชายแดนภูซาง และ ๔) ศักยภาพทางการตลาดและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว พบว่าปัจจุบันชุมชนเมืองชายแดนภูซางเป็นจุดท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับภูชี้ฟ้า นักท่องเที่ยวนิยมมาเยือนเพื่อเข้าพักโฮมสเตย์และจับจ่ายซื้อของที่ระลึกประเภทผ้าทอ อันเป็นจุดเด่น คือ ผ้าทอเจ็ดสี และผ้าทอจากสปป.ลาว รวมทั้งนิยมมาสัมผัสกับตลาดนัดชายแดนไทย - สปป.ลาว และงานตักบาตรสองแผ่นดิน สำหรับ

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับ สปป.ลาว นั้น ผู้มาเยือนส่วนใหญ่มีความสนใจในแหล่งเที่ยว/กิจกรรม และบริการทางการท่องเที่ยว การเยี่ยมชมแม่น้ำโขง ณ ผังเมืองคอบ สปป.ลาว การไปเยือนเมืองไซยะบุรี การเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนในฝั่ง สปป.ลาว และการไปเยือนเมืองหลวงพระบางโดยผ่านด่านชายแดนบ้านฮวก

ภัทร พรหมอาสน์ (๒๕๕๕, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา **การค้าชายแดน : กรณีศึกษาจุดผ่อนปรนบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา** ผลการวิจัยพบว่า ยุทธศาสตร์และความร่วมมือระหว่างประเทศไทย – สปป.ลาวในระดับภูมิภาค ที่เกี่ยวข้องประกอบไปด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง (GMS) ความร่วมมือ โครงการสืบทอดเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิระวดี- เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างเส้นทางการค้า การท่องเที่ยว การลงทุนใน ๓ ประเทศได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และสาธารณรัฐประชาชนจีนตามแผนการสร้างเส้นทางประตูอินโดจีน โครงการและนโยบายภายในประเทศไทยต่อการค้า ชายแดนจุดผ่อนปรนบ้านฮวก ได้แก่ โครงการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน นโยบายส่งเสริมการพัฒนาการค้าชายแดนภาคเหนือ และนโยบายการพัฒนาจุดผ่อนปรนบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา รูปแบบการค้าชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรนบ้านฮวก สินค้าที่ทำการค้าคือสินค้าทางการเกษตร โดยสินค้าที่เป็นที่นิยมได้แก่ ข้าวโพด ซึ่งเป็นผลมาจากโครงการเกษตรพันธะสัญญา ตามกรอบความร่วมมืออิระวดี- เจ้าพระยา - แม่โขง เนื่องจากพื้นที่เพาะปลูกบริเวณหมู่บ้านบ้านฮวกไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ส่งผลให้เกษตรกรบ้านฮวกเข้าไปหาพื้นที่เพาะปลูกในบริเวณเมืองคอบ ประเทศลาวโดยเป็นการทำข้อตกลงทางการค้าระหว่างเกษตรกรบ้านฮวกและเมืองคอบ

ธวัชชัย คำยอด (๒๕๕๗, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง **จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน กรณีศึกษาจุดผ่อนปรนการค้าชายแดน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี** ผลการศึกษาพบว่า ๑) ด้านงบประมาณในการลงทุนการค้าชายแดนผู้ประกอบการส่วนใหญ่ ไม่ได้มีการเตรียมเงินทุนเพิ่มเติม เนื่องจากเห็นว่าเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนก็ไม่แน่ว่าจะทำให้ธุรกิจการค้ามีลูกค้าจาก สปป.ลาว เพิ่มขึ้นจึงไม่มีการเตรียมตัวด้านเงินทุนเพิ่มเติม เพราะปัจจุบันประชาชนที่มาจาก สปป.ลาว จะนิยมเดินทางมาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค และของใช้จำเป็นเฉพาะวันจันทร์เนื่องจากมีการเปิดตลาด ๒) ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ทราบถึงรายละเอียดในเรื่องของจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนเท่าที่ควร มีประชาชนและผู้ประกอบการบางส่วน ที่รู้ว่าจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนเป็นอย่างไร สำหรับปัญหาและอุปสรรค ส่วนใหญ่เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่มีการให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับจุดผ่อนปรนการค้า และเรื่องของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จะทำให้เกิดประโยชน์กับประชาชนหรือผู้ประกอบการธุรกิจในเขตพื้นที่จุดผ่อนปรนการค้าชายแดนได้อย่างไร ๓) ด้านการขนส่งสินค้า พบว่า ส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากประชาชนที่เดินทางมาจาก สปป.ลาว มีการเดินทางมาซื้อสินค้าเองเป็นประจำ ๔) จุดผ่อนปรนการค้าไทย – ลาว ในเขตพื้นที่อำเภอเขมราฐ พบว่า ผู้ประกอบการต้องการให้ภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมกันพัฒนาเพื่อจะทำให้การค้าชายแดนมีการพัฒนายิ่งขึ้น ๕) ข้อมูลเรื่องของการค้าชายแดน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับทราบเรื่องของประชาคมอาเซียน ผ่านสื่อโทรทัศน์ สำหรับข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานในเขตพื้นที่ยังไม่หน่วยงานใดมาให้ความรู้ความเข้าใจกับ

ผู้ประกอบการเท่าที่ควร ๖) ความคาดหวังของประชาชนต่อบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการส่งเสริมการค้าชายแดนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนพบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจและประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า หากทางภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้ส่งเสริมด้านการค้าให้กับประชาชนในพื้นที่มากขึ้นกว่าเดิม

แนวทางในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในเขตจุดผ่อนปรนการค้าชายแดนอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ๑) ด้านนโยบาย ปัจจุบันเทศบาลพยายามผลักดันให้จุดผ่อนปรนการค้ามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสองประเทศ อาทิเช่น ประเพณีแข่งขันเรือยาวนานาชาติ ๒) ด้านงบประมาณ มีการจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมการค้าชายแดน โดยการพัฒนาด้านโครงการต่างๆ ซึ่งจะรองรับเรื่องของการค้าชายแดน และการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนต่อไป ๓) ด้านการสร้างองค์ความรู้ให้กับผู้ประกอบการการค้า ณ ปัจจุบัน พื้นที่จุดผ่อนปรนการค้า อยู่ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเขมราฐ โดยทางเทศบาลได้มีแนวนโยบายการให้ความรู้ด้านการค้าชายแดน และเรื่องของประชาคมอาเซียนแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ๔) ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยให้ด่านตรวจคนเข้าเมืองใช้พื้นที่อาคารเขมราชูร์ธานีได้เป็นจุดตรวจคนเข้า-ออก ระหว่างประเทศไทยและ สปป.ลาว หน่วยงานปกครองอำเภอ มีการเพิ่มมาตรการรองรับด้านความมั่นคงด้านการเดินทางเข้าออกของประชาชนตามแนวชายแดนและมีการส่งเจ้าหน้าที่ไปฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ หน่วยงานด่านตรวจคนเข้าเมือง มีการส่งเสริมความสามารถด้านการใช้ภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้านให้กับเจ้าหน้าที่ มีการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ และป้ายข้อความภาษาอาเซียน หน่วยงานด้านศุลกากร ด้านบุคลากรได้มีการฝึกอบรมพัฒนาด้านภาษาอังกฤษ ภาษาลาว และภาษาเวียดนาม มีการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ เพื่อให้บริการประชาชนในการติดต่อราชการ

กล่าวได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการค้าชายแดน ดังที่กล่าวมาข้างต้น การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้ประโยชน์ในประเด็นที่เกี่ยวกับศักยภาพของพื้นที่ในด้านต่างๆ ในการที่จะรองรับการท่องเที่ยวและการค้าชายแดน ดังนี้ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเครือข่ายชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านนโยบายภาครัฐของทั้งสองประเทศ ด้านการตลาดชายแดน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ด่านตรวจคนเข้าเมือง และด้านการสื่อสารผ่านสื่อโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการค้าชายแดน ผู้วิจัยได้นำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัยในการทำความเข้าใจประเด็นการแบ่งประเภทพื้นที่ออกเป็น ๓ พื้นที่คือ พื้นที่ทางกายภาพ ซึ่งเป็นพื้นที่ธรรมชาติ พื้นที่ทางความคิด จินตนาการซึ่งเป็นนามธรรม และพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ ซึ่งเป็นพื้นที่ในชีวิตประจำวัน ในด้านการสร้างให้เกิดพื้นที่วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับปัจจัยภายในได้แก่ ระบบนิเวศ วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน ศักยภาพและบริบทของพื้นที่ ส่วนปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยผลักดันได้แก่ นโยบายภาครัฐของทั้งสองประเทศ การค้าชายแดน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การส่งเสริมการท่องเที่ยว และการสื่อสาร

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย มีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร และลงพื้นที่ศึกษาภาคสนาม เพื่อมุ่งศึกษากระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ปัจจัย ศักยภาพ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว มีวิธีการในการวิจัยโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว และเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

๓.๒ ประชากรและกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

๓.๒.๑ ประชากรในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ประชาชนในบ้านฮวก และบุคคลทั่วไปที่มาร่วมงานตักบาตรในบริเวณด้านชายแดนก๊วก บ้านฮวก และช่วงที่มีการจัดกิจกรรมภายในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว บริเวณตลาดบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

๓.๒.๒ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยทั้ง ๒ ประเทศ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างโดยไม่คำนึงถึงความเป็นไปได้จากผู้ที่สามารถจะให้ข้อมูลได้ ๒ วิธีการ ได้แก่ (๑) การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) และ (๒) การเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ประเทศละ ๒๐ คน รวมทั้งหมด ๔๐ คน เพื่อให้มีการกระจายกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ให้ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑) กลุ่มเป้าหมายจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายจากเมืองคอบ สปป.ลาว ตามที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ ๑ นอกจากนี้ สปป.ลาวไม่ได้เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงาน ทุกครั้งที่มาร่วมงานเป็นแขกที่ได้รับเชิญจากทางการไทยเท่านั้น และเดินทางไปกลับ ไม่ได้พักค้างคืน จึงไม่ได้ร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นก่อนหน้าที่จะมีการตักบาตรสองแผ่นดิน เช่น การชี่จกรยาน การแข่งขันจกรยานเสือภูเขา การแสดงรำวงย้อนยุค มหรสพต่างๆ กิจกรรมบริเวณเฮือนไทลื้อ เช่น นิทรรศการ การจำหน่ายสินค้าไทลื้อ การแสดงวัฒนธรรมไทลื้อ ฯลฯ

รวมทั้งกิจกรรมที่จัดขึ้นในช่วงกลางคืน เช่น การประกวดร้องเพลง การประกวดคู่รักสองแผ่นดิน ดังนั้นเพื่อให้ได้กลุ่มเป้าหมายจากเมืองคอบ สปป.ลาว ผู้วิจัยจึงได้สร้างความสัมพันธ์ผ่านผู้ประกอบการร้านค้าผ้าทอในบ้านฮวก และผ่านทางผู้สื่อข่าวท้องถิ่นในอำเภอภูซางที่เคยประสานงานกับสหพันธ์แม่หญิงลาว เพื่อให้หากกลุ่มเป้าหมายจากเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากเมืองคอบ ตัวแทนสหพันธ์แม่หญิงลาว ผู้ประกอบการค้า และประชาชนทั่วไปจากเมืองคอบ ที่เคยมาร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว จำนวน ๒๐ คน ซึ่งในการจัดเก็บข้อมูลจึงเป็นลักษณะของการพูดคุย บันทึกเสียง และบันทึกภาพ ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากกลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูลทุกครั้ง

๒) กลุ่มเป้าหมายจากประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยถือเป็นเจ้าภาพหลักในการจัดกิจกรรมตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว โดยนายอำเภอภูซางเป็นผู้รับผิดชอบ ดังนั้น ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจากหนังสือเชิญของอำเภอภูซาง ที่ได้แต่งตั้งคณะทำงานจากหน่วยงานที่เข้าร่วมงาน โดยให้รับผิดชอบดำเนินกิจกรรมในแต่ละด้าน^๑ รวมทั้งบุคคลภายนอกที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และสามารถให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัยในครั้งนี้ จำนวน ๒๐ คน กลุ่มเป้าหมายจากประเทศไทย ประกอบด้วย

(๑) พระสงฆ์ที่เข้าร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัดพะเยา เจ้าคณะอำเภอเชียงคำ และเจ้าคณะอำเภอภูซาง

(๒) นางลัดดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพะเยา

(๓) หน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัดพะเยา ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา พาณิชยจังหวัดพะเยา วัฒนธรรมจังหวัดพะเยา การค้าภายในจังหวัดพะเยา ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๓๑ จังหวัดพะเยา และประชาสัมพันธ์จังหวัดพะเยา หน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอเชียงคำ และอำเภอภูซาง ได้แก่ นายอำเภอเชียงคำ นายอำเภอภูซาง อุทยานแห่งชาติภูซาง

(๔) หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ หอการค้าจังหวัดพะเยา ชมรมพ่อค้าแม่ค้าอำเภอภูซาง สมาคมธุรกิจท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา สภาวัฒนธรรมอำเภอเชียงคำ สโมสรโรตารีเชียงคำ

(๕) ภาคประชาสังคมและสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์มติชน หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ พะเยาทีวีชุมชน สถาบันปวงผญาพายาว

(๖) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารจังหวัดพะเยา องค์การบริหารส่วนตำบลภูซาง องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงแหว องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกล้วย และเทศบาลตำบลสบง

(๗) ตัวแทนองค์กร กลุ่มคน และประชาชนในบ้านฮวก หมู่ที่ ๓ และ ๑๒ ตำบลภูซาง ซึ่งเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมได้แก่ เจ้าอาวาสวัดบ้านฮวก กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๒ หมู่ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านฮวก ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านฮวก และประชาชนในบ้านฮวก

^๑ ที่ว่าการอำเภอภูซาง .หนังสือที่พย. ๐๘๑๘/ว ๖๓๗ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๗ เรื่องส่งประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานจัดงานตักบาตรสองแผ่นดิน ประจำปี ๒๕๕๗.

(๘) นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปที่เคยมาร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว บริเวณด้านชายแดนก๊วก บ้านฮวก และช่วงที่มีการจัดกิจกรรมภายในงานประเพณีตักบาตร ๒ แผ่นดิน บริเวณตลาดบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

๓.๒.๓ เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ มีเกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

๑) กลุ่มเป้าหมายจากเมืองคอบ แขวงไซยะบูลี สปป.ลาว

(๑) ข้าราชการระดับสูงที่มาร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว มากกว่า ๓ ปี ขึ้นไป

(๒) กลุ่มนักธุรกิจในพื้นที่เมืองคอบ ที่ได้มาร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินทุกปี และสามารถเดินทางเข้า-ออก ที่ด่านปางมอน สปป.ลาว และด่านบ้านฮวก ต.ภูซาง เป็นประจำ

(๓) ประชาชนชาวลาว ที่เดินทางเข้า-ออก ระหว่างเมืองชายแดนทั้งสองเป็นปกติ และมีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

๒) กลุ่มเป้าหมายจากประเทศไทย

(๑) ตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรธุรกิจ องค์กรเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนร่วม และสนับสนุนงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรในการทำกิจกรรมประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

(๒) กลุ่มผู้นำ ตัวแทนหน่วยงานและประชาชนในบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

(๓) นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปที่มาร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว บริเวณด้านชายแดนก๊วก บ้านฮวก และช่วงที่มีการจัดกิจกรรมภายในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว บริเวณตลาดบ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

๓.๓.๑ แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview guideline)

๓.๓.๒ แนวการสนทนากลุ่ม (Focus group guideline)

๓.๓.๓ แนวการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participatory observation guideline) ในประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ช่วงสิ้นปี ในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๗

๓.๓.๔ กล้องถ่ายภาพนิ่ง

๓.๓.๕ เครื่องบันทึกเสียง

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔.๑ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง จากหนังสือ รายงานการวิจัย บทความ งานเขียนในวารสาร และหนังสือพิมพ์ รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ

๑) แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่วัฒนธรรม

๒) ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ที่ผ่านมา

๓) บริบทชุมชนของเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ในด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ การค้าชายแดน ประเพณีวัฒนธรรม

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย

๑) การสำรวจสภาพทั่วไปของเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ในด้านลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ อาณาเขตติดต่อ ประชากรและกลุ่มชาติพันธุ์ อาชีพและรายได้ ประเพณีวัฒนธรรม สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา แหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น สินค้าพื้นเมือง จุดแข็ง จุดอ่อนของพื้นที่

๒) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในประเด็นการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ในด้านกระบวนการ ปัจจัย เงื่อนไข ศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการดำเนินงานในอนาคต (รายละเอียดในภาคผนวก ก แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์)

๓) จัดเวทีสนทนากลุ่มในชุมชนบ้านฮวก หมู่ที่ ๓ และ ๑๒ ตำบลภูซาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการจัดประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ในกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ผู้อาวุโสในชุมชน เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ โรงเรียนบ้านฮวก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านฮวก ดำเนินการตรวจคนเข้าเมืองบ้านฮวก รวมทั้งผู้ประกอบการร้านค้า และประชาชนในบ้านฮวก ในประเด็นบทบาทของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการดำเนินงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวในอนาคต (รายละเอียดในภาคผนวก ข แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม)

๔) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ช่วงสิ้นปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ณ ชายแดนก๊วก อำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย และกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในงาน โดยการสังเกต ในประเด็น (รายละเอียดในภาคผนวก ค แนวการสังเกต)

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้กระทำไปพร้อมๆ กับการลงพื้นที่ โดยหลังจากได้ข้อมูลได้นำมาแยกประเภท ประมวล และใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การใช้ภาพรวมของปรากฏการณ์ และบริบทของปรากฏการณ์ มาเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย เรียงลำดับตามหัวข้อต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

๔.๒ กระบวนการการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

๔.๓ ปัจจัย และศักยภาพในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

๔.๔ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

การนำเสนอข้อมูลทั่วไปของประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษา ในประเด็น ๑) ประวัติความเป็นมา ๒) หน่วยงาน/องค์กร บทบาท และโครงสร้างการดำเนินงาน ๓) ลักษณะของกิจกรรม ๔) งบประมาณดำเนินงาน ๕) ผลที่เกิดขึ้น ๖) ปัญหาอุปสรรค และ ๗) สรุปพัฒนาการของการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว รายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑.๑ ประวัติความเป็นมา

ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย เป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา มีที่มาจากกรณีเริ่มของนางลาวาลี วงศ์ศรีวงศ์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงแรงงานในขณะนั้น เพราะเคยไปร่วมงานตักบาตรสองแผ่นดินที่จังหวัดหนองคาย ช่วงเทศกาลออกพรรษา จัดขึ้นที่วัดโพธิ์ชัย พระอารามหลวง ในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย ซึ่งเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ มีประชาชนทั้งชาวลาว และชาวไทยมาร่วมงานกันอย่างหนาแน่น ทั้งนี้ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีการทำบุญตักบาตรให้คงอยู่คู่พุทธศาสนาและสังคมตลอดไป เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนชาวไทยและประชาชนชาวลาว อีกทั้งเป็นการสานสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันของทั้งสองประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น อันจะพัฒนาไปสู่ความร่วมมือในด้านต่างๆ ของเมืองและจังหวัดชายแดนอย่างกว้างขวาง

ทั้งนี้ นางลาวาลี วงศ์ศรีวงศ์ ได้เล็งเห็นว่าจังหวัดพะเยามีศักยภาพพื้นที่ที่ใกล้เคียงกับจังหวัดหนองคาย โดยมีพื้นที่ชายแดนติดต่อกับสปป.ลาวในบริเวณก๊วกก เขตบ้านฮวก ตำบลภูซาง

อำเภออุซาง จังหวัดพะเยา จึงได้มาปรึกษาหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้นำในพื้นที่บ้านฮวก เรื่องความเป็นไปได้ในการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว มีการสำรวจพื้นที่ที่ชายแดน บ้านฮวก และการออกแบบการจัดงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว โดยมีทีมงานจากวัด พระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี มาช่วยจัดงาน ในเดือนธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๗ ถือเป็นปีแรกของการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ณ บริเวณก๊วกหก ซึ่งเป็นเขตชายแดนประเทศไทย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ก่อนหน้านั้นตนเอง ได้ไปร่วมงานตักบาตรสองแผ่นดินที่จังหวัดหนองคาย ไปเห็นความยิ่งใหญ่ กลับมาบ้านที่พะเยาคิดว่าอยากมาทำที่บ้านฮวกบ้าง จึงได้หารือกับทางจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผู้นำว่าถ้าอยากทำ จะต้องทำอะไร แผ่นดินติดเพื่อนบ้านจึงตั้งใจจะตักบาตร ๒ แผ่นดิน จึงมาที่ด่านบ้านฮวก ไปสำรวจสถานที่แล้วเลือกได้ที่จุดก๊วกหกเข้ามาทางฝั่งไทยเล็กน้อย ปลายปี ๒๕๕๗ มีการวางรูปแบบงานในปีแรก โดยมีทีมงานจากวัดพระธรรมกายมาช่วยออกแบบงานให้ ซึ่งมีการนิมนต์พระสงฆ์มาจากจังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงราย ประมาณ ๑,๐๐๐ รูป มีกิจกรรมหลักสำคัญคือการตักบาตรสองแผ่นดิน เป็นปีแรกที่คนคึกคักมาก การจัดงานในปีแรกจึงไม่มีความชัดเจนว่าใครเป็นเจ้าของหลัก เพราะมีหน่วยงานหลายฝ่ายมาช่วยกันจัดงานจนประสบผลสำเร็จ” (สัมภาษณ์ : อดาวลี้ วงศ์ศรีวงศ์, ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘.)

การจัดงานในปีแรกได้รับความเมตตาจากพระเดชพระคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และพระราชวิริยาภรณ์ อดีตเจ้าคณะจังหวัดพะเยา เจ้าอาวาสวัดศรีโคมคำ รวมทั้งครูบาบุญชุ่ม ญาณสวโร พระเกจิอาจารย์ชื่อดังจากวัดแสงแก้วโพธิญาณ จังหวัดเชียงราย มาเป็นพระผู้ใหญ่ฝ่ายพระสงฆ์ โดยนิมนต์พระสงฆ์ให้มาร่วมบิณฑบาตจากวัดต่างๆ ในจังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย และจากเมืองคอบ สปป.ลาว ประมาณ ๑,๐๐๐ รูป ส่วนประธานฝ่ายฆราวาส คือนายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศในขณะนั้น ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา รับผิดชอบพิธีกรรมทางศาสนา และปัจจัยพร้อมเครื่องไทยทานสำหรับถวายพระสงฆ์ที่ประกอบพิธีทางศาสนา ส่วนของพื้นที่คือ อำเภออุซาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบด้านสถานที่ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“การเกิดขึ้นจากแนวคิดของผู้บริหารของไทย ที่นำมาจากที่อื่นก่อนแล้ว ในสมัยนายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ จากนั้นหน่วยราชการจึงคิดหาวิธีการให้เชื่อมโยงระหว่างลาวกับไทย จึงมีแนวคิดดังกล่าวขึ้น” (สัมภาษณ์: พระครูสุภัทรพรหมคุณ, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“ตักบาตรสองแผ่นดินนี้ มาจากคุณลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์ เล่าว่าได้ไปเห็นการตักบาตรที่จังหวัดหนองคายเป็นการตักบาตรสองแผ่นดิน จากนั้นไม่นานก็มีการประชุมในหมู่บ้าน และหารือกันว่าถ้าที่บ้านฮวกมีการตักบาตรสองแผ่นดินร่วมกับลาวก็จะดีมาก ปีแรกมีครูบาบุญชุ่มมาร่วมด้วย กิจกรรมก็มีการนิมนต์พระมาบิณฑบาตถึง ๑,๐๐๐ รูป ปีแรกคนเยอะมากเพราะมีนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดมาที่มาเที่ยวภูชี้ฟ้าแวะมาจำนวนหนึ่ง ประทับใจมาก ” (สัมภาษณ์: ลัดดา วิลละแสง, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

ภาพที่ ๔.๑
แผนที่แสดงจุดตักบาตรบริเวณก๊วก ข่ายแดนไทย-ลาว

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

กิจกรรมในวันที่ ๓๐ ธันวาคม เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๗.๐๐ น. มีพิธีกรรมทางศาสนา โดยพระสงฆ์ สวดเจริญพระพุทธมนต์ ให้ศีลให้พรแก่ผู้ที่มาร่วมงาน หลังจากนั้นพระสงฆ์ได้ตั้งแถวออกบิณฑบาต จากกั้วหก (ในภาพที่ ๔.๑ จุดที่วงกลมสีแดงคือ บริเวณทำพิธีตักบาตรสองแผ่นดิน ไทย-ลาวอยู่ทางทิศ ตะวันตกคือฝั่งไทย เรียกว่าดอยกั้วหก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ส่วนทิศตะวันออกคือ เมืองคอบ สปป.ลาว) เป็นแนวยาวตามถนนลงมาถึงบริเวณที่ทำการจุดผ่อนปรนบ้านฮวก (ปัจจุบันมี สถานะเป็นจุดผ่อนปรนถาวรชายแดน) มีระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตร การจัดงานในปีแรกนี้มี กิจกรรมการตักบาตรเพียงอย่างเดียว ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของงาน และถือเป็นกิจกรรมระหว่างประเทศที่ ทำขึ้นครั้งแรกในจังหวัดพะเยา ทำให้มีประชาชนสนใจมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ ๔.๒

พระสงฆ์เดินแถวบิณฑบาตจากกั้วหก-จุดผ่อนปรนชายแดนที่บ้านฮวก

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

หลังจากนั้น ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวที่บ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ได้ เว้น ๑ ปี ในปีพ.ศ. ๒๕๔๘ หลังจากนั้นมีการจัดงานอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ซึ่งในปีพ.ศ. ๒๕๕๗ ถือเป็นการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ครั้งที่ ๑๐

๔.๑.๒ องค์การ โครงสร้างการดำเนินงาน และบทบาท

๑) องค์การในการดำเนินงาน องค์การในการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ ประกอบด้วย องค์การดำเนินงานหลัก องค์การสนับสนุน และองค์การร่วมจัด ได้แก่

(๑) องค์การดำเนินงานหลัก ถือเป็นเจ้าของภาพในการดำเนินงาน ได้แก่ สำนักงานปกครองอำเภออุทยา

(๒) องค์การสนับสนุน เป็นองค์การที่สนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ แรงงาน ได้แก่ จังหวัดพะเยา คณะสงฆ์จังหวัดพะเยา องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภออุทยา ๕ แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลสบง องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงแหว องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกล้วย องค์การบริหารส่วนตำบลภูซาง ชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานภาครัฐในบ้านฮวก

(๓) องค์การร่วมจัด เป็นองค์การที่เข้ามาร่วมจัดงานทั้งภาครัฐ ธุรกิจเอกชน ภาคประชาชน ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา การค้าภายในจังหวัดพะเยา ประชาสัมพันธ์จังหวัดพะเยา ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๓๑ จังหวัดพะเยา อุทยานแห่งชาติภูซาง สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวพะเยา หอการค้าจังหวัดพะเยา สภาวัฒนธรรมอำเภอ เป็นต้น ทั้งนี้บางองค์การจะมีงบประมาณมาดำเนินกิจกรรมภายในงานด้วย เช่น สำนักงานพาณิชย์จังหวัดได้มาจัดตลาดจำหน่ายสินค้าของทั้งสองประเทศ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“เจ้าภาพเป็นอำเภออุทยาหลัก แต่งงบประมาณดำเนินงานมาจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา หน่วยงานราชการที่จัดร่วมและมีงบประมาณไปร่วม เพื่อให้งานมีหลายวันมากขึ้นเท่านั้น” (สัมภาษณ์: สุรพล ลัดลอย, ๖ สิงหาคม ๒๕๕๘.)

๒) โครงสร้างการดำเนินงานและบทบาท

จากการศึกษาโครงสร้างการดำเนินงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวนั้น จะไม่มีโครงสร้างที่ตายตัว แต่ปีจะมีการประชุมเพื่อกำหนดรูปแบบการจัดงาน โดยนำปัญหาจากปีที่ผ่านมาหารือร่วมกันและหาทางแก้ไข การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานที่มีการเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มเติมฝ่ายต่างๆ ไปตามรูปแบบของกิจกรรมของหน่วยงานที่เข้าร่วม ซึ่งแต่ละหน่วยงานจะมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามภารกิจของตนเอง จากการสัมภาษณ์ร้อยโทเกรียงไกร อุทยา” นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกล้วย กล่าวว่า

“ทางอำเภอแต่งตั้ง นายกทุกท้องถิ่นเป็นกรรมการเข้าประชุม ซึ่งการประชุมเพื่อหารือกันว่า จะได้ทิศทางงานที่เข้าใจประมาณ ๓ ครั้ง บทบาทที่ท้องถิ่นได้รับ คือ นำขบวนของดีไปร่วม ก่อนหน้านั้นมีการจัดขบวนอาหารไปร่วมงาน แต่ปีถัดมางบประมาณมีน้อย จึงไม่มีกิจกรรมของท้องถิ่นไปร่วม เพราะการบริหารจัดการค่อนข้างลำบาก งบประมาณก็ใช้ไม่สะดวก ” (สัมภาษณ์: ร้อยโทเกรียงไกร อุทยา, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘.)

“การประชุมคณะกรรมการจัดงานเคยเข้าร่วมประชุม ต่อมามอบหมายรองนายกฯ ไปร่วมแทนเนื่องจากถ้าเราต้องการนำเสนอรูปแบบในการจัดการจัดงาน ไม่ค่อยได้รับการยอมรับ

เท่าที่ควร ครั้นจะไปด้วยตนเองเกรงว่าจะไปขัดความประสงค์ของผู้กำกับดูแลท้องถิ่นจึงตัดสินใจมอบหมายตัวแทนสะดวกใจกว่า” (สัมภาษณ์: บุญส่ง เขียวใจ, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

ในปีพ.ศ.๒๕๕๗ การจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ถือเป็นครั้งที่ ๑๐ ทางอำเภออุซางที่เป็นเจ้าภาพหลักได้มีการประชุม และแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน ที่มาจากส่วนราชการที่เข้าร่วมทั้งระดับจังหวัด และระดับอำเภอ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอำเภออุซาง โดยมีคณะกรรมการจำนวน ๓๐ ชุด ที่มีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันไป ประกอบด้วย (หนังสือที่ว่าการอำเภออุซางที่ พย ๐๘๑๘/ ว ๖๓๗ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๕๗)

๑. คณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
๒. คณะกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส
๓. คณะกรรมการฝ่ายอำนวยการ
๔. คณะกรรมการจัดและตกแต่งสถานที่ (จุดตักบาตร)
๕. คณะกรรมการจัดเวที เครื่องเสียง ไฟฟ้า (จุดตักบาตรและจุดตลาดการค้าชายแดน)
๖. คณะกรรมการประสานงานและต้อนรับคณะที่มาจากสปป.ลาว
๗. คณะกรรมการฝ่ายประสานงานกับพระสงฆ์
๘. คณะกรรมการฝ่ายดูแลสิ่งของที่ได้รับการบริจาคบาตร
๙. คณะกรรมการฝ่ายพิธีการ และพิธีกร
๑๐. คณะกรรมการจัดการรับส่งจากที่จอดรถภายในบ้านฮวกถึงหน้ารพ.สต.บ้านฮวก
๑๑. คณะกรรมการจัดหาและจัดระเบียบรถรับส่งพระสงฆ์ และประชาชนผู้มาร่วมงาน
หน้ารพ.สต.บ้านฮวก ถึงด่านบ้านฮวก (๒๐ คัน)
๑๒. คณะกรรมการฝ่ายปฎิคม
๑๓. คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์
๑๔. คณะกรรมการฝ่ายการเงิน
๑๕. คณะกรรมการฝ่ายรักษาพยาบาล
๑๖. คณะกรรมการฝ่ายจราจร และรักษาความสงบเรียบร้อย
๑๗. คณะกรรมการจัดเตรียมสถานที่จอดรถ
๑๘. คณะกรรมการจัดเตรียมห้องน้ำ ห้องสุขา
๑๙. คณะกรรมการกองอำนวยการ
๒๐. คณะกรรมการฝ่ายบันทึกภาพ
๒๑. คณะกรรมการจัดงานสัปดาห์สุขภาพ (๒๘-๓๐ ธ.ค.๕๗)
๒๒. คณะกรรมการจัดการแข่งขันกีฬาปั่นจักรยานเสือภูเขา ๒ แผ่นดิน
๒๓. คณะกรรมการจัดการแข่งขันกีฬาวิ่งมินิมาราธอน ๒ แผ่นดิน
๒๔. คณะกรรมการจัดการแข่งขันกีฬาเปตอง
๒๕. คณะกรรมการฝ่ายประกวดอาหาร
๒๖. คณะกรรมการฝ่ายประกวดดนตรีพื้นเมือง
๒๗. คณะกรรมการการจัดกิจกรรมเยือนไทลื้อ

๒๘. คณะกรรมการฝ่ายประกวดแฟชั่นโอท็อป

๒๙. คณะกรรมการประกวดคู่รักสองแผ่นดิน

๓๐. คณะกรรมการฝ่ายประกวดสาวงามวัฒนธรรมสองแผ่นดิน

ทั้งนี้ ในส่วนของบทบาทคณะสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการจัดงานนั้น มีดังนี้ ๑) การจัดสถานที่ และ จัดกิจกรรมทางศาสนาบนเวทีที่กั๊วก ๒) การสวดเจริญพระพุทธมนต์ ให้ศีลพร ๓) การประสานงาน กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ ๔) เชิญชวนประชาชนไปร่วมทำบุญ โดยแต่ละวัดจะร่วมกันรณรงค์ให้ ประชาชนไปร่วมงานตักบาตรสองแผ่นดิน จากการสัมภาษณ์เจ้าคณะอำเภออุ้มผาง กล่าวว่า

“พระสงฆ์ไปร่วมทุกวัด การประชุมคณะสงฆ์ประชุมต่างหาก และไปร่วมทางอำเภอด้วย เช่น การจัดสถานที่คณะสงฆ์ก็รับไป การจัดระเบียบการบิณฑบาต เป็นแม่งาน กล่าวคือ เป็นเจ้าภาพหลักด้านสถานที่ การจัดกิจกรรมของพระสงฆ์จริงๆ คือ นอกเหนือจากนั้น คือการดูแลเรื่องจัดของที่ได้จากการบิณฑบาต ส่วนการประสานงานกับพระทางฝ่ายลาว มอบให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเขาเป็นคนติดต่อประสานงาน” (สัมภาษณ์: พระมหาจิตร การณ์ อภิบุญโญ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

๔.๑.๓ ลักษณะ/รูปแบบของกิจกรรม

กิจกรรมหลักของงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว แต่ละปี คือ การตักบาตรใน บริเวณชายแดน โดยมีพระสงฆ์ไทยจำนวนมาก และพระสงฆ์ลาวมาร่วมประมาณ ๑๐ รูป ขณะที่ ประชาชนส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดเป็นคนไทยและนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวช่วงวันหยุดส่งท้ายสิ้น ปี มีประชาชนชาวลาวมาร่วมเป็นบางส่วน คือ ข้าราชการจากเมืองคอบ และประชาชนที่เดินทางมา สะดวก แต่ก็จะมีเฉพาะช่วงใกล้พิธีตักบาตรเท่านั้น เสร็จพิธีตักบาตรแล้วประชาชนก็แยกย้ายกันไป เทียวต่อที่อื่น ต่อมาทางอำเภออุ้มผางได้มีกิจกรรมหลายหลายขึ้น ไม่ใช่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานตัก บาตรโดยตรง เนื่องจากหน่วยงานราชการอื่นได้ไปจัดในช่วงเดียวกัน เช่น กีฬาปันจักรียน วิ่ง มารารอน การแสดงสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็มีงบประมาณของ ตนเองไปจัดงานร่วม

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของกิจกรรมในงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว แบ่งออกได้ ๖ รูปแบบ ได้แก่

- ๑) กิจกรรมทางพุทธศาสนา
- ๒) กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
- ๓) กิจกรรมด้านการกีฬา
- ๔) กิจกรรมด้านการประกวด และการแสดงพื้นบ้าน
- ๕) กิจกรรมด้านการออกร้านจำหน่ายสินค้า
- ๖) กิจกรรมด้านมหรสพ การแสดงและการละเล่น

กรณีตัวอย่างของการจัดงานในปี ๒๕๕๗ นั้น ลักษณะการจัดงานทั้ง ๕ วัน ตั้งแต่วันที่ ๒๖- ๓๐ ธันวาคม จะมีความหลากหลายทั้งงานศิลปวัฒนธรรม การแสดงพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬาเชื่อม

ความสัมพันธ์ การจัดนิทรรศการ การประกวดและการแสดงบนเวที การจำหน่ายสินค้าในตลาดการค้าชายแดน-ไทยลาว ดังต่อไปนี้

วันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๗ กิจกรรมบริเวณเขื่อนไทลื้อ บ้านสถาน หมู่ที่ ๕ อำเภอภูซาง โดยมี การจัดนิทรรศการไทลื้อ การจำหน่ายสินค้า การแสดงวัฒนธรรม และการแสดงสละล้อซอซิ่ง ส่วนกิจกรรมที่เวทีกลางตลาดการค้าชายแดน-ไทยลาว บ้านฮวกมีการแสดงดนตรีของโรงเรียนภูซางวิทยาคม รำวงย้อนยุค และมหรสพต่างๆ

วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๗ กิจกรรมจักรยานมวลชนเพื่อสุขภาพ และกิจกรรมที่เวทีกลางตลาดการค้าชายแดน-ไทยลาว บ้านฮวกมีการแสดงการแสดงดนตรีของโรงเรียนภูซางวิทยาคม รำวงย้อนยุค และมหรสพต่างๆ และการประกวดสินค้าโอท็อป

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๗ กิจกรรมการแข่งขันจักรยานเสือภูเขา และกิจกรรมที่เวทีกลางตลาดการค้าชายแดน-ไทยลาว บ้านฮวกมีมหกรรมสินค้าราคาถูก การแสดงของศิลปินจากสปป.ลาว คาบอยไนท์ รำวงย้อนยุค การแข่งขันชกมวย และมหรสพต่างๆ

วันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๗ มีกิจกรรมวิ่งมินิมาราธอน และวิ่งผลัด ในบริเวณตลาดการค้าชายแดน-ไทยลาว บ้านฮวก มีมหกรรมสินค้าราคาถูก การแข่งขันเปตอง การแสดงลุ่มน้ำโขง ส่วนกิจกรรมบริเวณช่วงวัฒนธรรม (ลานโพธิ์ บ้านฮวก) มีการแสดงฟ้อน การแสดงสละล้อ ซอ ซิ่ง การขับลื้อ ซอพื้นบ้าน การสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น การประกวดคู่รักสองแผ่นดิน การเปิดงานสวัสดิ์ภูซาง

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๗ เป็นกิจกรรมการตัดบาตรสองแผ่นดิน ณ เขตรอยต่อชายแดนไทย-ลาว บริเวณก๊วกหก โดยมีพระครูสุภัทรพรหมคุณ เจ้าคณะอำเภอเชียงคำ ประธานฝ่ายสงฆ์ และนายชูชาติ กีฬาแปง ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ประธานฝ่ายฆราวาสพร้อมกับ ท่านจันเพ็ง พันธูอา มาส และท่านสมนึก สิงห์คำ รองเจ้าเมืองคอบ แขวงไชยบุรี ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หัวหน้าส่วนราชการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวลาว หลังจากพระสงฆ์อาราธนาศีลให้พรวันปีใหม่ พระสงฆ์ จำนวน ๒๒๒ รูป มารับบิณฑบาตประชาชนทั้งคนไทยและคนลาวที่มาร่วมงาน โดยประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่มาจากอำเภอภูซาง และอำเภอเชียงคำ ส่วนทางสปป.ลาวมาจากหมู่บ้านบริเวณชายแดนใกล้เขตติดต่อกับบ้านฮวก เช่น บ้านน้ำพร้าว บ้านปางมอน เป็นต้น

หลังจากตัดบาตรแล้วเสร็จ คนที่มาร่วมงานต่างมาซื้อของที่ตลาดชายแดนบ้านฮวก ซึ่งชาวบ้านไทย-ลาวนำมาจำหน่าย และมีการแสดงดนตรีสละล้อซอซิ่ง การขับลื้อ ซอพื้นบ้าน การประกวดสาวงาม การสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนบริเวณลานหน้าน้ำตกภูซาง อุทยานแห่งชาติภูซาง มีการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดพะเยา เช่น การประกวดอาหารพื้นเมือง การสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น และวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ การแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ลาหู่ เมี่ยน ไทลื้อ ไทยวน กิจกรรมในส่วนนี้รับผิดชอบโดยศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๓๑ จังหวัดพะเยา กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งในช่วงกลางวันผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้เชิญเจ้าเมืองคอบและคณะชมการแสดง และร่วมรับประทานอาหารกลางวันกับบริเวณอุทยานแห่งชาติภูซางด้วย

ภาพที่ ๔.๓
ประชาชนจากสปป.ลาวมาร่วมงานตักบาตรสองแผ่นดิน

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

ภาพที่ ๔.๔
ประชาชนจากสปป.ลาวพาครอบครัวมาร่วมงานตักบาตรสองแผ่นดิน

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

กล่าวได้ว่า ลักษณะของกิจกรรมในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว แต่ละปีจะมีความแตกต่างกัน ตามแนวคิดของการจัดในแต่ละปี ในปีแรกจะมีการตักบาตรเพียงอย่างเดียว โดยนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นจำนวนมากถึง ๑,๐๐๐ รูป ในปีต่อมาลักษณะของกิจกรรมจะมีความหลากหลาย มากกว่าการตักบาตรเพียงอย่างเดียว มีหน่วยงานเข้ามาร่วมจัดงาน และเพิ่มระยะเวลาการจัดงานมากขึ้น เช่น งานดอกไม้บานที่ชายแดน งานสวัสดีภูซาง งานเปิดเมืองภูซางหุบเขาแห่งสายสัมพันธ์สองแผ่นดิน เป็นต้น

๔.๑.๔ งบประมาณดำเนินงาน

งบประมาณในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว แบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ

๑) ลักษณะแรก เป็นงบประมาณที่แต่ละองค์กรได้สนับสนุนเพื่อมาใช้ในการดำเนินงาน ได้แก่

(๑) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอกู่ซาง จำนวน ๕ แห่ง คือ เทศบาลตำบลสบง องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกล้วย องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก และองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงแหว ได้ตั้งงบประมาณในส่วนเงินอุดหนุนเพื่อสนับสนุนงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลภูซาง ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่สนับสนุนงบประมาณปีละ ๑๐๐,๐๐๐- ๑๘๐,๐๐๐ บาท (๒) องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา สนับสนุนงบประมาณ ปีละ ๑๐๐,๐๐๐- ๑๕๐,๐๐๐ บาท (๓) ปกครองอำเภอกู่ซาง รับผิดชอบงบประมาณในส่วนของการบริหารจัดการ และการประสานงานในภาพรวมทั้งหมด และ (๔) สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา รับผิดชอบงบประมาณในส่วนของการประสานงานพระสงฆ์

๒) ลักษณะที่สอง เกิดขึ้นภายหลังมีองค์กรที่มีภารกิจด้านการค้าชายแดน การส่งเสริมการท่องเที่ยว และด้านพัฒนาชุมชนมาร่วมจัดงานด้วย โดยองค์กรเหล่านี้จะมีรูปแบบในการดำเนินกิจกรรมเฉพาะตามที่ได้วางแผนไว้ ได้แก่ (๑) สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดพะเยา (๒) สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา (๓) ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๓๑ จังหวัดพะเยา (๔) สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยา และ (๕) สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา

๔.๑.๕ ผลที่เกิดขึ้น

๑) ผลที่เกิดขึ้นในด้านบวก

(๑) เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยา ให้เป็นที่รับทราบของประชาชนในจังหวัดพะเยา และนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดมาตักบาตรชายแดนก่อนวันขึ้นปีใหม่ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคน กล่าวว่า

“จากการสะท้อนภาพของคนใกล้ตัว (กลุ่มวัยรุ่นนอกพื้นที่) ที่ได้เข้าไปตักบาตร ว่าแรกๆ ก็รู้สึกแปลกใหม่ วัยรุ่นพากันไป คือมันอาจจะจะเป็นเทรนด์สมัยใหม่ เวลาตักบาตรได้ทำบุญ แต่จะเข้าถึงหรือรู้ความหมาย ความเชื่อเรื่องใส่บาตรหรือไม่ จังหวะที่ไปเห็นคนมากมายเกิดจากภาพยุคแรกที่เผยแพร่ออกจากสื่อ ไปตักบาตรบนดอย มีหมอก แคร้รู้สึกว่ายากไปร่วม

กิจกรรม สนุก ได้ตื่นเช้าทำบุญตักบาตรพระ ไม่รู้ว่าเป็นพระจากลาวหรือไทย” (สัมภาษณ์: ชัยวัฒน์ จันธิมา, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

“งานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินทำให้เรื่องการท่องเที่ยวเป็นไปได้ดีมาก เพราะแต่ละปีคนจะมาเที่ยวหนาแน่น ทั้งที่ลงมาจากตอยภูชี้ฟ้าหรือเตรียมตัวจะขึ้นภูชี้ฟ้า ก็จะมาแวะทำบุญตักบาตรก่อนไปเที่ยวต่อ ทำให้ชายแดนคึกคัก คนมาเที่ยวชายแดนมากทุกปี โดยเฉพาะช่วงงานตักบาตรสองแผ่นดิน คนสองฝั่งทั้งจากลาวและไทยก็มีความสัมพันธ์กันที่ดียิ่งขึ้น” (สัมภาษณ์: จินดา น้อยคำบุตร, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘)

(๒) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในเมืองชายแดนของทั้งสองประเทศ คือ อำเภอกู่ซาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย และ เมืองคอบ สปป.ลาว ดิซิ่น เพราะมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การเปิดตลาดการค้าชายแดน การจัดงานจำหน่ายสินค้าของทั้งสองประเทศ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่จัดขึ้นภายในงาน เช่น กีฬา การประกวดอาหารพื้นบ้าน การประกวดคู่รักสองแผ่นดิน เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“งานตักบาตรนอกจากทำให้เศรษฐกิจดีขึ้นช่วงปีใหม่แล้ว ยังทำให้ความเข้าใจระหว่างคนไทยกับคนลาวเข้าใจกันมากขึ้น เหมือนความสัมพันธ์เป็นพี่น้อง แน่นมาก เขาและเรามีงานก็เชิญกันไปร่วม มีของก็แบ่งปันกัน มีงานทำบุญ แต่งงาน หรือขึ้นบ้านใหม่ เราก็จะไปร่วม การทำการเกษตรก็ทำแลกเปลี่ยนกัน เช่น นำลูกเดี๋ย ข้าวโพด ข้าว ข้าวมาขายที่บ้านเรา เวลาจะมีงานตักบาตรสองแผ่นดินก็ชวนกันมาเที่ยว คนลาวที่ค่อนข้างมีฐานะ มีเงิน จะมาเลือกผ้าหรือเสื้อผ้าที่ร้าน และใส่มางานตักบาตร” (สัมภาษณ์: ลัดดา วิละแสง, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

(๓) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นของภาครัฐระดับสูงทั้งสองประเทศ ได้แก่ เจ้าแขวงไซยะบูลี และเจ้าเมืองคอบ สปป.ลาว และผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา นายอำเภอกู่ซาง และนายอำเภอเชียงคำ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ความสัมพันธ์สองเมืองชายแดนดิซิ่น มีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาแลกเปลี่ยนกัน ผลผลิตพื้นบ้านที่เป็นเสน่ห์ โดยทางประเทศลาวก็เข้าใจว่าทางเรา (ไทย) ให้เกียรติกัน ถ้าไม่มีงานตักบาตรหรือการเอาบุญนำ มีเพียงเฉพาะการเปิดตลาดชายแดนในวันที่ ๑๐ และวันที่ ๓๐ ของทุกเดือนก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากขึ้น” (สัมภาษณ์: ลดาวัลย์ วงศ์ศรีวงศ์, ๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

“ทำให้ความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศเป็นไปได้ในทางที่ดี ทศนคติที่ไม่ค่อยดีต่อกันลดน้อยลง และหมดไป ไม่มีการเบียดเบียนกันระหว่างชายแดน ไม่มีข้อพิพาท ไม่กระทบที่จะนำไปสู่การทะเลาะกัน เกิดการผ่อนปรนเพราะเจ้าเมือง ประชาชนก็มาร่วมกัน สิ่งที่เห็นที่

ชัดที่สุดคือ การให้ทาน อามิสทาน คนมาทำบุญได้ช่วยเหลือท้องถิ่น/พระสงฆ์ตาม ชายแดน-ชนบท ได้รับการอุปถัมภ์ทำบุญ คนให้ก็สุขกายสบายใจ ศิล ก็หยุดการ เบียดเบียน อภัยทาน ให้อภัย สังเกตว่าความสัมพันธ์ชายแดนดีขึ้น ลดการกระทบกัน น้อยลง ไม่ค่อยมีข้อพิพาท” (สัมภาษณ์: พระมหาจิตรการณ อภิบุญโญ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

(๔) บ้านฮวกเป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากขึ้น และเกิดการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนใน บ้านฮวก จากการทำกิจกรรมตักบาตรสองแผ่นดินผนวกกับยุทธศาสตร์จังหวัดพะเยาที่ส่งเสริมการค้า ชายแดน และการท่องเที่ยวชายแดนในบริเวณบ้านฮวก ตำบลภูซาง ทำให้เกิดร้านค้า ร้านอาหาร ร้าน จำหน่ายผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรม ผ้าทอและของที่ระลึกแบบพื้นเมืองประจำถิ่นในบ้านฮวก มีคน ภายนอกเข้ามาซื้อที่ดินในชุมชนมากขึ้น ทำให้ที่ดินในชุมชนมีราคาสูงขึ้น มีคนเข้ามาท่องเที่ยวมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลดีต่อร้านค้าตามรายทาง เพราะเป็นทางผ่านที่จะไปอุทยานแห่งชาติ ซึ่งมีน้ำตกภู ซาง ร้านค้า และร้านอาหาร ก่อนที่เข้าไปสู่บ้านฮวก รวมทั้งการเกิดขึ้นของร้านอาหาร เกสต์เฮาส์ รีสอร์ททั้งในอำเภอภูซาง และอำเภอเชียงคำ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นมาเที่ยวสัมผัสอากาศ หนาวทางภาคเหนือช่วงปลายปี

“เศรษฐกิจของบ้านฮวกเจริญอย่างรวดเร็ว ก่อนจะมีการตักบาตรสองแผ่นดินบ้านฮวก ยังเป็นชุมชนปกติทั่วไป นักท่องเที่ยวไม่ค่อยมี เศรษฐกิจยังไม่คึกคัก แต่หลังจากที่มีงาน ตักบาตรสองแผ่นดินแล้ว บ้านฮวกมีความคึกคัก เศรษฐกิจเติบโตเร็ว การท่องเที่ยวดีขึ้น มาก และเศรษฐกิจชุมชนรายทางเกิดขึ้นเพราะมีนักท่องเที่ยวไปงานตักบาตรสอง แผ่นดิน” (สัมภาษณ์: สิงห์คำ เชียงแรง, ๘ มิถุนายน ๒๕๕๘)

ชาวบ้านบางคนในบ้านฮวกสร้างที่พักในลักษณะของโฮมสเตย์ โดยลักษณะโฮมสเตย์ที่ บ้านฮวก เป็นการเปิดบ้านรับนักท่องเที่ยวเข้ามาพักกับชาวบ้าน เพื่อให้ได้สัมผัสวิถีความเป็นอยู่ของ ชาวบ้านฮวกโดยตรง สัมผัสวัฒนธรรมการต้อนรับ อาหารการกิน ภาษาพูด และมิตรไมตรีตามแบบ ฉบับของคนบ้านฮวก ซึ่งเป็นจุดขายของกลุ่มโฮมสเตย์ และกลุ่มฯ ได้ผ่านการอบรมศึกษาดูงานด้าน มาตรฐานการบริการและความสะอาด ได้รับใบรับรอง จำนวน ๙ หลัง เป็นหลักประกันด้านมาตรฐาน การบริการขั้นพื้นฐานแก่นักท่องเที่ยวที่จะเข้าพัก (ประกอบศิริและคณะ, ๒๕๕๓ หน้า ๒-๓๑) จาก การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคน กล่าวว่า

“ผลที่เกิดขึ้นจากงานตักบาตรสองแผ่นดินดีมาก เศรษฐกิจดี อยากให้ดีขึ้นเรื่อยๆ สังเกตจาก พ่อค้าในพื้นที่มาเช่าพื้นที่ขายของ เสร็จงานกลับไปจะได้เงินหลายหมื่น บางรายเป็นแสนบาท ได้กันจริงๆ ไม่ใช่แค่คนไทยที่ซื้อแต่คนลาวก็มาซื้อ คนไทยก็ซื้อ” (สัมภาษณ์: ลัดดา วิละแสง, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

๒) ผลที่เกิดขึ้นด้านลบ

(๑) การไม่ให้ความสำคัญกับพระสงฆ์และการตักบาตร ที่ผ่านมาคณะสงฆ์เป็นผู้ออกแบบงาน ออกแบบกิจกรรม โดยมีหน่วยงานอื่นเข้ามาเสริม แต่ไม่ได้รับความใส่ใจเรื่องงานตักบาตรเท่าที่ควร เสมือนว่าหน่วยงานราชการไม่เข้าใจงานตักบาตรเป็นประเพณี เพียงแต่มาจัดกิจกรรมร่วมให้เป็น ส่วนหนึ่งของงานตักบาตรเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“คณะสงฆ์ต้องการความจริงใจในการทำงาน ไม่ควรผลักภาระมาให้คณะสงฆ์ คณะผู้จัดงานควรให้ความสำคัญ ถ้าให้พระทำทุกอย่างเหมือนการใช้แรงงานพระสงฆ์หนักเกินไป ไม่เหมาะสม ที่ผ่านมายกให้สำนักงานพระพุทธศาสนา แต่คนก็มีน้อย ดังนั้นหลักควรเป็น อำเภอ” (สัมภาษณ์: พระมหาจิตรการณ อภิปัญโญ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

“ไม่มีกิจกรรมต่อเนื่อง หรือกิจกรรมจบลงคือตัวกิจกรรมกับสิ่งที่รับต่อช่วงตักบาตรไม่ สอดคล้อง เช่น ร้านค้าขายของพื้นเมือง อาหารพื้นเมือง เป็นต้น ดูแล้วงานที่เกิดขึ้น อาจเกิดจากคนภายนอกไปจัดให้ชุมชน” (สัมภาษณ์: ชัยวัฒน์ จันธิมา, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

(๒) การไม่ให้ความสำคัญ และขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากหน่วยงานและคนใน ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอกุซาง และคนบ้าน ฮวก ทั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอกุซาง ๕ แห่ง ถือว่าเป็นหน่วยงานหลักในพื้นที่ มีส่วน ร่วมในการสนับสนุนงบประมาณสมทบให้ทางอำเภอกุซางเป็นฝ่ายจัดการ แต่ไม่ได้มีหน้าที่หลัก นอกจากเป็นคณะกรรมการร่วม การสนับสนุนด้านพาหนะ และบุคลากร ทำให้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นเกิดความรู้สึกว่าทางจังหวัดและอำเภอมิได้ให้ความสำคัญ ไม่ได้มอบหมายหน้าที่ ส่วน งบประมาณที่สนับสนุนให้ ไม่สามารถที่จะนำมาใช้ในการทำกิจกรรมได้เอง เพราะทางอำเภอนำ งบประมาณไปดำเนินงานเองทั้งหมด

ส่วนบ้านฮวกในฐานะเจ้าของพื้นที่ มีเพียงชื่อที่เข้าร่วม แต่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในฐานะ เจ้าของพื้นที่แต่อย่างใด การประชุมเตรียมงานที่อำเภอกุซาง มีเพียงกำนัน และผู้ใหญ่บ้านที่ไปรับรู้ เท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคน กล่าวว่า

“งานตักบาตรสองแผ่นดินส่วนใหญ่เป็นงานของจังหวัด อำเภอกุซางส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้มี ชื่อเสียงเท่าไร การจัดงานก็จะใช้หน่วยงานระดับจังหวัด ท้องถิ่นไม่ค่อยให้ความสำคัญ มากนัก ระดับอำเภอก็สำคัญเฉพาะนายอำเภอนั่น ท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน แต่ก็ไม่เคยมีบทบาทมากนัก จนไม่รู้ว่าจะทำหน้าที่อย่างไร ส่วนใหญ่อำเภोजัดการเอง ท้องถิ่นเพียงอุดหนุนงบประมาณไป ที่เหลืออำเภอดำเนินการเองทั้งหมดบางครั้ง งบประมาณถูกนำไปใช้ไม่ตรงวัตถุประสงค์ เองงบประมาณไปจัดงานบอล ขายบัตร ซึ่ง เป็นการใช้งบประมาณที่ไม่เหมาะสม”(สัมภาษณ์: สมพล พิงพวก, ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“ชมรมผู้ใหญ่บ้านกำนัน ไม่มีบทบาท เพราะอำเภอไม่ให้มีส่วนร่วมเท่าที่ควร เนื่องจากมองว่าผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ไม่มีงบประมาณสนับสนุน ทำให้เกิดการเกี่ยงงอนระหว่างท้องที่กับท้องถิ่น ผู้นำท้องที่จึงเกี่ยงให้ท้องถิ่น เช่น อบต. เทศบาล ไปร่วมก็พอแล้ว” (สัมภาษณ์: สิงห์คำ เชียงแรง, ๘ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“ในการประชุมคณะกรรมการจัดงานแต่ละครั้ง เคยเสนอรูปแบบการจัดงานไปแล้ว แต่เสียงน้อยไม่สามารถที่จะได้รับการยอมรับ ขณะที่บ้านฮวกเจ้าของพื้นที่ก็อยากเสนอและอยากมีส่วนร่วมดำเนินการเอง แต่เสียงน้อยไม่สามารถชนะหน่วยงานที่มีงบประมาณมาร่วมได้ เนื่องจากรูปแบบงานมีการจัดวางมาก่อนแล้ว” (สัมภาษณ์: บุญส่ง เขียวใจ, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

(๓) การใช้งบประมาณที่ผิดวัตถุประสงค์ จากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอภูซาง จำนวน ๕ แห่ง ได้ตั้งงบประมาณไว้เป็นเงินอุดหนุนงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ปีละ ๒๐,๐๐๐ บาท ในปี ๒๕๕๖ สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน ได้ตรวจสอบงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใช้ในการอุดหนุนโครงการตักบาตรฯ พบว่านำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ เพราะภายใต้โครงการฯ ไม่ได้มีการทำกิจกรรมตักบาตรเพียงอย่างเดียว แต่ได้มีกิจกรรมอื่นด้วย เช่น การเล่นกีฬา การจัดจำหน่ายสินค้า การละเล่นพื้นบ้าน การแสดง การประกวดต่างๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นการอุดหนุนงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่ถูกต้อง ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในปีต่อไปได้อีก

“ผมอยากให้งานตักบาตรสองแผ่นดินเป็นงานตักบาตรจริงๆ ไม่ใช่ในงานอื่นมาผสม เช่น งานของดีศรีภูซาง ไหนจะมีกีฬามาร่วมในงานประเพณีตักบาตรฯ ทั้งปั่นจักรยาน วิ่ง ฯลฯ ซึ่งมันเกี่ยวพันถึงงบประมาณที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุน เพราะปี ๒๕๕๓ ที่ผ่านมา สำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเรียกเงินคืน เพราะให้เหตุผลว่าเงินงบประมาณปี ๒๕๕๔ ที่ท้องถิ่นอุดหนุนให้ทางอำเภอภูซางไปจัดงานตักบาตรสองแผ่นดินนั้น ถูกนำไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ เช่น ใช้จัดกีฬาปั่นจักรยาน งานของดีศรีภูซาง ไม่ได้ใช้ในงานตักบาตรตามที่ได้ขอมา ซึ่งเรื่องนี้ได้แจ้งไปยังปกครองอำเภอภูซาง ทางอำเภอได้ชี้แจงใช้เงินกลับมาที่ท้องถิ่นเรา ซึ่งทางสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินพิจารณาว่าไม่เหมาะสม ไม่ใช่หน้าที่ของท้องถิ่น การถูกตรวจสอบใช้เงินเช่นนี้ ทำให้ท้องถิ่นลำบากใจไม่สามารถอุดหนุนงบประมาณต่อไปได้” (สัมภาษณ์: สิงห์คำ เชียงแรง, ๘ มิถุนายน ๒๕๕๘)

(๔) การเข้ามาซื้อที่ดินจากนายทุน และข้าราชการบางคนเพื่อเก็งกำไร ทำให้ราคาที่ดินในบ้านฮวกเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งมีเสียงสะท้อนจากชาวพะเยาผ่านหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเรื่องของการเข้ามากว้านซื้อที่ดินในบ้านฮวกว่า “ผมไม่แน่ใจว่า เชียงคาน จังหวัดเลย หรือบ้านฮวก จังหวัดพะเยา ที่แห่งใดจะควรคู่กับการสถาปนาให้เป็น “ปาย ๒” ได้เร็วกว่ากัน แต่ที่ทราบก็คือ ที่ดินแถบบ้านฮวก รวมถึง

กิจการบ้านพัก ร้านตัดผม ร้านขายเสื้อผ้าพื้นเมือง ฯลฯ ที่เคยเป็นทำเล และอาชีพให้ชุมชนท้องถิ่นเลี้ยงชีพ มีรายได้เพียงพอสำหรับส่งเสียลูกหลานให้ได้รู้ได้เรียน มาบัดนี้มีนายหน้าและนักลงทุนทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด เข้ากว้านซื้อจำนวนมาก ไม่เว้นแม้แต่ที่ดินส.ป.ก.๔-๐๑ เพื่อทำแหล่งที่พักรองรับนักท่องเที่ยว และสวนยางพารา ซึ่งถือว่าเป็นทำเลทองคนบ้านฮวกจริงๆ บางครอบครัวพากันขายที่ให้นายทุน ตอนนี้บางคนต้องเช่าจากนายทุนทำมาหากิน บางคนต้องไปเป็นลูกจ้างเขา วิถีชีวิตที่เคยเรียบง่ายเริ่มเปลี่ยนไป” (วัชร ศรีคำตัน. หนังสือพิมพ์พะเยารัฐ, ฉบับวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๕๓)

อย่างไรก็ตาม เศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นในบ้านฮวก เป็นเพียงการเติบโตในช่วงระยะเวลาสั้นๆ เท่านั้น ในช่วงของการจัดงานตากบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เพราะหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา อีกทั้งมีการวิจัยจากมหาวิทยาลัยพะเยารวมทั้งการจัดประเพณีตากบาตรสองแผ่นดินเพื่อผลักดันบ้านฮวกให้เป็นปาย ๒ ทำให้เกิดโฮมสเตย์ร้านค้าแพ ที่พัก ร้านอาหาร ที่ดินมีราคาสูงขึ้นจากการซื้อเพื่อเก็งกำไรของข้าราชการ และนายทุน แต่ผลที่เกิดขึ้นนั้นพบว่า มูลค่าตอบแทนด้านการท่องเที่ยวที่บ้านฮวกยังมีน้อย ไม่มีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวเหมือนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือที่ด่านชายแดนห้วยโก๋น จังหวัดน่านที่มีการขนส่งถ่านหินจากแขวงไชยะบูลีเข้ามาในประเทศไทย ทำให้ที่พัก รีสอร์ท โฮมสเตย์ ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านกาแฟที่เกิดขึ้นในช่วงของการผลักดันบ้านฮวกให้เป็นปาย ๒ ได้ปิดตัวลงเป็นจำนวนมาก คงเหลือแต่ร้านค้าที่มีเจ้าของเป็นคนในพื้นที่เท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ทุกวันนี้ด่านบ้านฮวกไม่ค่อยมีคนข้ามผ่านไป-มา เพราะการเดินทางข้ามไม่ค่อยมั่นคง ยังไม่ใช่ด่านสากลหรือด่านถาวร จะมีผลแต่เพียงการค้าชายแดน แต่ไม่มีผลด้านวัฒนธรรม” (โกวิท ไชยเมือง, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“ปี ๒๕๓๘-๓๙ ตอนสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ สฤณี อังถิ่นันท์ ที่เป็นประธานหอการค้า ตอนนั้นเริ่มจะมีบลูม มีการสัมมนาสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ หกเหลี่ยมเศรษฐกิจ ยุค พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ มีการผลักดันให้เปิดด่านชายแดนต่างๆ ทั้งบ้านฮวกและห้วยโก๋นก็ผลักดันพร้อมๆ กัน แต่ปรากฏว่าด่านห้วยโก๋นไปเร็วกว่าเรา เพราะมีกลุ่มพ่อค้าต้องการเข้าไปเอาไม้และถ่านหินออกจากลาวมา ขั้รถไปหลายรอบ นักธุรกิจรับนักข่าวไปบ่อยครั้งมาก เขาลงทุนจัดงานกันหลายครั้ง” (สัมภาษณ์: ชัยวัฒน์ จันธิมา, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

อีกทั้งการทำกิจกรรมที่ผ่านมาเป็นลักษณะที่คนภายนอกมาคิดให้ ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้งบประมาณจากภาครัฐมาทำกิจกรรมเพียงให้แล้วเสร็จ ขาดการประชาสัมพันธ์อย่างจริงจัง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม จึงไม่มีแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาพักค้างคืนหลายวัน ในขณะที่ทางเมืองคอบ ก็เช่นกันในด้านสถานที่ท่องเที่ยวยังไม่มีความพร้อม และการเดินทาง ที่พักในเมืองคอบก็ยังมีน้อย ไม่สะดวกเหมือนประเทศไทย

๔.๑.๖ ปัญหาอุปสรรค

ในการดำเนินงานประเพณีตากบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว นั้น พบว่ามีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นทั้งสองประเทศ ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาด้านการจัดการของประเทศไทย

(๑) ผู้จัดการงานขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องประเพณีทางพุทธศาสนา และไม่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของคณะสงฆ์ในการจัดงาน เนื่องจากความพร้อมของผู้จัดกิจกรรมในด้านการดูแลพระสงฆ์ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง การเตรียมอาหาร การจัดระเบียบในการออกรับบิณฑบาต ยังอยู่ในระดับน้อยมาก เหมือนให้ความสำคัญกับพระสงฆ์เป็นเพียงส่วนประกอบของงานเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคน กล่าวว่า

“ผู้จัดการยังไม่มีความพร้อม ขาดความเข้าใจในวิถีวัฒนธรรมพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ ปล่อยปละละเลยไม่ดูแลพระสงฆ์ บางปีถึงขั้นอดข้าวเช้าหรือพ่วงถึงมือเพลก็มี ระบบการบริหารจัดการงานยังไม่ดีพอ จึงเป็นเหตุให้พระสงฆ์ที่จะร่วมงานลดน้อยลงทุกปี ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นผู้ดำเนินงานก็ไม่ใส่ใจที่จะแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ไม่ใช่มีเฉพาะพระสงฆ์ไทย ยังไม่นับรวมปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับพระสงฆ์ลาว ความเป็นระเบียบเรียบร้อยหาได้น้อยมาก มันจึงเกิดกระแสว่าใช้พระสงฆ์เป็นเครื่องมือหาเงินของผู้จัดงาน” (สัมภาษณ์: พระราชปริยัติ, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

“ครั้งหนึ่งไปหลวงพ่อกว้างมา คนก็มาก แต่หนทางไม่ค่อยสะดวกสบาย การเดินทาง การฉันทาลำบาก คำว่าตักบาตรเป็นกิจของสงฆ์ ไม่ใช่ชาวบ้านไปตักเท่านั้น ดังนั้นจึงให้ข้อคิดเรื่องการดูแลพระสงฆ์ให้ดี พระสงฆ์ลาวมาไม่ค่อยมาก แม้ใจจะอยากมากันมากมาย แต่ก็มาเท่าที่ทำได้ อาจจะเพราะระบบการปกครองในบ้านเมืองของเขา(ลาว) ที่เข้า-ออก ลำบาก แต่เจ้าเมืองก็มาทุกครั้ง ส่วนฝั่งไทยผู้ว่าฯ พะเยา ไปร่วม บางปีมี รมต. ไปร่วม” (สัมภาษณ์: พระครูสุภัทรพรหมคุณ, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“การให้ความสำคัญของหน่วยงานราชการต่อคณะสงฆ์มีน้อย จะเป็นการผลักระยะ ไม่ค่อยสนใจ ปีที่ผ่านมา ๒๕๕๗ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา ได้รับงบประมาณจำนวน ๖๐,๐๐๐ บาท แต่ทำจริงไม่เพียงพอ เพราะต้องจัดเตรียมสถานที่ ตั้งโต๊ะ เต้นท์ต่างๆ รวมทั้งสถานที่ไม่ค่อยสะดวก แต่เคยปีเคยนิมนต์มาจากต่างอำเภอ ครั้งแรกนิมนต์มานับพันรูป มีปัญหาเรื่องการจัดถวายภัตตาหาร ห้องน้ำ ช่วงแรกเรามีปัจจัยถวายรูปละ ๓๐๐ ต่อมาจึงได้ลดลงเรื่อยๆ สุดท้ายเหลือแต่พระสงฆ์ในอำเภอภูซาง และอำเภอเชียงคำ เพื่อไม่ต้องรบกวนพระสงฆ์จากที่ไกล ไม่ต้องลำบากเรื่องห้องน้ำ ภัตตาหาร ” (สัมภาษณ์: พระมหาจิตรการณ อภิปัญโญ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

นอกจากพระสงฆ์ไทยแล้ว พระสงฆ์จากสปป. ลาว ยังได้รับผลกระทบจากการขาดการวางแผน และการจัดการที่เป็นระบบในด้านการแบ่งของที่ได้จากการบิณฑบาต ซึ่งพระสงฆ์จากสปป. ลาวจะได้น้อย ทำให้ไม่ยอมมาร่วมงาน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคนกล่าวว่า

“พระสงฆ์ที่มาร่วมงานทั้งจาก สปป.ลาว และในพื้นที่ไม่ค่อยได้ของ หรือได้น้อย เวลาไปนิมนต์พระสงฆ์ท่านก็จึงไม่ค่อยรับนิมนต์ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้พระจากลาวไม่ค่อยมาร่วมงาน” (สัมภาษณ์: สมพล พึ่งพวก, ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“ข้าวสารอาหารแห้งจากพระสงฆ์ที่มาบิณฑบาตมีจำนวนมาก จึงต้องใช้คนมาช่วยรับของมากด้วย โดยใช้นักเรียนโรงเรียนภูซาง อย่างไรก็ตามการแบ่งปันไม่ค่อยทั่วถึง โดยแบ่งกันตามหัววัดทั้งของเราและจากเมืองคอบ สปป.ลาว แต่เราแบ่งให้เขาน้อย ถ้านับตามหัวก็ได้ไม่มาก” (สัมภาษณ์: ร้อยโทเกรียงไกร อุทิตยา, ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

(๒) การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยายังมีน้อย โดยพบว่ามีเพียงป้ายประชาสัมพันธ์การจัดงานที่หน้าศาลากลางจังหวัดพะเยา และที่ว่าการอำเภอภูซางในช่วงปลายปีเท่านั้น ทำให้นักท่องเที่ยวทั่วไปไม่รู้ข้อมูลข่าวสาร จากการสังเกตพบว่า คนที่มาตักบาตรส่วนใหญ่เป็นคนในจังหวัดพะเยา โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอภูซาง และอำเภอเชียงคำ แต่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเองมีจำนวนน้อยมาก โดยพบว่าส่วนหนึ่งเป็นนักท่องเที่ยวที่มากับคนในพื้นที่ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก กล่าวว่า

“ปัญหาอุปสรรคแต่ละปี อันดับหนึ่งคือขาดการประชาสัมพันธ์ ป้ายโฆษณามีน้อย น่าจะมีการโฆษณาในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง และมีป้ายถี่มากขึ้นเมื่อใกล้ถึงพื้นที่จัดงาน คนไม่ค่อยรู้ว่าจัดงานตรงไหน จะจัดงานตรงไหนป้ายก็ต้องเด่น บางทีเราก็อธิบายไม่แน่ใจจุดที่จัดงานจริงๆ ต้องมีป้ายมากขึ้น เห็นแล้วเด่นชัด มีลูกศรบอกทางเหมือนงานดอกไม้ที่จังหวัดเชียงราย” (สัมภาษณ์: ลัดดา วิละแสง, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

(๓) การบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคนกล่าวว่า ที่ผ่านมาจะมีปัญหาด้านการจัดรถรับ-ส่งพระสงฆ์ และผู้ร่วมงานที่มีไม่เพียงพอและไม่เป็นระบบเท่าที่ควร ที่ผ่านมาประชาชนที่มาร่วมงานจะขับรถไปเอง ทำให้ที่จอดรถไม่เพียงพอ และรถติดแน่นมาก ดังนั้นการประชุมเตรียมงานตักบาตรสองแผ่นดินครั้งแรกในปี ๒๕๕๗ จึงนำข้อผิดพลาดที่ผ่านมาวิเคราะห์และแก้ไข โดยจัดบริเวณที่จอดรถให้ประชาชนที่มาร่วมงาน และให้นั่งรถสองแถวขึ้นไปบริเวณด้านชายแดนกิวทก

(๔) ด้านการบริหารงบประมาณที่แยกส่วน ทำให้งานขาดความเป็นเอกภาพ แต่ละหน่วยงานต่างจัดการงบประมาณเอง จากการศึกษาพบว่า ฝ่ายปกครองอำเภอภูซาง เป็นผู้รับมอบงบประมาณในการจัดงานจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง ๕ แห่ง ในอำเภอภูซาง มาดำเนินการบริหารจัดการในงานพิธีตักบาตรสองแผ่นดิน ส่วนทางหน่วยงานอื่นๆ ที่มาร่วมจัด เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยา สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ศูนย์พัฒนาสังคมที่ ๓๑ จังหวัดพะเยา สำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จะมียกงบประมาณส่วนของสำนักงานนำมาจัดกิจกรรม โดยบริหารจัดการงบประมาณเอง

(๕) ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดงานของหน่วยงานจากเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ยังมีน้อยมาก เป็นการมาเข้าร่วมงานตามคำเชิญซึ่งจะเป็นระดับของเจ้าเมืองคอบ และคณะผู้ติดตามจากเมืองคอบ ประมาณ ๑๕-๒๐ คน ลักษณะของการมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงมาร่วมงานเท่านั้น แต่ไม่ได้มาประชุมวางแผนงาน และจัดกิจกรรมในงานร่วมกัน ทั้งนี้ เป็นเพราะระยะทางจากแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ถึงอำเภอภูซาง ประเทศไทย ประมาณ ๒๗๓ กิโลเมตร อีกทั้งการเดินทางมีความลำบาก การมาร่วมประชุมอย่างเป็นทางการ คนที่มาร่วมต้องเป็นระดับเจ้าแขวง รองเจ้าแขวง หรือเจ้าเมืองคอบเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายคน กล่าวว่า

“ถ้าทางเมืองภูซางเชิญมาทางเมืองคอบให้เป็นเจ้าภาพร่วมกันก็ได้ เชิญมาก็ไป แต่ที่ผ่านมาเชิญไปร่วมงานเท่านั้น ไม่ได้เข้าประชุมร่วม ที่ผ่านมาเป็นแขกไปร่วมไม่ได้เป็นเจ้าภาพร่วม ถ้าเป็นเจ้าภาพและคิดร่วมกันก็อาจจะดี เพราะทางเมืองคอบมีอะไรก็นำไปร่วมขาย หรืออยากได้สิ่งใดก็หาซื้อกลับมา แต่สินค้าทางเมืองคอบไม่ค่อยมีสินค้าจะมีแต่จากธรรมชาติเท่านั้น” (สัมภาษณ์: บุญสม กาวัน, ๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

“ตักบาตรสองแผ่นดินวัตถุประสงค์จากที่ประชุมระบุว่าเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ไทย-ลาว แต่จากที่สังเกตพบว่า ผังลาวมาร่วมงานกับเราได้เพียงสองปีเท่านั้น ที่ผ่านมาผังเราทำเชิงรุกเพียงฝ่ายเดียว จึงทำให้ความสำคัญของงานตักบาตรสองแผ่นดินที่มีต่อผังลาวมีน้อย เป็นเพียงกิจกรรมตักบาตรชายแดนไทยแล้วเชิญผังลาวมาร่วม ตอนประชุมเตรียมงานก็ไม่มีเจ้าหน้าที่จากผังลาวมาร่วม” (สัมภาษณ์: สมพล พึ่งพวก, ๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“ในมุมมองของตนเองคิดว่าเป็นแผ่นดินเดียว ถ้าจะให้ตักบาตรสองแผ่นดินที่แท้จริงคงจะยาก เพราะสังเกตเห็นว่าทางลาวไม่ค่อยให้ความสำคัญ ทุกครั้งที่มีการคนจากลาวมาร่วมก็น้อย มาซื้อของค้าขายก็พบเห็นเป็นปกติ แต่กับงานวัฒนธรรมแบบนี้ไม่ค่อยมาเท่าที่ควร เพราะการปกครองที่ต่างกัน เคยได้รับทราบข่าวว่าย่นหลังไปหลายปีที่ผ่านมา พระสงฆ์จากลาวไม่พอใจ เพราะมาบิณฑบาตแล้วได้ของน้อย” (สัมภาษณ์: บุญส่ง เขียวใจ, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“การตักบาตรสองแผ่นดินชื่อเป็นชื่อร่วม แต่เราจัดฝ่ายเดียว การมีส่วนร่วมของทางลาวอาจจะยังน้อยไปหน่อย ซึ่งทางเราควรจะได้ไปประสานงานกับทางลาวให้มากขึ้น ให้ความสำคัญกับลาวให้มากขึ้น อาจจะต้องเชิญทางลาวมาร่วมเป็นคณะกรรมการจัดงานด้วย ดูว่าทางฝ่ายลาวอยากจะทำอะไร จะมีพระมาร่วมกี่รูป คนกี่คน รูปแบบจะนำเสนออะไรเพิ่มเติมหรือไม่ จะตักบาตรเหมือนประเพณีลาวหรือไม่ เช่น ตักบาตรข้าวเหนียว ซึ่งถ้าเรามีการคิดร่วมกันก็จะมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมถึงกัน” (สัมภาษณ์ : นพฤทธิ์ ศิริโกศล, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘.)

๒) ปัญหาด้านการจัดการของสปป.ลาว

(๑) การขออนุญาตในเรื่องระหว่างประเทศที่มีความเป็นทางการ โดยพบว่า สปป.ลาวจะไม่อนุมัติในเรื่องระหว่างประเทศระดับเจ้าเมือง เช่น การเชิญมาร่วมงานตักบาตรสองแผ่นดิน การแข่งกีฬาเชื่อมความสัมพันธ์ หรือมีกิจกรรมแต่ละครั้ง เจ้าเมืองคอบจะต้องส่งเรื่องไปยังแขวงไซยะบูลี เพื่อขออนุมัติจากเจ้าแขวงไซยะบูลี ที่ผ่านมาเจ้าแขวงไม่ได้มาร่วม แต่จะมอบหมายให้เจ้าเมืองคอบมาร่วมงาน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“กรณีที่เราจะไปร่วมงานกับทางลาว ถ้าไม่มีหนังสือเชิญมา และเราโทรไปแจ้งว่าจะไป จะต้องรอให้ทางลาวตอบกลับมาก่อน ทางลาวจะมีหนังสือแจ้งกลับมาถามว่าเราจะไปกันกี่คน มีใครบ้าง รถกี่คัน ทางประเทศเราสบาย ๆ อยากรจะไปก็ไป แต่ทางลาวไม่ได้ต้องเป็นทางการ แล้วต้องกำหนดเวลาเลยว่าจะถึงหน้าด่านเวลาเท่าไร จะมีคนมารับที่หน้าด่านเวลานี้ มีคนพาเข้างานเวลานี้ เรื่องเวลานี้สำคัญมาก” (สัมภาษณ์ : นพฤทธิ์ ศิริโกศล, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘.)

(๒) ชาวเมืองคอบมาร่วมงานจำนวนน้อย จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านจากเมืองคอบ สปป.ลาว กล่าวว่า การตักบาตรสองแผ่นดิน ควรมีการจัดงานหลายวัน และวันสุดท้ายถึงจะมีพิธีทำบุญตักบาตร เวลาก่อนที่จะตักบาตรทำให้ประชาชนจากเมืองคอบมีเวลาได้เที่ยวสนุกสนานมากขึ้น โดยการรับรู้ข่าวสารของงานตักบาตรสองแผ่นดินของชาวบ้านจะถามกัน การประกาศเสียงตามสายจากนายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) และดูข่าวสารจากทางอินเทอร์เน็ต งานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ช่วงปีแรกๆ ชาวบ้านจะมาเที่ยวกันมาก แต่ระยะเวลาการจัดงานค่อนข้างน้อยเกินไป ทำให้ปีต่อๆ มาชาวบ้านคิดว่าไม่คุ้มค่าที่จะเดินทางมา เพราะต้องเดินทางกลับ ทั้งนี้ควรจัดอย่างน้อยประมาณ ๓-๕ วัน เพื่อให้ชาวบ้านที่อยู่ไกลๆ ได้เดินทางมา และเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ชาวบ้านที่นำสินค้ามาขายเพื่อให้ขายได้มากขึ้น อีกทั้งรูปแบบของการจัดงานมีความเรียบง่ายมากเกินไป ชาวลาวที่มาร่วมงานไม่เกิดความประทับใจ เพียงแค่ซื้อของมาร่วมทำบุญตักบาตรเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง อาหารกระป๋อง เป็นอันเสร็จพิธี ไม่มีกิจกรรมอื่นมาเสริม จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“สาเหตุที่ชาวลาวเข้ามาเที่ยวน้อย เพราะมีปัญหาเรื่องด่านและการเดินทางไปมาลำบาก เพราะเมื่อรีบเข้ามาแล้วก็ต้องรีบข้ามกลับไปเพราะกลัวด่านปิด แต่หากมีการเปิดด่านอย่างเสรีช่วงที่มีการจัดงานก็จะทำให้ชาวลาวเข้ามาเที่ยวมากยิ่งขึ้น และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทาง การข้ามด่าน ค่ากิน ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ทำให้ไม่อยากข้ามมากนัก เพราะหากข้ามมาก็ได้เพียงแค่นั่งเล่นเท่านั้น ต้องเสียค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เยอะ จึงไม่คุ้มหากจะข้ามมาเที่ยว แต่หากข้ามมาค้าขายก็จะคิดว่ายังได้มาหาค้าขาย ได้กำไรกลับไปบ้างก็จะคุ้มมากกว่า” (สัมภาษณ์ : เสา แสนสมบัติ, ๓๐ เมษายน ๒๕๕๘)

“ทำไมลาวมาน้อย เพราะไม่ใช่งานประเพณีของลาว มันเป็นของไทย เพียงแต่ชื่อที่บอกว่าสองแผ่นดินไทยลาว แต่เป็นกิจกรรมหนึ่งของฝั่งไทย อย่างไรก็ตามไม่ใช่สองวัฒนธรรม เรามีใจมากแต่ลาวเขายังไม่มีใจร่วม เหมือนเราอยากได้แต่เขาไม่พร้อม” (สัมภาษณ์: ชัยวัฒน์ จันธิมา, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

๓) ประเทศไทย ไม่สามารถจัดงานตกบาตรในบริเวณชายแดนของทั้งสองแผ่นดินได้ แต่ให้จัดในพื้นที่ของประเทศไทย เนื่องจากติดขัดข้อกฎหมายด้านพื้นที่ชายแดนของ สปป.ลาว จึงทำให้ไม่สามารถไปจัดงานที่จุดชายแดนระหว่างสองประเทศได้ จากการเดินทางมายังจุดจัดงานในบริเวณก๊วหกที่ไม่สะดวก ส่งผลให้ชาวลาวเข้าร่วมงานจำนวนน้อย จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“พระสงฆ์จากลาวและคนลาวที่มาเข้าร่วมน้อย อาจจะเป็นเพราะการเดินทางที่ไม่สะดวก เหมือนกับทางบ้านเรา ถนนหนทางยังไม่ได้ลาดยางเลย ทำให้ดูว่าระยะทางไกลมาก ไหนจะขึ้นดอยจากตัวเมืองคอบเข้ามาแบบทุลักทุเล แม้แต่กระทั่งบ้านสุดท้ายของเขา คือบ้านปางมอนที่จะมาถึงบ้านเราก็เป็นทางลูกรังและต้องข้ามภูเขาเขา ซึ่งไม่สะดวกในการเดินทาง” (สัมภาษณ์ : นพฤทธิ ศิริโกศล, ๒๒ เมษายน ๒๕๕๘)

๔.๑.๘ พัฒนาการของการจัดงานประเพณีตกบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

จากข้อมูลทั่วไปของประเพณีตกบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษาในเชิงพัฒนาการของการจัดงาน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์ของจังหวัดพะเยา ในด้านการค้าชายแดนที่บ้านฮวก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ยุคดังต่อไปนี้

๑) ยุคเริ่มต้น : การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ (พ.ศ. ๒๕๔๗- ๒๕๕๐)

จังหวัดพะเยา อยู่ในช่วงของการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ พ.ศ. ๒๕๔๗-๒๕๕๐ โดยเน้นมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การบริหารงานด้วยระบบแผนเป็นหลัก นอกเหนือจากการทำงานในรูปของคณะผู้บริหารจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าคณะผู้บริหาร (Chief Executive Officer : CEO) ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการต่างๆ ทั้งนี้ คณะผู้บริหารจังหวัดต้องจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดร่วมกัน โดยมองปัญหาเป็นองค์รวม กระจายอำนาจหน้าที่แต่ละหน่วยงานอย่างเหมาะสม ไม่มุ่งเน้นเฉพาะเรื่อง แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการที่จังหวัดจัดทำขึ้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารงานของผู้ว่าราชการจังหวัด (ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการประเมินประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ, ๒๕๔๘.) ซึ่งในการบริหารงานแบบบูรณาการ จะมีการดำเนินการทั้งในระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด โดยกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน รวม ๘ จังหวัด โดยจังหวัดพะเยาได้เน้นยุทธศาสตร์เชิงรุกในการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นหลัก

ในยุคเริ่มต้นของการจัดงานประเพณีตกบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวที่บ้านฮวก นั้น ในปีแรกจะมีความคึกคักมาก เพราะว่าเป็นกิจกรรมใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อนในจังหวัดพะเยา ทำให้คนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก เพราะถือว่าเป็นการทำบุญโดยการตกบาตร

เพื่อต้อนรับปีใหม่ที่จะมาถึง และให้ชีวิตดีขึ้นตลอดปี แต่เนื่องจากการจัดงานในปีที่สอง ไม่ต่อเนื่อง และมาจัดในปีพ.ศ. ๒๕๔๙ มีการประชาสัมพันธ์น้อยลง การจัดงานที่มีการตัดบาตรเพียงอย่างเดียว อีกทั้งพระสงฆ์ที่มาบิณฑบาตทั้งพระไทย และพระลาวมีจำนวนน้อยลง ทำให้คนมาร่วมงานน้อยลง

"การตัดบาตรสองแผ่นดิน เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นครั้งแรก แต่ปีหนึ่งวันปี ซึ่งมันอาจจะเป็นเรื่องของหน่วยงานที่จะโปรโมท ปีที่สองจริงๆน่าจะจัดต่อเนื่องตอนนั้นผมยังไม่เป็นผู้ใหญ่บ้านผมยังตื่นตัวขนาดหนัก มีงานตัดบาตรสองแผ่นดินแล้วมีงานดอกไม้บ้านที่ชายแดน ตอนนั้นปีแรกไอลงทุนกันขนาดหนักไปซื้อดอกไม้ที่เชียงใหม่ มาประดับประดาหมู่บ้าน แต่ปีที่สอง งานก็ไม่ได้จัด แต่สิ้นปีชาวบ้านได้มีการละเล่น รำวงกันธรรมดา ปีต่อมาที่จัดงานงานๆ กร่อยมาก เพราะมันก็มีเหมือนเดิม แต่เราต้องมีการโปรโมทที่กว้างหน่อย เพราะงานตัดบาตรคือ สุดยอด ตอนนี้เราอยากให้มันเป็นเอกลักษณ์โดยการจัดให้ต่อเนื่อง ไม่ว่าผู้นำชุดใด การติดป้ายโปรโมทก็อยากให้ติดถาวร กำหนดการให้แน่นอน ในจุดที่คนเห็นเยอะๆ เช่น สามแยกด่านแม่คำที่จะไปเชียงใหม่ หรือสี่แยกแม่คำ" (สัมภาษณ์ : วิรัตน์ ใจอารีย์. ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

“ปีแรกๆ มีการตัดบาตรสองแผ่นดิน พระสงฆ์จำนวนมาก ต่อมาการจัดงานยังเป็นรูปแบบการจัดการตัดบาตรเหมือนเดิม แต่พระสงฆ์ที่เข้ามาร่วมเริ่มน้อยลง เพราะพระจากสปป.ลาวเดินทางมาลำบาก” (สัมภาษณ์ : จินดา หน่อคำบุตร ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๘)

๒) ยุคพัฒนาสู่การท่องเที่ยวเมืองชายแดน : สร้างบ้านฮวกให้เป็นปาย ๒ (พ.ศ. ๒๕๕๑-๒๕๕๔)

ในช่วงนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ชายแดนได้รับการส่งเสริม เพราะเมืองชายแดนแต่ละเมืองสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งประตูการค้า การคมนาคมขนส่ง และเชื่อมโยงการท่องเที่ยว หรืออีกนัยหนึ่งเมืองชายแดน จะทำหน้าที่เป็นทั้งเมืองผลิต เมืองรับ-ส่งสินค้า เมืองท่องเที่ยวและบริการที่ค่อนข้างสมบูรณ์ในตัวเอง โดยมีเมืองอื่นๆ ในพื้นที่ตอนในทำหน้าที่เป็นเมืองสนับสนุน เพื่อให้เมืองชายแดนทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกของประเทศไทย มีพรมแดนติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประมาณ ๑,๘๑๐ กิโลเมตร นับตั้งแต่สถานการณ์ชายแดนสงบลงในปีพ.ศ. ๒๕๓๒ ประเทศไทยเริ่มเปิดจุดผ่านแดนอย่างเป็นทางการ โดยในเขตพื้นที่ภาคเหนือ นั้นได้มีการเปิดจุดผ่านแดนรวมทั้งสิ้น ๑๘ แห่ง อยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย ๙ แห่ง จังหวัดน่าน ๓ แห่ง จังหวัดอุตรดิตถ์ ๒ แห่ง จังหวัดเลย ๔ แห่ง และจังหวัดพะเยา ๑ แห่ง

ในส่วนของจังหวัดพะเยานั้นมีพรมแดนติดกับแขวงไซยะบูลี สปป.ลาว ๒ อำเภอ คือ อำเภอเชียงคำมีพรมแดนติดสปป.ลาว ระยะทาง ๑๖ กิโลเมตร และอำเภอภูซาง มีพรมแดนติดสปป.ลาว ระยะทาง ๒๘ กิโลเมตร โดยใช้สันเขาเป็นแนวแบ่งเขต มีช่องทางผ่านเข้าออก ๕ ช่องทางคือ ช่องทางห้วยเมี่ยง ช่องทางปางมอน ช่องทางก๊วกหูก ช่องทางน้ำบง ช่องทางห้วยเหล็ก และช่องทางห้วยแฝก ปัจจุบันมีช่องทางที่ได้รับอนุญาตให้เปิดเป็นจุดผ่อนปรนเข้าออกจำนวน ๑ แห่งคือ จุดผ่อนปรนที่ช่องทางก๊วกหูก บ้านฮวก อำเภอภูซาง ซึ่งติดต่อกับบ้านปางมอน เมืองคอบ แขวงไซยะบูลี (โครงการจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ. เมษายน ๒๕๕๑, หน้า ๕-๖๑)

ภาพที่ ๔.๕

การสร้างถนนบริเวณด้านชายแดนบ้านปางมอน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดน

การพัฒนาจุดผ่อนปรนบ้านฮวก ให้เป็นด่านชายแดนถาวร เพื่อให้เป็นประตูการค้าและการท่องเที่ยว นั้น ได้มีการเชื่อมความสัมพันธ์กับทางแขวงไชยบุรีมาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๗ (ดังที่ได้กล่าวในบทที่ ๒ หัวข้อ ๒.๓.๓ การค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา) ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๕๕๒ ในสมัยที่นายเชิดศักดิ์ ชูศรี เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด จังหวัดพะเยามีนโยบายยกฐานะของจุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว ที่ก๊วก บ้านฮวก หมู่ที่ ๑๒ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง เป็นด่านชายแดนถาวร ในการเตรียมความพร้อมนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดและคณะได้เดินทางไปยังด่านประเพณีบ้านปางมอน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี และมีโอกาสแลกเปลี่ยนกับเจ้าแขวงไชยบุรี พบว่าทางแขวงไชยบุรี มีความพร้อมพัฒนาและยกระดับด่านประเพณีบ้านปางมอนเป็นด่านถาวรท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนเงินกู้จากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (ADB) ในการปรับปรุง และก่อสร้างถนน 4A เส้นทาง ไชยบุรี-หงสา-เมืองเงิน-เชียงฮอน-เมืองคอบ-บ้านฮวก ระยะทาง ๒๗๓ กิโลเมตร เมื่อเส้นทางเสร็จสมบูรณ์ จะทำให้การคมนาคมระหว่าง อำเภอภูซาง-เมืองคอบ มีความสะดวกส่งผลให้การค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวระหว่างสองประเทศให้มีมูลค่ามากขึ้น

ภาพที่ ๔.๖
การก่อสร้างอาคารด้านชายแดนบ้านปางมอน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

ในส่วนของอำเภอกู่ขวางเตรียมเสนอของบประมาณจากจังหวัดพะเยาในการก่อสร้างสิ่งสาธารณูปโภค อาคารสำนักงาน ถนนคมนาคม เพื่อเตรียมความพร้อมบริเวณจุดผ่อนปรนฯ โดยทางจังหวัดพะเยา จะนำข้อมูลเสนอสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) เพื่อพิจารณายกระดับจุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว กิวหก บ้านฮวก ให้เป็นด่านชายแดนถาวร (สายอรุณ ปินะดวง, ผู้จัดการออนไลน์, วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒)

ในเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๒ นายเชิดศักดิ์ ชูศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา พร้อมคณะ ได้เดินทางไปสปป.ลาว เพื่อร่วมงานบุญออกพรรษา และแข่งเรือประจำปี พ.ศ.๒๕๕๒ ณ แขวงไชยบุรี ตามคำเชิญของ ดร.เสียน ทิแก้ว เจ้าแขวงไชยบุรี ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ความร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามชายแดน การพัฒนาด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และศิลปวัฒนธรรม ทั้งนี้ แขวงไชยบุรี มีความพร้อมจะพัฒนาระดับด่านประเพณีบ้านปางมอน เมืองคอบ ตรงข้ามกับจุดผ่อนปรนบ้านฮวก เป็นด่านถาวรท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยน การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และอื่นๆ ซึ่งถือเป็นความสำเร็จของการดำเนินการตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามชายแดนไทย-ลาว จังหวัดพะเยา-แขวงไชยบุรี ครั้งที่ ๗ เมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๑ ณ จังหวัดพะเยา และมติที่ประชุมคณะผู้ว่าราชการจังหวัดและเจ้าแขวงชายแดนไทย - ลาว ครั้งที่ ๗ เมื่อวันที่ ๑๕- ๑๗ สิงหาคม ๒๕๕๐ ณ จังหวัดเพชรบุรี ให้สำเร็จเป็นรูปธรรม

ภาพที่ ๔.๗
การปรับปรุง และก่อสร้างถนน 4A ไชยะบุรี-หงสา-เมืองเงิน-เชียงฮ่อน-เมืองคอบ-บ้านฮวก

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

ทั้งนี้ แขวงไชยะบุรีได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชียที่จะปรับปรุงรดยาง ถนนสาย 4A ไชยะบุรี-บ้านฮวก รวม ๒๗๓ กิโลเมตร การพัฒนาเส้นทางดังกล่าวจะทำให้เส้นทางคมนาคมขนส่งระหว่างพะเยา-แขวงไชยะบุรี และเชื่อมต่อกับเส้นทางไปแขวงหลวงพระบาง ซึ่งกำลังจะมีการปรับปรุงขยายเส้นทางและรดยางตลอดสาย หากดำเนินการแล้วเสร็จจะทำให้การคมนาคมขนส่งสะดวกมากยิ่งขึ้น รองรับการค้า การลงทุนและท่องเที่ยวระหว่างกันได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวก ให้เป็นด่านถาวรและด่านประเพณีบ้านปางมอน เมืองคอบ เป็นด่านถาวรท้องถิ่นในอนาคตด้วย (ผู้จัดการออนไลน์ วันที่ ๑๙ ตุลาคม ๒๕๕๒)

โครงการพัฒนาเมืองชายแดน ณ ภูซาง เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว นายเชิดศักดิ์ ชูศรี ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้เป็นประธานการประชุมคณะทำงานพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านชายแดนบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ภายใต้ “โครงการพัฒนาเมืองชายแดน ณ ภูซาง เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ประกอบด้วย หัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด นายอำเภอภูซาง ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และผู้นำชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาอำเภอภูซาง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเช่นเดียวกับ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือปาย ๒ โดยได้มีการทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ได้แก่

- ๑) การปรับปรุงถนนลาดยางเข้าสู่บ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์
- ๒) ก่อสร้างอาคารที่ทำการด่านชายแดนให้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคง ตำรวจตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) และเจ้าหน้าที่ศุลกากร

ภาพที่ ๔.๘

การปรับปรุงอาคารด่านตรวจคนเข้าเมือง บ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

๓) จากนโยบายพัฒนาชุมชนบ้านฮวกเป็นชุมชนท่องเที่ยวชายแดนของจังหวัดพะเยา ได้มีหน่วยงานระดับจังหวัดหลายแห่งเข้ามาดำเนินกิจกรรม และโครงการต่างๆในบ้านฮวก (สายอรุณ ปินะดวง, ผู้จัดการออนไลน์, วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๓) เช่น (๑) กรมการพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนงบประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ บาท ในการพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวหมู่บ้าน OTOP ชายแดนไทย-ลาวบ้านฮวก เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว สร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน และการบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มี การอบรมเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน เพื่อพัฒนาอาชีพทำของที่ระลึก และของฝาก แก่นักท่องเที่ยว (๒) สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยา ออกแบบการปรับปรุงทัศนียภาพบ้านฮวกเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (๓) สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดพะเยา ได้จัดโครงการประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา เป็นต้น

๔) การทำป้าย “ประตูสู่หลวงพระบาง” หน้าโรงเรียนกุฉินารายณ์ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ “บ้านฮวก ประตูสู่อินโดจีน” บริเวณทางขึ้นไปยังด่านชายแดน

๕) การนำต้นพญาเสือโคร่ง หรือซากุระเมืองไทย มาปลูกสองข้างทาง เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเส้นทางท่องเที่ยวหลัก

๖) การทำวิจัยโดยนักวิชาการ มหาวิทยาลัยพะเยา เรื่อง “ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซางอย่างยั่งยืน อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา” ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อศึกษาและกำหนดขีดความสามารถในการรองรับทางด้านกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและประสานงานกับชุมชนในการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและความเข้มแข็งของชุมชน โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

“สหพันธ์การค้าและธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา ประเมินว่าการตัดกบตรสองแผ่นดินเป็นการเปิดพื้นที่การท่องเที่ยว โดยรอให้เส้นทางระหว่างเมืองคอบ-บ้านฮวก ที่เชื่อมไปยังเมืองหงสาได้เรียบร้อยก็จะเปิดเป็นเส้นทางท่องเที่ยว จากพะเยาไปลาว เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวระหว่างสองประเทศ เนื่องจากอนาคตด้านบ้านฮวกจะเป็นด่านถาวร การผ่านแดนจะง่ายขึ้น จะมีนักท่องเที่ยวประมาณร้อยละ ๓๐-๔๐ มาเที่ยวงานตัดกบตร เนื่องจากมาเที่ยวภูชี้ฟ้าและลงมาร่วมงานหรือร่วมงานก่อนจะขึ้นภูชี้ฟ้า” (โกวิท ไชยเมือง, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

ภาพรวมงานประเพณีตัดกบตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๓ การจัดงานตัดกบตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เริ่มมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไป แต่เดิมที่มีการตัดกบตรเพียงอย่างเดียว ได้เพิ่มระยะเวลาและความหลากหลายของกิจกรรมในงาน เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาอยู่นานขึ้น ปลายปีพ.ศ. ๒๕๕๓ ในขณะนั้นนายพงษ์ศักดิ์ วังเสมอ ย้ายมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยาแทนนายเชิดศักดิ์ ชูศรี ทางสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยาร่วมกับอำเภอภูซาง ได้จัดงานตัดกบตรสองแผ่นดินระหว่างอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยากับแขวงไชยะบูลี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ ๒๙-๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

วันที่ ๒๙ เป็นกิจกรรม “เปิดเมืองภูซางหุบเขาแห่งสายสัมพันธ์สองแผ่นดิน” มีกิจกรรมได้แก่ การเยี่ยมชมตลาดนัดชายแดนไทย-ลาว การนำส้มพลูชนเที่ยว โดยมีคฤหบดีบ้านฮวก การนำเที่ยวโดยกลุ่มฮอปเปอร์แมลงปอ อำเภอเชียงคำ การจัดพิธีสงเคราะห์หมู่บ้าน พิธีบายศรีสู่ขวัญผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา หัวหน้าส่วนราชการ และสื่อมวลชน การแสดงของเด็กและเยาวชนบ้านฮวก การเดินแฟชั่นโชว์ สินค้าขึ้นชื่อของบ้านฮวก โดยเฉพาะผ้าทอเจ็ดสีของดีบ้านฮวก การประกวดคำขวัญภูซาง การประกวดคุ่มบ้านนาอยู่ Home Stay มาตรฐานไทย รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอภูซางทั้ง ๕ แห่งได้มาร่วมจัดนิทรรศการของดีแต่ละตำบล เป็นต้น

วันที่ ๓๐ เป็นกิจกรรมงานตัดกบตรสองแผ่นดิน เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๗.๐๐ น. – ๑๙.๐๐ น. ซึ่งจะมีพระสงฆ์จากจังหวัดพะเยาประเทศไทย และพระสงฆ์จาก สปป. ลาวร่วมรับบิณฑบาตจำนวน ๑๐๘ รูป เป็นแถวยาวตั้งแต่ชายแดนติดต่อสองแผ่นดินจนถึงบริเวณจุดผ่อนปรนก๊วก ทางจังหวัดพะเยา โดยผู้ว่าราชการจังหวัด ได้ทำหนังสือเชิญถึงเจ้าแขวงไชยะบูลี สปป.ลาว เพื่อนำคณะมาร่วมงาน พร้อมทั้งเชิญให้นัสนักของ สปป.ลาวมาร่วมออกร้านในงาน รวมถึงส่งทีมเข้าแข่งขันกีฬาเปตองสองแผ่นดินด้วย (ผู้จัดการออนไลน์, วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๔)

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๔ ได้มีการจัดงาน "ของดีศรีภูซาง ประจำปี ๒๕๕๔" ของอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ในวันที่ ๒๙-๓๐ ธันวาคม จัดขึ้นโดยส่วนราชการ หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ องค์กรบริหารส่วน

ท้องถิ่น องค์กรเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอภูซาง ณ บริเวณสนามหน้าว่าการอำเภอภูซาง เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอภูซาง ในวันที่ ๒๙ ธันวาคม ในงานมีการออกร้านของดีของแต่ละตำบล การจัดนิทรรศการของหน่วยงานต่างๆ การประกวดส้มตำลีลา การแข่งขันกีฬาเปตองเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีไทย-ลาว การประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง การประกวดธิดาแม่หม้าย เป็นต้น โดยมีนายไมตรี อินทุสุต ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา เป็นประธานในพิธีเปิด และได้เชิญเจ้าเมืองคอบ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเป็นแขกร่วมงาน ส่วนช่วงเช้าวันที่ ๓๐ ธันวาคม เป็นงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ที่จุดผ่อนปรนก๊วก บ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวที่ผ่านมา ชาวบ้านฮวกมีความคิดเห็นว่าเป็นงานตักบาตรสองแผ่นดินโดยรวมแล้ว กระแสความศรัทธาศรัทธาแม่วะบาลง ทั้งจำนวนพระที่เข้าร่วมจากฝั่งไทยและลาว จำนวนคนเข้าร่วมกิจกรรมน้อยลง ชาวบ้านฮวกต้องการให้หน่วยงานภาครัฐ สนับสนุนทางด้านการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น และอยากให้จัดอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี รวมถึงการเพิ่มความสัมพันธ์ทางการทูตในพื้นที่ เพื่อขอความร่วมมือจากทางลาว เช่น จำนวนพระสงฆ์ การผ่อนปรนการผ่านด่านในช่วงงานตักบาตรแก่ชาวลาว ผลทางบวกที่เกิดขึ้นคือ ได้เชื่อมความสัมพันธ์ไทยลาว ในงานตักบาตรสองแผ่นดิน และคนลาวจากเมืองคอบจะเข้ามาเยอะมาก ทำให้การค้าขายที่บ้านฮวกคึกคักขึ้น (ประกอบศิริ และคณะ, ๒๕๕๓ หน้า ๖-๓)

จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองชายแดนที่บ้านฮวก ที่ทางจังหวัดพะเยาได้พยายามผลักดันให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเหมือนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จนมีคำเรียกว่าบ้านฮวกเป็น “ปาย ๒” นั้นได้ทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในบ้านฮวกซึ่งเป็นพื้นที่หลักที่มีเศรษฐกิจดีขึ้น เกิดร้านค้า ร้านอาหาร ที่พักนักท่องเที่ยว ทำให้คนพะเยาและนักท่องเที่ยวรู้จักบ้านฮวกมากขึ้น แต่กระแสนของการท่องเที่ยวนั้น มีเฉพาะช่วงฤดูหนาว หรือช่วงเทศกาลปีใหม่ที่มีการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินเท่านั้น ในส่วนของการค้าขายแดนนั้น มีการเติบโตมากขึ้น จากการเปิดตลาดนัดชายแดนไทย-ลาววันที่ ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน รวมทั้งการเข้ามาหาซื้อสินค้าเครื่องอุปโภค บริโภคของชาวเมืองคอบอีกด้วย

ในส่วนของประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว นั้น หน่วยงานภาครัฐได้มีบทบาทหลักได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพะเยา ร่วมกับอำเภอภูซาง โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภาครัฐกิจเอกชนเข้าร่วมการจัดงาน รูปแบบของการจัดงานมีความหลากหลายมากขึ้น จากที่มีการตักบาตรเพียงอย่างเดียวได้มีการผลิตภัณฑพื้นบ้าน การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอภูซาง การออกร้านของดีของแต่ละตำบล การจัดนิทรรศการของหน่วยงานต่างๆ การประกวดส้มตำลีลา การแข่งขันกีฬาเปตองเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีไทย-ลาว การประกวดร้องเพลงลูกทุ่ง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเข้ามามีส่วนร่วมจากสปป.ลาว ยังเป็นลักษณะที่ประเทศไทยเชิญเข้ามาร่วมในวันงานเท่านั้น ไม่ได้เข้าร่วมในการปรึกษาหารือในการจัดงานร่วมกันแต่อย่างใด

๓) ยุคพัฒนาสู่เมืองการค้าชายแดน : เตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (พ.ศ. ๒๕๕๕ -๒๕๕๘)

ยกระดับจุดผ่อนปรนเป็นจุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก

ในช่วงนี้ กระแสของประชาคมอาเซียนเริ่มมีการพูดคุยสื่อสารกันหลายฝ่าย ประเทศไทยได้มีการเตรียมการเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ ในหลายๆ ด้าน เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาครัฐ ผู้ประกอบการภาคเอกชนในด้านภาษา ด้านการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น จากการประชุมคณะรัฐมนตรีอย่างเป็นทางการนอกสถานที่ เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๕ ที่ประชุมมีมติมอบหมายให้กระทรวงการต่างประเทศ ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย ประสานงานกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในการจัดตั้งคณะทำงานร่วมกันเพื่อให้ดำเนินการเปิดจุดผ่านแดนถาวรระหว่างกัน และมอบหมายหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องดำเนินงานด้านการอำนวยความสะดวก และการบริหารจัดการบริเวณด่านพรมแดน เตรียมความพร้อมรองรับการยกระดับ"จุดผ่อนปรนบ้านฮวก" เป็น "จุดผ่านแดนถาวร" ที่บ้านฮวก หมู่ ๑๒ ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เชื่อมกับบ้านปางมอน เมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

ทั้งนี้ จังหวัดพะเยาได้พัฒนาจุดผ่อนปรนบ้านฮวก สู่การเป็นด่านถาวร โดยจังหวัดพะเยาและแขวงไชยบุรี สปป.ลาวได้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมมือรักษาความสงบเรียบร้อยตามแนวชายแดนไทย-สปป.ลาว โดยมีการประชุมร่วมกัน มาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๗ ซึ่งได้มีการประชุมหารือกันมาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๕ มติคณะรัฐมนตรีเห็นชอบในการยกระดับจุดผ่อนปรนบ้านฮวกเป็นจุดผ่านแดนถาวร โดยให้กระทรวงการต่างประเทศกับกระทรวงมหาดไทยประสานกับฝ่ายลาว ในการเร่งรัดจัดตั้งคณะทำงานร่วมกัน ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการของกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้จังหวัดพะเยาขอรับการสนับสนุนเงินงบประมาณ ๑๑๐, ๐๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อกระชับความสัมพันธ์และผลักดันในระดับนโยบาย การสร้างอาคารด่านชายแดน การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน การปรับปรุงภูมิทัศน์ และพัฒนาชุมชน ทั้งสองฝ่ายได้แต่งตั้งคณะทำงาน เพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการเปิดจุดผ่านแดนถาวร (ผู้จัดการออนไลน์, วันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๖)

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๕ มอบหมายให้กรมโยธาธิการและผังเมือง ศึกษาโครงสร้างพื้นฐานจัดระเบียบพื้นที่ วางกรอบการพัฒนาพื้นที่ และการออกแบบพื้นที่ในเบื้องต้น

ในปีงบประมาณ ๒๕๕๖ กรมโยธาธิการและผังเมือง ดำเนินการวางผังเมืองรายละเอียดและออกแบบด้านการค้าชายแดน (กองการต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย)

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๗ จังหวัดพะเยาได้เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากงบจังหวัด งบกลุ่มจังหวัด งบกระทรวงมหาดไทย งบส่วนราชการ พร้อมทั้งจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาจุดผ่านแดนถาวร ในระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๒)

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ จังหวัดพะเยาได้งบประมาณเพื่อพัฒนาด่านชายแดนที่บ้านฮวก จำนวน ๗๗,๙๔๐,๙๐๐ บาท (เจ็ดสิบล้านเก้าแสนสี่หมื่นเก้าร้อยสี่บาท)

ภาพที่ ๔.๙
อาคารด่านชายแดนบ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

ปัจจุบันสถานะของด่านชายแดนบ้านฮวก ยังเป็นเพียงจุดผ่อนปรน ยังไม่ใช่จุดผ่านแดนถาวร โดยคณะรัฐมนตรีอนุมัติยกฐานะจุดผ่อนปรนบ้านฮวกเป็นจุดผ่านแดนถาวร เมื่อต้นปี ๒๕๕๕ แต่ได้มีการพัฒนาบริเวณด่านชายแดนบ้านฮวก โดยการสร้างอาคารด่านชายแดน การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภค การปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งนี้ในแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาด่านบ้านฮวก แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย

๑) การพัฒนาระดับด่านบ้านฮวกเป็นด่านถาวร เพื่อรองรับการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติ และพัฒนาศักยภาพด่านชายแดนไทย-ลาว ๒) ปรับปรุงระบบไฟฟ้า ประปา โครงสร้างพื้นฐาน และโลจิสติกส์ เพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ไฟฟ้าส่องสว่างเพื่อความปลอดภัย ปรับปรุงเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๙๓ สายสบง-เลาอู (อ.กุฉินารายณ์ จ.พะเยา-อ.เทิง จ.เชียงราย) เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชายแดนเชื่อมโยงกับจีน และอาเซียน รวมทั้งการเปิดตลาดการค้า ปรับปรุงผลิตภัณฑ์โอท็อปและปรับภูมิทัศน์ต่างๆ ให้เหมาะสม ๓) การพัฒนาการบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานเพื่อส่งเสริมการยกระดับจุดผ่านแดนถาวร มีการสร้างศูนย์อาคารเรียนรู้อาเซียน และ ๔) ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ซึ่งทั้ง ๔ ยุทธศาสตร์ดังกล่าวจะใช้เวลาดำเนินการระหว่างปี ๒๕๕๙-๒๕๖๒ คาดว่าจะใช้งบประมาณ ๖๕ ล้านบาท" โดยทางจังหวัดได้ขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าบริเวณด่านชายแดนจากกรมป่าไม้ในการยกระดับเป็นจุดผ่านแดนถาวร เพื่อรองรับการก่อสร้างอาคารด่านชายแดนในอนาคต

ภาพที่ ๔.๑๐

ลานจอดรถและห้องสุขาสาธารณะ บริเวณด้านซ้ายแดนบ้านฮวก

ที่มา: ภาพถ่ายโดย สายอรุณ ปินะดวง

ในด้านการศึกษาวิจัย กรรณิภา พิมลศรี และอดิศร เรือลม (๒๕๕๕) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ศักยภาพทางการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ในการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางการท่องเที่ยวของชุมชนเมืองชายแดนภูซาง จังหวัดพะเยา ได้แก่ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และธุรกิจบริการทางการท่องเที่ยว ด้านความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว และด้านบริหารจัดการทางการท่องเที่ยวของชุมชน และเพื่อประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยวเมืองชายแดนภูซาง จังหวัดพะเยา ในการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า เมืองชายแดนภูซางเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวในการเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงในระดับสูง

ในด้าน ๑) ศักยภาพทางกายภาพของตำแหน่งที่ตั้งชุมชน ๒) ศักยภาพด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านฮวก อำเภอภูซางในด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ ๓) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวและความพร้อมของประชาชนต่อการพัฒนา การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความร่วมมือและมีทัศนคติเชิงบวกกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวจัดอยู่ในระดับมาก แต่อย่างไรก็ตาม ควรมีการพัฒนาด้านองค์ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวเพิ่มเติมแก่ประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนเมืองชายแดนภูซาง และ ๔) ศักยภาพทางการตลาดและพฤติกรรมนักท่องเที่ยวพบว่า ปัจจุบันชุมชนเมืองชายแดนภูซางเป็นจุดท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับภูชี้ฟ้า นักท่องเที่ยวนิยมมาเยือนเพื่อเข้าพักโฮมสเตย์ และจับจ่ายซื้อของที่ระลึกประเภทผ้าทอ อันเป็นจุดเด่น คือ ผ้าทอเจ็ดสี และผ้าทอจากฝั ง สปป.ลาว รวมทั้งนิยมมาตลาดนัดชายแดนไทย - สปป.ลาว และงานตักบาตรสองแผ่นดิน สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับ สปป.ลาว นั้น ผู้มาเยือน

ส่วนใหญ่มีความสนใจในแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมและบริการทางการท่องเที่ยว การเยี่ยมชมแม่น้ำโขง ผังเมืองคอบ สปป.ลาว การไปเยือนเมืองไชยะบูลี การเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนในฝั่งสปป.ลาว และการไปเยือนเมืองหลวงพระบางโดยผ่านด่านชายแดนบ้านฮวก

การค้าชายแดนที่บ้านฮวก

ในด้านการค้าชายแดนที่ผ่านจุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา ได้รายงานสถานการณ์การค้าชายแดนจังหวัดพะเยา ปี ๒๕๕๗ เป็นยอดมูลค่านำเข้า-ส่งออกย้อนหลัง ปี ๒๕๕๕ -๒๕๕๗ (มกราคม-ตุลาคม) ดังนี้ ปี ๒๕๕๕ มูลค่ารวม ๑๘๓.๕๖ ล้านบาท ส่งออก (จากไทย) ๑๗๗.๖๘ ล้านบาท นำเข้า (จากสปป.ลาว) ๕.๘๘ ล้านบาท ดุลการค้า ๑๗๑.๘๐ ล้านบาท ปี ๒๕๕๖ มูลค่ารวม ๑๘๑.๐๒ ล้านบาท ส่งออก ๑๘๐.๗๖ ล้านบาท นำเข้า ๐.๒๕ ล้านบาท ดุลการค้า ๑๘๐.๕๑ ล้านบาท ปี ๒๕๕๗ (มกราคม-ตุลาคม) มูลค่ารวม ๑๗๒.๔๙ ล้านบาท ส่งออก ๑๗๒.๔๙ ล้านบาท ไม่มีการนำเข้า ดุลการค้า ๑๗๒.๔๙ ล้านบาท ประเภทสินค้าส่งออกในปี ๒๕๕๗ อาทิ น้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์สำหรับงานโยธา วัสดุก่อสร้าง ฯลฯ เนื่องจากทางพื้นที่ของเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สปป.ลาว กำลังมีการก่อสร้างถนนเชื่อมภายในและจุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา, รายงานสถานการณ์การค้าชายแดนจังหวัดพะเยา ปี ๒๕๕๗, เอกสารอัดสำเนา)

ทั้งนี้ นายวิชัย อัครัสกร รองประธานกรรมการหอการค้าไทย ได้กล่าวในโอกาสที่มาจุดผ่านแดนบ้านฮวก เมื่อต้นปี ๒๕๕๗ ว่า

"ทราบว่า ครม.อนุมัติยกฐานะจุดผ่อนปรนบ้านฮวกเป็นจุดผ่านแดนถาวรแล้ว เมื่อต้นปี ๒๕๕๕ ที่ผ่านมา ซึ่งชาวพะเยามีความประสงค์ต้องการให้มีการพัฒนาจุดผ่านแดนถาวรแห่งนี้ เป็นด่านสากลระหว่างประเทศ ซึ่งจะสามารถรองรับการเปิดประชาคมอาเซียนในอนาคตด้วยแล้วเมื่อต้นปี ๒๕๕๕ ที่ผ่านมา โดยหลักการทางหอการค้าไทย ให้ความสำคัญมากกับยุทธศาสตร์การค้าชายแดนหลายๆ ที่ และที่บ้านฮวกก็ถือว่าเป็นจุดหนึ่งที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเรามองฝั่งตรงข้ามเรา โดยเฉพาะการพัฒนาชายแดนเราจะมองแต่ฝั่งประเทศไทยไม่ได้ ฝั่งที่เราจะข้ามไป ก็มีแขวงไชยะบูลี เมืองหงสา ซึ่งเรามีการลงทุนจากภาคเอกชนอยู่แล้ว ๒ โรงใหญ่ คือ โรงไฟฟ้าถ่านหิน และโรงไฟฟ้าพลังน้ำ"

(สายอรุณ ปินะดวง, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

ภาพรวมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

การจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ในปีพ.ศ. ๒๕๕๕ ได้มีการยกระดับการจัดงานให้เชื่อมกับความเป็นประชาคมอาเซียนมากขึ้น นอกเหนือจากเป็นการทำบุญส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ ในโอกาสที่จุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก จะได้รับการยกฐานะให้เป็นด่านถาวรเชื่อมระหว่างประเทศไทย-สปป.ลาว ยังเป็นการเตรียมพร้อมเมืองชายแดนระหว่างประเทศทั้งสอง เพื่อให้เข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปีพ.ศ. ๒๕๕๘ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานซึ่งมีการสร้างถนนลาดยางเชื่อมจากชายแดนจากบ้านฮวก อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ถึงเมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สปป.ลาว

ในปีพ.ศ. ๒๕๕๕ การจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว จัดขึ้นในระหว่างวันที่ ๒๙ - ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๕ ณ บริเวณสนามหน้าว่าการอำเภอภูซาง นายวิบูลย์ จิราภรณ์ นายอำเภอภูซางในขณะนั้น ร่วมกับหน่วยงานทุกภาคส่วนเช่น รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ร่วมกันจัดงานตักบาตรสองแผ่นดิน และงานของดีศรีภูซาง ประจำปี ๒๕๕๕ โดยมีกิจกรรมประกอบด้วย การประกวดส้มตำลีลา การประกวดการออกร้านของดีแต่ละตำบล การแข่งขันเปตอง ภูซางโอเพ่น การแข่งขันชกมวย รำวงย้อนยุค ฯลฯ

วันที่ ๓๐ ธันวาคม ซึ่งเป็นประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ได้มีนายกิตติรัตน์ ณ ระนอง รองนายกรัฐมนตรี ในสมัยนั้นมาเป็นประธานร่วมกับท่านพรหม มิ่งบุปผา เจ้าเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว โดยนิมนต์พระเถระชั้นผู้ใหญ่ทั่วจังหวัดพะเยาและพระสงฆ์จากเมืองคอบ รวมจำนวน ๙๙ รูป นำโดยพระราชวิริยาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดพะเยา เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ซึ่งถือเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสที่จุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก ได้รับการยกฐานะให้เป็นด่านถาวรเชื่อมระหว่างประเทศไทย-สปป.ลาว อีกด้วย ในการจัดงานได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ทั้ง ๕ แห่ง รวมทั้งการทำป้ายประชาสัมพันธ์งาน เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่สนใจได้ทราบกำหนดงานที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังจัดเตรียมสถานที่จัดงาน และบริการให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่มางานเกิดความประทับใจ (ผู้จัดการออนไลน์, วันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๔)

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นมา งานของดีศรีภูซางที่จัดพร้อมกับงานตักบาตรสองแผ่นดินนั้น ได้เลื่อนมาจัดในช่วงเดือนสิงหาคม โดยผนวกกับเทศกาลลำไย จัดบริเวณที่ว่าการอำเภอภูซาง ภายในงานมีสินค้าราคาถูกจากโรงงาน สวนสนุก มหกรรมอาหาร มีการประกวดลำไย นางงามลำไย ขบวนแห่ของดีศรีภูซาง ร้องเพลงลูกทุ่ง คอนเสิร์ตศิลปินลูกทุ่ง รำวงย้อนยุค เป็นต้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ส่วนงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ปีพ.ศ. ๒๕๕๖ นายชูชาติ กีฬาแปง ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา เป็นประธานในพิธีทำบุญตักบาตรสองแผ่นดิน เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างชนชาติไทยและลาว โดยมี นายกเหล่ากาชาดจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัด หัวหน้าส่วนราชการ นักท่องเที่ยว และประชาชนทั้งสองประเทศ ร่วมทำบุญตักบาตรพระสงฆ์สามเณร จำนวน ๒๕๒ รูป (จังหวัดพะเยา, ข้อมูลออนไลน์) ในด้านการประชาสัมพันธ์ ทางจังหวัดได้ติดป้ายประชาสัมพันธ์ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดพะเยา ส่วนในพื้นที่อำเภอภูซาง ฝ่ายปกครองได้ประสานขอความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ให้ความสะดวกแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว การจัดเตรียมสถานที่จัดงาน และบริการให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว (สายอรุณ ปินะดวง, มติชน ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗) โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา ที่มีนโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมประเพณี เพื่ออนุรักษ์และเป็นกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศ และเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยาร่วมเป็นเจ้าภาพกับทางอำเภอภูซาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอภูซางทั้ง ๕ แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลสบง องค์การบริหารส่วนตำบลเชียงแหว องค์การบริหารส่วนตำบลป้าสัก องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกล้วย และองค์การบริหารส่วนตำบลภูซาง ได้มีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานด้วย

งานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ปีพ.ศ. ๒๕๕๗ ระยะเวลาการจัดงานได้เพิ่มขึ้นเป็น ๕ วัน เริ่มตั้งแต่วันที่ ๒๖-๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๗ โดยมีกิจกรรมที่หลากหลาย และสถานที่ในการจัดงานได้กระจายทั้งในบ้านฮวก และบริเวณใกล้เคียงได้แก่ เขื่อนไทยลือ บ้านสถาน หมู่ ๕ อำเภอภูซาง ตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก และอุทยานแห่งชาติภูซาง โดยรูปแบบของกิจกรรมมีทั้งงานศิลปวัฒนธรรม การแข่งขันกีฬา ได้แก่ จักรยานมวลชนเพื่อสุขภาพ แข่งขันกีฬาจักรยานเสือภูเขา วิ่งมินิมาราธอน การแข่งขันกีฬาเปตอง ส่วนบริเวณตลาดการค้าชายแดนไทย-ลาว บ้านฮวก มีกิจกรรมการประกวดคู่รักสองแผ่นดิน การประกวดแฟชั่น จำหน่ายสินค้าโอท็อป การจำหน่ายสินค้าพื้นบ้าน การจำหน่ายสินค้าของทั้งสองประเทศ การแสดงดนตรี สะล้อ ซอซึง การแสดงดนตรีพื้นเมือง กาดตามเตียน การประกวดธิดาสองแผ่นดิน และบริเวณอุทยานแห่งชาติภูซาง มีกิจกรรมการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ และการประกวดอาหารพื้นเมือง

ในยุคพัฒนาสู่เมืองการค้าชายแดน เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนี้ เป็นกระบวนการที่มีความเชื่อมโยงมาจากการพัฒนาบ้านฮวกให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีการผลักดันจุดผ่อนปรนบ้านฮวก เพื่อให้เป็นด่านชายแดนถาวร ซึ่งด่านบ้านฮวกถือว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในด้านการท่องเที่ยว การค้าชายแดน การลงทุนด้านต่างๆ ซึ่งจะเชื่อมต่อกับประเทศอื่นในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง มีการจัดงบประมาณเพื่อพัฒนาบริเวณด่านชายแดน ปรับภูมิทัศน์ และก่อสร้างอาคารด่านชายแดน ในด้านการค้าชายแดนที่ผ่านจุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวกมีมูลค่าการค้าการส่งออกที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสินค้าประเภทน้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์สำหรับงานโยธา วัสดุก่อสร้าง เป็นต้น

๔.๒ กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

ในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทยนั้น จากการศึกษาพบว่าเป็นการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนที่เกิดขึ้นความคิดของกลุ่มคนในประเทศไทย โดยผ่านกระบวนการ ดังต่อไปนี้

๔.๒.๑ การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมผ่านทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม

การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ที่ได้นำประเพณีตักบาตรซึ่งเป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนนิยมทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ ฯลฯ มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งมีการทำกิจกรรมแบบนี้จะปรากฏในพื้นที่ที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะสปป.ลาว และประเทศพม่า ที่เคยมีการจัดงานตักบาตรสองแผ่นดินที่จังหวัดหนองคาย และการตักบาตรสามแผ่นดินที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในจังหวัด และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ ทั้งนี้การจัดงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวที่จังหวัดพะเยา ถือเป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี โดยนำทุนทางสังคมคือ ความเป็นญาติพี่น้องของคนบ้านฮวก และคนเมืองคอบที่มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติมายาวนาน และทุนทาง

วัฒนธรรมคือ ประเพณีการตักบาตรมาเป็นกุศโลบายหนึ่งที่สูงขึ้นมาเพื่อเป็นกิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงกับการเมืองและเศรษฐกิจของทั้งสองแผ่นดิน จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า

“การตักบาตรสองแผ่นดินควรทำให้เป็นประเพณี ไม่ต้องประชาสัมพันธ์มากคนก็รู้ วันที่ ๓๐ ธันวาคมของทุกปี ทุกหน่วยงานรู้อยู่แล้ว แต่ก็ขึ้นอยู่กับนายอำเภอ ผู้บริหารท้องถิ่น ท้องถิ่นว่าจะมีแนวทางหรือรูปแบบจัดอย่างไร ไม่ต้องจัดให้ใหญ่โต ขอแค่มีทั้งสองฝ่ายมาร่วมกันและอวยพรกัน คือความสำคัญหรือหัวใจของงาน เพราะเครื่องปัจจัยไทยทานถวายพระสงฆ์ไม่ได้มีสิ่งใดยุ่งยากเลย ลาวขอให้พระสงฆ์หันหน้าไปทางทิศเหนือ เพื่อให้เป็นระหว่างสองประเทศเป็นกลางไม่หันไปข้างใดข้างหนึ่ง และให้พระสงฆ์จากลาวขึ้นร่วมบนเวทีทำพิธีสวดด้วยกัน” (สัมภาษณ์: พระครูสุภัทรพรหมคุณ, ๔ มิถุนายน ๒๕๕๘)

“จริงๆ เป็นงานคณะสงฆ์ เพราะเป็นงานตักบาตร แต่เราพยายามดึงต่างประเทศเข้ามาให้มีความสัมพันธ์และมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันระหว่างสองประเทศ เพราะกิจกรรมอย่างอื่นไม่รู้จะดึงมาในแง่มุมใด เพราะถ้าเป็นการค้าก็เป็นธุรกิจมากเกินไป ศาสนาเป็นกลางไม่มีความขัดแย้ง คิดว่าเป็นบุญเป็นกุศล จึงให้คณะสงฆ์เข้าไปดำเนินการ การตักบาตรเรานำพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการจัดกิจกรรม เราไปช่วยพระสงฆ์เขามีรายได้ ทหารตำรวจตามแนวชายแดนก็ได้รับผลประโยชน์ด้านความมั่นคงไปด้วย” (สัมภาษณ์: พระมหาจิตรการณ อภิปัญโญ, ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๘)

๔.๒.๒ การส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-ลาวที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก

การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ได้สร้างโดยกระบวนการของแผนยุทธศาสตร์จังหวัดพะเยา และการส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-ลาวที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก ส่งผลให้มีมูลค่าของการค้าชายแดนที่เพิ่มขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาด่านบ้านฮวก จังหวัดพะเยา ระหว่างปี ๒๕๕๕-๒๕๖๒ ได้แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ประกอบด้วย (๑) การพัฒนายกระดับด่านบ้านฮวกเป็นด่านถาวร เพื่อรองรับการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติ และพัฒนาศักยภาพด้านชายแดนไทย-ลาว (๒) ปรับปรุงระบบไฟฟ้า ประปา โครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ เพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ระบบไฟฟ้าส่องสว่างเพื่อความปลอดภัย ปรับปรุงเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๙๓ สายสบง-เลาอู (อ.ภูซาง จ.พะเยา -อ.เทิง จ.เชียงราย) เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชายแดนเชื่อมโยงกับจีน และอาเซียน รวมทั้งการเปิดตลาดการค้า ปรับปรุงผลิตภัณฑ์โอท็อปและปรับภูมิทัศน์ต่าง ๆ ให้เหมาะสม (๓) การพัฒนาการบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานเพื่อส่งเสริมการยกระดับจุดผ่านแดนถาวร มีการสร้างศูนย์อาคารเรียนรู้อาเซียน และ (๔) ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (สายอรุณ ปินะดวง, มติชน ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗)

๒) การเพิ่มขึ้นของสินค้าส่งออก ณ จุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวกที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีพ.ศ.๒๕๕๕ เป็นต้นมา ประเภทสินค้าส่งออกไปยังสปป.ลาว ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์

สำหรับงานโยธา วัสดุก่อสร้าง เครื่องจักร รถยนต์ อุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น เนื่องจากทางพื้นที่ของเมืองคอบ แขวงไชยบุรี กำลังมีการก่อสร้างถนน และการเพิ่มขึ้นของบ้านเรือนสมัยใหม่ ส่วนประเภทสินค้าที่นำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าภาคเกษตร ได้แก่ ไม้แปรรูป ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ลูกเดือย เปลือกไม้ ดังแสดงตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑
มูลค่าการค้าชายแดนในปี ๒๕๕๕ -๒๕๕๘ (มกราคม-มิถุนายน)

ปีพ.ศ.	มูลค่ารวม (ล้านบาท)	ส่งออก (ล้านบาท)	นำเข้า (ล้านบาท)	ดุลการค้า (ล้านบาท)
๒๕๕๕	๑๘๓.๕๖	๑๗๗.๖๘	๕.๘๘	๑๗๑.๘๐
๒๕๕๖	๑๘๑.๐๒	๑๘๐.๗๖	๐.๒๕	๑๘๐.๕๑
๒๕๕๗	๑๗๒.๔๙	๑๗๒.๔๙	ไม่มีการนำเข้า	๑๗๒.๔๙
๒๕๕๘	๒๑๖.๐๗	๒๐๕.๙๘	๑๑.๐๙	๑๙๓.๙๙

(ที่มา : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา, ๒๕๕๗)

๔.๒.๓ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ได้สร้างผ่านการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยาที่เชื่อมโยงกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง รายละเอียดดังนี้

๑) การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดพะเยาปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๖ ได้กำหนดวิสัยทัศน์จังหวัดพะเยาให้เป็น “เมืองเกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” โดยด้านการท่องเที่ยวยั่งยืน ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า: การท่องเที่ยวในทุกมิติ โดยเน้นการบูรณาการ การพัฒนา การอนุรักษ์และส่งเสริมให้ใช้ทุนทรัพยากรของจังหวัดให้มีประสิทธิภาพให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน คงอยู่กับจังหวัดพะเยาอย่างต่อเนื่อง และจะส่งผลให้มีการท่องเที่ยว สร้างอาชีพ สร้างรายได้ ประชาชนมีคุณภาพชีวิต ความมั่นคง และเน้นการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อหนุนเสริมศักยภาพการให้บริการประชาชนให้บรรลุตามความต้องการในการพัฒนาจังหวัด (แผนพัฒนาจังหวัดพะเยาปีพ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๖, เอกสารอัดสำเนา.)

๒) การศึกษาวิจัยของอาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา ในประเด็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านฮวก และอำเภอกู่ช้าง ซึ่งเป็นเมืองชายแดนที่มีความสัมพันธ์กับการเติบโตของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

๓) การจัดทำ Road map เส้นทางการค้าและการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยอำเภอกู่ช้างได้ทำปฏิทินการท่องเที่ยวภายในอำเภอกู่ช้าง และการท่องเที่ยวในประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ได้แก่ (๑) โปรแกรมการท่องเที่ยวแบบ ๑-๒ วัน โดยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญได้แก่ วัดก้อฮาว พ.ศ. ๒๒๒๕ โอท็อปหญ้าแฝกครบวงจร โรงเรียนบ้านก้อหลวง วัดพระธาตุกู่ช้าง น้ำตกอู่กู่ช้าง วัดร่องเชียงแวง เฮินไทลื้อ ศูนย์เรียนรู้อ่างเก็บน้ำห้วยไผ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สัตว์ป่าคุ้มครองเต่าปูลู และจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก

นอกจากนี้ อำเภอกุฉินารายณ์ยังได้ทำการสำรวจเส้นทางการท่องเที่ยว ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ๒ เส้นทางคือ เส้นทางที่ ๑ จุดเริ่มต้นเดินทางจากด่านชายแดนบ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์-เมืองหลวงพระบาง ระยะทาง ๓๔๑ กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทาง ๕ ชั่วโมง ๔๕ นาที โดยผ่านเมืองต่างๆ ได้แก่ เมืองคอบ เมืองเชียงฮ่อน เมืองเงิน เมืองหงสา แขวงไชยบุรี และแขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว เส้นทางที่ ๒ จุดเริ่มต้นเดินทางจากด่านชายแดนบ้านฮวก อำเภอกุฉินารายณ์-เมืองฮานอย ระยะทาง ๑,๐๙๘ กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทาง ๒๑ ชั่วโมง ๔๕ นาที โดยผ่านเมืองต่างๆ ได้แก่ เมืองคอบ เมืองเชียงฮ่อน เมืองเงิน เมืองปากแบง แขวงอุดมไชย เมืองไซ เมืองของ เมืองใหม่ ด่านชายแดนลาว-เวียดนาม (ด่านสบพูน) ด่านเวียดนาม (ด่านไตจาง) เมืองเดียนเบียนฟู และเมืองฮานอย ประเทศเวียดนาม

กล่าวได้ว่า กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ไทย-ลาว เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากฝ่ายประเทศไทยทางเดียว ที่มีอิทธิพลจากภายนอก ประกอบด้วย ๑) ด้านการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และ ๒) ด้านเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วยการค้าชายแดน การลงทุน และการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ดังนั้น “ตักบาตรสองแผ่นดิน” จึงเป็นเสมือนจุดขายของประเทศไทยที่ต้องการสร้างให้เกิดพื้นที่ทางความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ โดยการใช้พุทธศาสนาและวัฒนธรรมนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางการเมือง และการเติบโตของเศรษฐกิจชายแดน

๔.๓ ปัจจัย และศักยภาพของการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

ปัจจัยและศักยภาพของเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย นำไปสู่การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนโดยผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน แบ่งออกเป็นปัจจัยเฉพาะพื้นที่ และปัจจัยร่วมของสองเมืองชายแดน ซึ่งจะเป็นทั้งปัจจัยภายในพื้นที่ ได้แก่ วิถีชีวิต บริบทแวดล้อม และสภาพของพื้นที่ และปัจจัยภายนอกได้แก่ การพัฒนาเส้นทางคมนาคม การส่งเสริมการค้าชายแดน การท่องเที่ยว การผลักดันให้เป็นด่านสากล รายละเอียดดังนี้

๔.๓.๑ ปัจจัยและศักยภาพของเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว

๑) บริบทของพื้นที่ของเมืองคอบ มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แม่น้ำคอบที่ไหลลงแม่น้ำโขง มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย มีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา โดยมีพระธาตุปลวกซึ่งเป็นพระธาตุประจำเมืองคอบที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และมีงานประเพณีไหว้พระธาตุเป็นประจำทุกปี

๒) วิถีชีวิตของผู้คนที่มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย มีความสัมพันธ์และพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต มีสินค้าที่เป็นอาหารพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น ผ้าทอ ผ้าปัก อาหารจากป่าของป่า ผักพื้นบ้าน จำหน่ายในราคาถูก

๓) การพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเมืองกุฉินารายณ์ ประเทศไทย และแขวงไชยบุรี ซึ่งในอนาคตจะเป็นเส้นทางการค้า และการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่สามารถเดินทางไปยังเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว และเมืองฮานอย เมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม

๔.๓.๒ ปัจจัยและศักยภาพของอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

๑) บริบทของพื้นที่อำเภอภูซางที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรม ทำให้พื้นที่มีจุดที่น่าสนใจ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง ได้แก่ น้ำตกภูซาง อุทยานภูซาง น้ำตกโป่งผา ถ้ำน้ำลอด พระธาตุภูซาง และมีเส้นทางเชื่อมต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นใน จังหวัดเชียงรายเช่น ภูชี้ฟ้า ผาตั้ง นอกจากนี้ด้วยที่ตั้งของชุมชนติดต่อกับเมืองคอบ สปป.ลาว

๒) ตลาดนัดชายแดนไทย- สปป.ลาว ที่บ้านฮวก ซึ่งมีบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างคนสองแผ่นดิน สินค้าที่มีจำหน่ายของคนไทยส่วนใหญ่จะเป็นเสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือน อุปกรณ์การเกษตร อาหารทะเล ส่วนสินค้าที่มาจากสปป.ลาวส่วนใหญ่เป็นจำพวกผ้าทอ ผ้าปัก อาหารจากป่า ของป่า โดยเปิดจำหน่ายสินค้านี้ระหว่างสองประเทศทุกวันทั้ง ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน

๓) ศักยภาพของจุดผ่านแดนบ้านฮวกที่จะสามารถพัฒนาให้กลายเป็นด่านสากล จากการส่งเสริมด้านนโยบายของจังหวัดพะเยา โดยการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน นอกจากนี้ภาครัฐก็คือ หอการค้าไทย ให้ ความสำคัญมากกับยุทธศาสตร์การค้าชายแดน โดยที่บ้านฮวกก็ถือว่าเป็นจุดหนึ่งที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ สำคัญในด้านการค้าชายแดน

๔) ความพร้อมด้านเส้นทางการคมนาคม ร้านอาหาร และที่พักที่มีมากมายในอำเภอภูซาง และอำเภอเชียงคำ ซึ่งมีราคาไม่แพง รวมทั้งที่พักในลักษณะของโฮมสเตย์ในบ้านฮวก

๕) สภาพของพื้นที่ที่เป็นจุดจัดงานดับบาตรสองแผ่นดินในบริเวณก๊วก หายแดนไทย-ลาว มีบรรยากาศดี มีการพูดกันปากต่อปากว่าเข้ามิดขึ้นไปที่ดับบาตรบนดอย ท่ามกลางสายหมอก อากาศ หนาวเย็น ทำให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดให้มาร่วมงาน และถ่ายรูป

๔.๓.๓ ปัจจัยและศักยภาพร่วมของทั้งเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย

๑) การนำประเพณีทางพระพุทธศาสนา คือ การดับบาตรแก่พระสงฆ์ที่พุทธศาสนิกชนถือ ปฏิบัติสืบต่อกันมา และศาสนาพุทธถือเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งสองประเทศมาเป็นหลักในการ จัดกิจกรรม เพื่อค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ในสังคม ซึ่งถือเป็นการทำบุญแก่พระสงฆ์ เพื่อให้ส่งบุญ กุศลแก่ตนเอง และทำบุญให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

๒) การเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ของผู้คนร่วมกันของเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ในอดีตถือเป็นพื้นที่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ซึ่งถูกแบ่งแยกดินแดนในช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามามีอิทธิพลในอินโดจีน แต่ความเป็นญาติพี่น้องของคนทั้ง สองเมืองยังคงเหมือนเดิม มีการไปมาหาสู่ การเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง การแลกเปลี่ยน และการค้าขาย สินค้าอย่างสม่ำเสมอ

๓) เมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย เป็น เส้นทางคมนาคมเชิงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สามารถเชื่อมโยงอนุภาครุ่มแม่น้ำโขง จาก เชียงใหม่-พะเยา-หลวงพระบาง (สปป.ลาว) ที่มีประวัติศาสตร์ที่เชื่อมโยงกันมาตั้งแต่อดีตแล้ว และ เส้นทางดังกล่าวนี้ทั้งมีผลเชิงบวกต่อคนไทยที่จะเดินทางไปเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว และคนลาว ที่จะเดินทางมาจังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงใหม่

๔) การสร้างถนนที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางการค้าการท่องเที่ยวระหว่างไทยสู่สปป.ลาว ผ่านไปยังประเทศจีนตอนใต้ และประเทศเวียดนามได้ รวมทั้งการเชื่อมโยงวัฒนธรรมของผู้คน โดยมีการติดต่อไปมาหาสู่มาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน

๕) การเปิดตลาดนัดชายแดนไทย-ลาว เพื่อเป็นการสนับสนุนการค้าชายแดน ปัจจุบันประชาชนทั้งสองประเทศ ดำเนินการค้าขายภายใต้ข้อตกลงที่จังหวัดพะเยาและแขวงไชยบุรี สปป.ลาว ทำการบันทึกการประชุมคณะกรรมการร่วมมีอิทธิพลความสงบเรียบร้อย ตามแนวชายแดนไทย-ลาว จังหวัดพะเยา สปป.ลาว-ไทย แขวงไชยบุรี เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๘

๔.๔ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ไทย-ลาว

การนำเสนอผลการวิจัยในประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ผู้วิจัยนำเสนอผลกระทบทั้งทางด้านบวก และผลกระทบทางด้านลบที่เกิดขึ้น ดังนี้

๔.๔.๑ ผลกระทบด้านบวก

๑) การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยใช้วัฒนธรรมนำการเมืองเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ พบว่าทางกลุ่มของผู้ที่เป็นต้นคิดและออกแบบกิจกรรมตักบาตรสองแผ่นดินในครั้งแรก เพื่อต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศลาว เนื่องจากมีชายแดนติดต่อกันได้ จึงได้คิดนำวัฒนธรรมการตักบาตรเป็นกลไกเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเมืองชายแดนของทั้งสองประเทศ เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมระหว่างทั้งสองเมืองชายแดน เพื่อนำไปสู่ความก้าวหน้าด้านการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ คือ การค้าชายแดนระหว่างเมืองชายแดนของทั้งสองประเทศ และพัฒนาไปสู่การผลักดันยกฐานะจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก ให้เป็นด่านถาวร ซึ่งจะเป็ด่านสากลระหว่างประเทศในอนาคต

๒) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมู่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด โดยในระดับตำบล เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้นำผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าหรือของดีในท้องถิ่นนั้นๆ มาร่วมขบวนแห่ในวันเปิดงาน หรือมาร่วมจัดกิจกรรมภายในงาน ซึ่งงานตักบาตรสองแผ่นดินจากเดิมจัดเพียงหนึ่งวัน คือ วันที่ ๓๐ ธันวาคมของทุกปี เพิ่มระยะเวลาเป็น ๕ วัน ตั้งแต่วันที่ ๒๖-๓๐ ธันวาคมของทุกปี ทำให้หน่วยงานราชการในระดับจังหวัด จัดแผนงานและกิจกรรมมาร่วมจัด เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด จัดการแข่งขันกีฬาประเภทวิ่ง สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด นำปราชญ์ท้องถิ่นและศิลปินพื้นบ้านมาสาธิตศิลปะต่างๆ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา จัดกิจกรรมด้านการค้าของผู้ประกอบการสองเมืองชายแดน เป็นต้น

๓) เกิดการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ ในการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน พบว่า สำนักงานปกครองอำเภอภูซางเป็นหน่วยงานในฐานะผู้ประสานงานหลัก ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ทั้ง ๕ แห่งในอำเภอภูซาง รวมทั้งหน่วยงานราชการอื่นๆ ในระดับจังหวัดที่จัดสรรงบประมาณเพื่อมาจัดกิจกรรมร่วมภายในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินฯ เป็นประจำทุกปี

๔) เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมร่วมของทั้งสองประเทศ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมข้ามพรมแดน ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศให้ดีขึ้น และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตประเพณี วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งทางสปป.ลาวได้เชิญทางอำเภอเชียงคำ และอำเภอภูซาง ประเทศไทยเข้าร่วมงานเป็นประจำทุกปี ได้แก่ ประเพณีแข่งเรือในเทศกาลออกพรรษา เมืองไชยะบูลี ประเพณีไหว้พระธาตุปลวก เมืองคอบ การแข่งขันกีฬาเปตอง เป็นต้น

๔.๔.๒ ผลกระทบด้านลบ

๑) ทางคณะสงฆ์จังหวัดพะเยา มองว่าประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน เป็นการดำเนินงานที่เน้นการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจระยะสั้นมากกว่าวัฒนธรรมทางศาสนา เป็นเรื่องผลประโยชน์จนเป็นการทำลายวัฒนธรรมทางศาสนา ผู้รับผิดชอบในการจัดงาน ยังขาดความเข้าใจว่าอะไรเป็นประเพณีอะไรเป็นวัฒนธรรม แบบวิถีพุทธการจัดงานจึงทำให้ขาดความเรียบร้อยดังตามวัฒนธรรมวิถีพุทธ “ไม่ใช่วัฒนธรรมวิถีพุทธที่ดั่งามหรือสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาอะไรที่เป็นแก่นแท้ของวิถีวัฒนธรรมพุทธศาสนา” มีความเข้าใจเพียงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทุนนิยม มองภาพการท่องเที่ยวและการสร้างรายได้ หรือทำเพราะมีโครงการ มีงบประมาณเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยขาดความเข้าใจวิถีวัฒนธรรมทางศาสนา กลายเป็นเพียงว่าใช้ศาสนาเป็นองค์ประกอบเท่านั้น

๒) รูปแบบของการจัดงาน พบว่า ต่างหน่วยงานมีรูปแบบและกิจกรรมของตนเอง ขาดการบูรณาการในภาพรวมของกิจกรรม การจัดแยกส่วนไม่มีความสัมพันธ์กัน และส่วนใหญ่จัดกิจกรรมไม่สอดคล้องกับงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินฯ เนื่องจากแต่ละหน่วยงานเป้าหมายของตนเองที่ชัดเจน เพียงมาจัดกิจกรรมร่วมในช่วงเวลาดังกล่าวเท่านั้น ทำให้กิจกรรมที่หลากหลายไม่มีจุดเด่นที่น่าสนใจนักท่องเที่ยวไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก ประกอบกับกิจกรรมอื่นเรียงต่างๆ หลายพื้นที่ของจังหวัดอื่นๆ ก็จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวน้อย ซึ่งนักท่องเที่ยวและประชาชนจะมาในวันที่มีกิจกรรมตักบาตรสองแผ่นดินฯ เป็นหลัก

๓) การบริหารจัดการเงินงบประมาณ เป็นเพียงการนำงบประมาณสำนักงานของตนเองมาจัดกิจกรรมในช่วงเวลาที่มีงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินฯ เท่านั้น เพื่อนำไปเป็นผลงานของแต่ละหน่วยงาน แต่ไม่ได้ดำเนินการในลักษณะบูรณาการกันแต่อย่างใด จึงส่งผลกระทบให้ส่วนที่เป็นผู้ประสานงานหลักในการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินฯ คือ ปกครองอำเภอภูซาง ประสบปัญหาขาดงบประมาณ เมื่อขอรับการสนับสนุนไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอภูซางปรากฏว่าการนำงบประมาณไปใช้ในกิจกรรมไม่ตรงตามรายการที่ขอรับการสนับสนุน เกิดผลกระทบต่อการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ถูกสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินแจ้งว่าอุดหนุนงบประมาณผิดประเภท

กล่าวโดยสรุป ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ที่บ้านฮวก เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของนักการเมืองในจังหวัดพะเยา ประจวบเหมาะกับฝ่ายข้าราชการต้องการที่จะผลักดันเรื่องการเปิดจุดผ่อนปรนบ้านฮวกให้เป็นด่านถาวร เพื่อส่งเสริมการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวในประเทศอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง ปีแรกของการจัดงานมีพระสงฆ์และประชาชนมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก องค์กรร่วมจัดก็ไม่มาก กิจกรรมหลักจะเป็นเรื่องการตักบาตรสองแผ่นดินเพียงวันเดียว ต่อมาได้มีการปรับปรุงแบบกิจกรรมทุกๆ ปี โดยมีการจัดงานอื่นร่วมด้วย เช่น งานของดีศรีภูซาง การออกร้านของดีแต่ละตำบล การแข่งขันเปตอง การแข่งขันชกมวย รำวงย้อนยุค เป็นต้น โดยในปีที่ศึกษา (พ.ศ. ๒๕๕๓) ได้มีการจัดงานเป็นเวลา ๕ วัน โดยมีกิจกรรมการแข่งขันกีฬา กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม

พื้นบ้าน กิจกรรมการละเล่น การแสดงพื้นบ้าน การประกวด การจัดลานแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ การจำหน่ายสินค้าจากประเทศไทย และสปป.ลาว ทั้งนี้พบว่ามีกิจกรรมบางอย่างที่ไม่ได้เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างไทย-สปป.ลาว เช่น การประกวดธิดาแม่หม้าย การชกมวย เป็นต้น ซึ่งมีความไม่เหมาะสมกับประเพณีทำบุญตักบาตร

หน่วยงานดำเนินการหลักคือ ปกครองอำเภออุบลราชธานีและหน่วยงานสนับสนุนงบประมาณคือ องค์การบริหารจังหวัดพะเยา รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและท้องถิ่นในอำเภออุบลราชธานี สนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม สถานที่ บุคลากร และมีบทบาทดูแลรับผิดชอบการจัดงานในภาพรวมทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานมาร่วมจัดกิจกรรม ได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพะเยา ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ ๓๑ พะเยา ส่วนเจ้าเมืองคอบ และคณะร่วมมาเป็นแขกในวันงานตักบาตรสองแผ่นดิน เฉพาะวันที่ ๓๐ ธันวาคมเท่านั้น ในส่วนของพระสงฆ์ที่มาร่วมตักบาตรนั้น แต่ละปีจะมีจำนวนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการประสานงาน ซึ่งจะนิมนต์มาเฉพาะพระสงฆ์ในเขตอำเภออุบลราชธานี อำเภอเชียงคำ และส่วนหนึ่งจากสปป.ลาว ปัญหาที่พบคือ การจัดการเรื่องอาหารเข้า การเดินทางของพระสงฆ์ และการจัดการแบ่งของจากการบิณฑบาตรที่ได้ไม่เท่ากัน

ในด้านการมีส่วนร่วมของสปป.ลาว ในการจัดงานช่วงแรกๆ ได้เชิญเจ้าหน้าที่จากสปป.ลาว เข้ามาร่วมประชุมเตรียมงานในประเทศไทย แต่เนื่องด้วยขั้นตอนการประสานงานที่ซับซ้อน และการเดินทางที่ไม่สะดวก จึงไม่ได้มาร่วมประชุม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของสปป.ลาว จึงมีน้อยมาก มีเพียงได้รับเชิญเป็นแขกให้มาร่วมงานเท่านั้น โดยมีพระสงฆ์และชาวบ้านบางส่วนในหมู่บ้านบริเวณชายแดน เข้ามาร่วมตักบาตรและมาซื้อของที่ตลาดนัดบ้านฮวก

ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดงาน ในทางบวกเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนทั้งสองประเทศ การส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น แต่เศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นในบ้านฮวก เป็นเพียงการเติบโตในช่วงของการจัดงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เท่านั้น ผลที่เกิดขึ้นในด้านลบนั้น เกิดขึ้นจากความไม่เข้าใจในคุณค่าของการตักบาตรในทางพระพุทธศาสนาของผู้จัดงาน ทำให้บทบาทและความสำคัญของพระสงฆ์มีน้อย หรือไม่มีความสำคัญ ไม่ใช่แต่เพียงคณะสงฆ์เท่านั้น แต่หน่วยงานและชุมชนในพื้นที่บ้านฮวก ยังไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้อย่างแท้จริง ผลที่เกิดขึ้นอีกประการคือ การเข้ามาซื้อที่ดินจากนายทุน และข้าราชการบางคนเพื่อเก็งกำไร ทำให้ราคาที่ดินในบ้านฮวกเพิ่มสูงขึ้น

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน ศึกษาปัจจัย และศักยภาพการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินและวิเคราะห์ผลกระทบและให้ข้อเสนอแนะต่อการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินระหว่างเมืองคอบ สปป.ลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากพระสงฆ์ บุคคลที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่องค์กรภาคเอกชน และประชาชนที่มีส่วนร่วมในการจัดงาน หรือเกี่ยวข้องรวมทั้งนักท่องเที่ยวที่มาร่วมงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว จากเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่ม ประเทศละ ๒๐ คน รวมทั้งหมด ๔๐ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่ม แนวการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินในเดือนธันวาคม ๒๕๕๗ และการถ่ายภาพในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้วิเคราะห์ได้กระทำพร้อมกับการลงพื้นที่ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การใช้ภาพรวมของปรากฏการณ์ บริบทของปรากฏการณ์ และพื้นที่มาเป็นกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ได้แบ่งตามวิธีการสร้าง ได้แก่

๑) การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมจากภายในเฉพาะพื้นที่ คือ การนำทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมของทั้งสองประเทศที่มีประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเหมือนกัน และความสัมพันธ์ของประชาชนในบ้านฮวกกับเมืองคอบที่มีรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ที่เคยเป็นดินแดนของประเทศไทยมาก่อน เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมผ่านทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม ที่ได้นำประเพณีตักบาตรซึ่งเป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนนิยมทำบุญตักบาตรในวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ ฯลฯ มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น สปป.ลาว และประเทศพม่า ซึ่งเป็นประเทศที่มีการนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกับประเทศไทย

๒) การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมจากภายนอก ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ ได้แก่

(๑) การส่งเสริมการค้าชายแดนไทย-ลาวที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวก การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ได้สร้างโดยกระบวนการของแผนยุทธศาสตร์จังหวัดพะเยา ที่จะยกระดับจุดผ่านแดนบ้านฮวกเป็นด่านสากล เพื่อรองรับการเชื่อมโยงในระดับนานาชาติ การปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ เพื่อส่งเสริมการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว การปรับปรุงเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๙๓ (อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา -อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย) เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชายแดนเชื่อมโยงกับจีน และอาเซียน รวมทั้งการเปิดตลาดการค้า และปรับปรุงผลิตภัณฑ์โอท็อป ในด้านมูลค่าการค้าชายแดนที่จุดผ่านแดนถาวรบ้านฮวกไปยังสปป.ลาว ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๕ เป็นต้นมา มีการเพิ่มขึ้นของสินค้าส่งออกอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นสินค้าประเภทน้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์สำหรับงานโยธา เครื่องจักร รถยนต์ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

(๒) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ได้สร้างผ่านการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยาที่เชื่อมโยงกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มีการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดพะเยาปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๖ ได้กำหนดวิสัยทัศน์จังหวัดพะเยาให้เป็น “เมืองเกษตรปลอดภัย การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” การศึกษาวิจัยของอาจารย์สาขาวิชาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา ในประเด็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการหาแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านฮวก และอำเภอภูซาง ซึ่งเป็นเมืองชายแดนที่มีความสัมพันธ์กับการเติบโตของประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง และการจัดทำ Road map เส้นทางการค้าและการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยอำเภอภูซางได้ทำปฏิทินการท่องเที่ยวภายในอำเภอภูซาง และการท่องเที่ยวในประเทศอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงซึ่งจากด่านบ้านฮวกสามารถเชื่อมโยงไปสู่แขวงไชยะบูลี และแขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว และอีกเส้นทางไปยังเมืองเดียนเบียนฟู และเมืองฮานอย ประเทศเวียดนาม

กล่าวได้ว่า กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมจากฝ่ายประเทศไทยทางเดียว ที่มีอิทธิพลจากภายนอก ประกอบด้วย ๑) ด้านการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและ ๒) ด้านเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วย การค้าชายแดน การลงทุน และการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับกลุ่มประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ดังนั้น “ตักบาตรสองแผ่นดิน” จึงเป็นเสมือนจุดขายของประเทศไทยที่ต้องการสร้างให้เกิดพื้นที่ทางความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ โดยการใช้พุทธศาสนาและวัฒนธรรมนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางการเมือง และการเติบโตของเศรษฐกิจชายแดน

๕.๑.๒ ปัจจัยและศักยภาพในการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว แบ่งออกเป็น ๒ ด้าน ได้แก่

๑) ปัจจัยและศักยภาพภายใน ที่สนับสนุนให้เกิดการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย บริบทของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีแม่น้ำ มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย วิถีชีวิตของผู้คนที่มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา การนำประเพณีทางพระพุทธศาสนาของคนทั้งสองประเทศมาเป็นหลักในการจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์คนทั้งสองประเทศ ที่มีพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ และความสัมพันธ์ของผู้คนร่วมกันมาตั้งแต่อดีตก่อนถูกแบ่งแยกดินแดนในช่วงที่ฝรั่งเศสเข้ามามี

อิทธิพลในอินโดจีน ปัจจุบันความเป็นญาติพี่น้องของผู้คนทั้งสองเมืองยังคงเหมือนเดิม มีการไปมาหาสู่ การแลกเปลี่ยนสินค้า และการค้าขายที่ตลาดนัดชายแดนไทย-ลาว

๒) ปัจจัยและศักยภาพภายนอก ส่วนปัจจัยและศักยภาพภายนอกที่ผลักดันให้เกิดการสร้างพื้นที่วัฒนธรรม ประกอบด้วย

(๑) การค้าชายแดน โดยจุดผ่านแดนบ้านฮวกที่จะสามารถพัฒนาให้กลายเป็นด่านสากล มีตลาดนัดชายแดนไทย- สปป.ลาว ที่บ้านฮวก โดยเปิดจำหน่ายสินค้าระหว่างสองประเทศทุกวันทั้ง ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน โดยให้การค้าไทย ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การค้าชายแดน โดยที่บ้านฮวกถือว่าเป็นจุดหนึ่งที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในด้านการค้าชายแดน เพราะมูลค่าการค้า การส่งออกที่เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะสินค้าประเภทน้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์สำหรับงานโยธา วัสดุก่อสร้าง เป็นต้น

(๒) การส่งเสริมการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน กำลังมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่เชื่อมต่อกับเมืองกุซาง ประเทศไทย และแขวงไซยะบูลี ซึ่งในอนาคตจะเป็นเส้นทางการค้า และการท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่สามารถเดินทางไปยังเมืองหลวงพระบาง สปป.ลาว และเมืองฮานอย เมืองเดียนเบียนฟู ประเทศเวียดนาม รวมทั้งการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบก ที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยวจากประเทศไทยสู่สปป.ลาว ผ่านไปยังประเทศจีนตอนใต้ และประเทศเวียดนาม

(๓) การกำหนดยุทธศาสตร์ของจังหวัดพะเยา การพัฒนาสู่เมืองการค้าชายแดนเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ที่มีการผลักดันให้จุดผ่อนปรนชายแดนไทย-ลาว ที่ก๊วก บ้านฮวก อำเภอกุซางโดยการมีนโยบายยกฐานะให้เป็นด่านชายแดนสากล การจัดทำโครงการพัฒนาเมืองชายแดน ณ กุซาง เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการปรับปรุงถนนลาดยาง ปรับปรุงอาคารด่านชายแดน พัฒนابริเวณด่านชายแดน ปรับภูมิทัศน์ การศึกษาวิจัยในเรื่องศักยภาพทางการท่องเที่ยวบ้านฮวกจากนักวิชาการมหาวิทยาลัยพะเยา การเดินทางสำรวจเส้นทางการค้าและการท่องเที่ยวในเมืองคอบ และแขวงไซยะบูลีของภาคธุรกิจ และสื่อมวลชน

๕.๑.๓ วิเคราะห์ผลกระทบจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน

การวิเคราะห์ผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่เกิดขึ้นจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นด้านนโยบายระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับท้องถิ่น รวมทั้งผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประชาชนทั้งสองประเทศ รายละเอียดดังนี้

๑) ผลกระทบด้านนโยบายระดับประเทศ

(๑) การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่มีชายแดนติดต่อกัน โดยใช้วัฒนธรรมการตักบาตรนำการเมือง และเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ความก้าวหน้าด้านการค้าชายแดนระหว่างเมืองชายแดนของทั้งสองประเทศ และพัฒนาไปสู่การผลักดันยกฐานะจุดผ่อนปรนชายแดนบ้านฮวก ให้เป็นด่านถาวรในอนาคต

(๒) การสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสองประเทศ เกิดการแลกเปลี่ยนกิจกรรม เรียนรู้วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมร่วมของทั้งสองประเทศตามมา ซึ่งทางอำเภอเชียงคำ และอำเภอกุซาง ประเทศไทยได้เชิญสปป.ลาวได้เชิญเข้าร่วมกิจกรรมของอำเภอ และทางเมืองคอบ สปป.ลาวได้เชิญทางประเทศไทย

มาร่วมงานประเพณีแข่งเรือในเทศกาลออกพรรษา เมืองไชยบุรี ประเพณีไหว้พระธาตุปลวก เมืองคอบ การแข่งขันกีฬาเปตอง เป็นต้น ทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสองประเทศดียิ่งขึ้น

๒) ผลกระทบระดับจังหวัด

(๑) เกิดการผลักดันให้งานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินถือเป็นงานประจำปีของจังหวัดพะเยา ซึ่งทำให้มีการจัดงานเป็นประจำทุกปี ช่วงปลายเดือนธันวาคม

(๒) ผู้รับผิดชอบในการจัดงาน ขาดความเข้าใจในคุณค่าของประเพณีการตักบาตรที่เป็นวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เน้นแต่การท่องเที่ยวและการสร้างรายได้ หรือทำเพราะมีโครงการ มีงบประมาณเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยขาดความเข้าใจวิถีวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา กลายเป็นเพียงว่าใช้พุทธศาสนาเป็นองค์ประกอบเท่านั้น

๓) ผลกระทบระดับท้องถิ่น

(๑) การส่งเสริมและการขยายตัวด้านการค้าขายแดนของทั้งสองประเทศ ผ่านการเปิดตลาดการค้าขายแดนที่บ้านฮวกทุกวัน ที่ ๑๐ และ ๓๐ ของทุกเดือน ซึ่งจะเป็นสินค้าประเภทอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ เครื่องอุปโภคต่างๆ และผ้าทอมือ นอกจากนี้ผู้ประกอบการและชาวบ้านจากสปป.ลาวยังเข้ามาซื้อสินค้าที่ในอำเภอเชียงคำอีกด้วย โดยสินค้าที่ส่งออกจะเป็นสินค้าประเภทน้ำมันเชื้อเพลิง อุปกรณ์สำหรับงานโยธา และวัสดุก่อสร้าง เป็นต้น

(๒) เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน หมู่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการระดับอำเภอ ระดับจังหวัดพะเยา ในการนำกิจกรรมมาร่วมในงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว และสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินเป็นประจำทุกปี

(๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอภูซาง ถูกตรวจสอบการใช้เงินอุดหนุนในประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน เพราะนำงบประมาณไปใช้ในกิจกรรมไม่ตรงตามรายการที่ขอรับการสนับสนุน เป็นการอุดหนุนงบประมาณที่นอกเหนือจากบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(๔) จากกระแสการพัฒนาบ้านฮวกให้เป็นปาย ๒ ทำให้การขยายตัวด้านการค้าการลงทุนในบ้านฮวก ได้แก่ เกิดร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่พัก ส่งผลให้ราคาที่ดินในบ้านฮวกเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิม และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในบ้านฮวกเพิ่มมากขึ้น

๕.๒ ข้อค้นพบ

การวิจัยเรื่อง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ผู้วิจัยมีข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นมาภายใต้กระบวนการโลกาภิวัตน์ กิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจชายแดน ในช่วงที่มีการขยายตัวของการค้าและการท่องเที่ยว โดยใช้พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนไทยและคนลาวมาเป็นกุศโลบายหรือเครื่องมือในการเชื่อมโยงผู้คนสองประเทศ เพื่อผลักดันให้จุดผ่อนปรนบ้านฮวก ประเทศไทยเป็นด่านถาวรเชื่อมโยงกับด่านประเพณีบ้านปางมอน สปป.ลาว ที่กำลังจะยกระดับเป็นด่านสากล หลังจากการสร้างถนนและอาคารด่านชายแดน ซึ่งกำหนดแล้วเสร็จในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๙ นำไปสู่การพัฒนาการค้าชายแดนและการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงมีความสะดวกมากขึ้น อย่างไรก็ตามในการทำกิจกรรมนั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญในหลักการและคุณค่าทางพระพุทธศาสนา มีแต่การตักบาตรเพียงอย่างเดียว และการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับชื่อของงาน

๕.๒.๒ ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นพื้นที่ทางสังคมที่เกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากการริเริ่มของฝ่ายไทยที่คิดและดำเนินการ โดยเลียนแบบกิจกรรมจากจังหวัดอื่นที่มีพื้นที่ทางกายภาพเป็นชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งลักษณะของพื้นที่เป็นด่านถาวรที่ประชาชนสามารถเดินทางไปมาได้สะดวก ในขณะที่การตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาวที่บ้านฮวก ลักษณะของพื้นที่เป็นเพียงจุดผ่อนปรน สภาพพื้นที่บริเวณจัดงานเป็นป่าเขา การเดินทางยังไม่สะดวก อีกทั้งพื้นที่จัดงานอยู่ในแผ่นดินของประเทศไทย ไม่สามารถจัดงานในบริเวณพรมแดนของประเทศไทย-สปป.ลาว ได้เพราะติดขัดข้อกฎหมายด้านความมั่นคงของสปป.ลาว และข้อตกลงระหว่างประเทศ จึงทำให้ทางแขวงไซยะบูลี สปป.ลาว ไม่ให้ความสำคัญ และไม่ได้นำมาเป็นเจ้าภาพร่วมกับฝ่ายไทย

๕.๒.๓ ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นเสมือนจุดขายด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีสปป.ลาวมาเป็นส่วนประกอบ โดยใช้วิธีการของการตลาดเชิงกิจกรรม (Event Marketing) เช่น การจำหน่ายสินค้า การแสดงบนเวที การแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ การจำหน่ายอาหารพื้นบ้าน ฯลฯ เพื่อถ่ายทอดและสื่อสารการจัดงานต่อกลุ่มเป้าหมาย สื่อมวลชน และสาธารณชน เป็นการนำเสนอว่าภาพการตักบาตรที่ชายแดนไทย-ลาว มีพระจากสปป.ลาว และประชาชนลาวเข้าร่วมงาน แต่แท้จริงแล้วเป็นเพียงการตักบาตรแผ่นดินเดียวคือ แผ่นดินประเทศไทยที่มีพื้นที่ชายแดนใกล้กับสปป.ลาว ดังนั้นงานนี้ถือเป็นการจัดอีเวนต์ทางการท่องเที่ยว

๕.๒.๔ กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นการสร้างจากภายนอกและคิดโดยคนนอกชุมชนแบบบนลงล่าง (Top-down) ได้แก่ การเมือง หน่วยงานภาครัฐ การผลักดันจากกลุ่มนักธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยว และการค้าชายแดน โดยไม่ได้ศึกษาข้อมูลวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง ซึ่งวันขึ้นปีใหม่ของคนในพื้นที่ (คนเมือง คนไทลื้อ คนลาว) จะให้ความสำคัญกับวันปีใหม่เมือง ในช่วงประเพณีสงกรานต์ในเดือนเมษายนมากกว่าวันขึ้นปีใหม่ในเดือนมกราคมที่เป็นไปตามสากล

๕.๒.๕ กระบวนการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว สร้างขึ้นภายใต้ปัจจัยและศักยภาพของทุนเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองคอบ แขวงไซยะบูลี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ประกอบด้วยทุนทางสังคมคือ ความเป็นเครือญาติพี่น้องของคนบ้านฮวก และเมืองคอบที่มีความสัมพันธ์กันมายาวนาน ทุนทางวัฒนธรรมคือ การนับถือพระพุทธศาสนา มีประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่คล้ายคลึงกัน และทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติคือ สภาพแวดล้อมที่มีความเป็นธรรมชาติ ป่าเขา และบรรยากาศที่เย็นสบาย

๕.๒.๖ พื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไซยะบูลี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทยนั้น เกิดขึ้นมานานจากความเป็นเครือญาติพี่น้องที่มีสายสัมพันธ์สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ก่อนที่จะมีเส้นแบ่งพรมแดนของรัฐบาล มีการเดินทางไปมาหาสู่เพื่อเยี่ยมญาติ แลกเปลี่ยนผลผลิต ทำการค้า และการประกอบประเพณีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เมื่อมีการเกิดขึ้นของพรมแดนรัฐชาติ ก็ยังมีการเดินทางข้ามพรมแดนไปมาหาสู่กันตามปกติ รวมทั้งการค้าขายตามแนวชายแดนซึ่งขยายตัวมากขึ้นภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น ทำให้พื้นที่ทางวัฒนธรรมตามธรรมชาติถูกทับซ้อนด้วยพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (การค้าชายแดนและการท่องเที่ยวในอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง) โดยการผลักดันจากภาครัฐและภาคเอกชนผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย รวมทั้งงานตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว

โดยนัยนี้ พื้นที่ชายแดนและชุมชนชายแดน จึงอยู่ในฐานะของ “ผู้ถูกกระทำ” จากภายนอก คือ ภาครัฐและภาคธุรกิจ โดยการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนขึ้นมา ดังนั้นประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน

ไทย-ลาว จึงเป็นเพียง “วัฒนธรรมเทียมและวัฒนธรรมเลียนแบบ” เพื่อการท่องเที่ยว จากนโยบายของรัฐไทยที่เน้นกรอบของชาติ และกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนจากมุมมองทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ไม่เหมือนประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ ซึ่งทั้ง ๒ เมืองจะมีพระธาตุที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ได้แก่ พระธาตุหลวง เมืองคอบ และพระธาตุภูซาง อำเภอภูซาง คนเมืองคอบ และชาวภูซางจะมีประเพณีสงกรานต์น้ำซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมที่ทำกันเป็นประจำในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเป็นงานที่มีรากเหง้า มีความหมายทางจิตใจต่อวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความสัมพันธ์กับพระธาตุที่ตนเองให้ความนับถือ เป็นการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และวิถีชีวิตของผู้คนมากกว่า

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว: การสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย พบว่าการตักบาตรซึ่งเป็นวัฒนธรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมด้านพุทธศาสนาแก่ประชาชนร่วมกันระหว่างสองแผ่นดิน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของประชาชนทั้งสองแผ่นดิน ส่วนการท่องเที่ยวเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น ดังนั้นจากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะใน ๓ ระดับ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ในระดับนโยบาย

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระดับนโยบายของทั้งสองประเทศนั้น จากการศึกษาพบว่างานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว โดยใช้ประเพณีตักบาตรซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมมาเป็นกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ทั้งสองประเทศ เกิดขึ้นมาจากประเทศไทยเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งเป็นการคิดโดยนักการเมืองแบบบนลงล่าง ที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งสองประเทศอย่างแท้จริงโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจในการวางแผนการดำเนินงาน รวมทั้งรูปแบบของกิจกรรมที่จัดขึ้นในงาน บางกิจกรรมไม่มีความเชื่อมโยง และไม่สอดคล้องกับชื่องานคือ ประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว เป็นกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว แต่ขาดความเข้าใจวิถีวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา จากเหตุผลดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับประเทศ ดังต่อไปนี้

(๑) ควรให้ความสำคัญกับเนื้อหาของประเพณีตักบาตร ซึ่งเป็นงานที่มีความเป็นสิริมงคลที่จัดขึ้นในช่วงวันปีใหม่ทางพุทธศาสนิกชนจะนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ทั้งนี้ควรให้คณะสงฆ์มีบทบาทหลักในการทำกิจกรรมด้านเสริมสร้างความเข้าใจ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และตระหนักในคุณค่าทางวัฒนธรรมพุทธศาสนา เช่น การตักบาตรข้าวเหนียว การสวดมนต์ร่วมกัน การบรรยายธรรมะ การเทศน์มหาชาติ การทำบุญทอดผ้าป่า เป็นต้น เพื่อดึงดูดชาวพุทธทั้งสองประเทศให้มาร่วมส่งเสริมพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา นำพระนิสิตไปทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเชื่อมสัมพันธ์กับพระสงฆ์ และชาวบ้านสปป.ลาว

(๒) ควรมีกิจกรรมร่วมด้านประเพณีวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นสองแผ่นดินของทั้งสองประเทศที่จัดก่อนจะมีการตักบาตร เช่น การจัดนิทรรศการทางพระพุทธศาสนา การแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมสองแผ่นดิน และวิถีชีวิตคนไทยและคนลาว เพื่อให้กิจกรรมเหล่านี้นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ของคนทั้งสองเมืองชายแดน และในระดับประเทศของทั้งสองประเทศ และสอดคล้องกับคำว่าสองแผ่นดิน

(๓) ควรมีการประชุมวางแผนทำงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทยลาว โดยเชิญผู้บริหารระดับเมืองทั้งสองเมืองชายแดนมาหารือ และวางแผนร่วมกันทั้งประเทศไทยและสปป.ลาว การแบ่งบทบาทหน้าที่ เช่น สปป.ลาวอาจมีบทบาทด้านเรื่องนิมนต์พระสงฆ์ การรับส่งพระสงฆ์ เป็นต้น

(๔) ควรมีการผลักดันเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพดำเนินงาน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจในสปป.ลาวด้วย ทั้งในช่วงที่มีการจัดงานและผลประโยชน์ในระยะยาว

(๕) เมื่อมีการเปิดประชาคมอาเซียนและการเปิดด่านชายแดนสากลที่เมืองคอบ สปป.ลาว ควรจะมีการแก้ไขข้อกฎหมายความมั่นคงชายแดนของสปป.ลาว เพื่อให้สถานที่ในการทำกิจกรรมเป็นชายแดนที่ทั้งสองแผ่นดินได้เข้ามาร่วมกิจกรรมที่มีความสะดวกในการเดินทางเข้าออกมากขึ้น

(๖) ควรจัดทำเป็นแผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยาทุกปี เพื่อให้การจัดกิจกรรมมีความยั่งยืน และเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างแท้จริง

๒) ในระดับพื้นที่

จากประเด็นของผลการศึกษาที่พบว่า การพัฒนาบ้านฮวกให้เป็นปาย ๒ โดยการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และสถาบันการศึกษา ทำให้เกิดการขยายตัวด้านการค้าการลงทุนในบ้านฮวก เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่พักแบบโฮมสเตย์ ส่งผลให้ราคาที่ดินในบ้านฮวกเพิ่มสูงขึ้นกว่าเดิม และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในบ้านฮวกเพิ่มมากขึ้น ในช่วงแรกของการจัดประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินชุมชนบ้านฮวกถือว่าเป็นแกนนำหลักในการทำกิจกรรม ในระยะต่อมาหน่วยงานในระดับจังหวัดได้นำงบประมาณมาจัดงานเอง และจ้างบริษัทมาเป็นฝ่ายดำเนินงาน ทำให้คนบ้านฮวก ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่มีส่วนร่วมในงานประเพณีลดน้อยลง นอกจากนี้พบว่าคณะสงฆ์ในระดับอำเภอเชียงคำและภูซาง มีบทบาทในการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินน้อยมาก จากเหตุผลดังที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายระดับพื้นที่ ดังต่อไปนี้

(๑) ควรให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักในชุมชน ในลักษณะของการพักแบบโฮมสเตย์ ทำให้ชาวบ้านรายได้เสริม ถึงจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่แท้จริง และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจด้วย

(๒) ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านในบ้านฮวก ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นเจ้าภาพในการจัดกิจกรรมในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน เช่น ก่อนที่จะมีพิธีตักบาตรสองแผ่นดิน อาจจะมีการเตรียมข้าวของที่จะใช้ทำบุญใส่บาตรในวันงาน ให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวตามบ้านของชาวบ้านร่วมกิจกรรมทำขนมถวายพระ เตรียมสังฆทาน จะทำให้นักท่องเที่ยวเห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และเกิดความตระหนักในคุณค่าทางพระพุทธศาสนา ไม่ได้เป็นเพียงการซื้อของตามร้านของชำหรือในตลาดมาใส่บาตรเท่านั้น

(๓) ควรให้คณะสงฆ์อำเภอภูซาง และอำเภอเชียงคำมีบทบาทหลักในการดำเนินงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน โดยให้มีตัวแทนเข้าร่วมประชุมในสัดส่วนที่มากขึ้น เพื่อให้มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณค่าทางพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับกิจกรรมอื่นๆ และมีความสอดคล้องกับชื่อของงาน

(๔) ควรแก้ไขปัญหาด้านการจัดการในงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดิน เช่น ปัญหาการเดินทางขึ้น-ลง ไปทำบุญตักบาตรที่ก๊วก โดยวางระบบเรื่องรถรับ-ส่ง คนขึ้นไปตักบาตรสองแผ่นดินให้สะดวก และมีรถให้บริการอย่างทั่วถึง รวมทั้งการประสานงานองค์กรธุรกิจภาคเอกชน เพื่อมาร่วมสนับสนุนกิจกรรม โดยให้บริษัทรถยนต์ นำรถยนต์มาร่วมให้บริการรับ-ส่ง พระสงฆ์ หรือผู้มาร่วมทำบุญ ทำให้คณะผู้จัดงานประหยัดงบประมาณในการจัดจ้างรถโดยสาร และบริษัทเอกชนจะได้รับประโยชน์จากการโฆษณารถยนต์ได้อีกด้วย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

คณะสงฆ์อำเภอภูซาง ชุมชนบ้านฮวก หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบการดำเนินงาน ควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการจัดงานประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ระหว่างเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป. ลาว และอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ในปีต่อไป เพื่อให้การจัดงานมีประสิทธิภาพ และบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดงานมากขึ้น ดังต่อไปนี้

๑) การทำความเข้าใจกับจุดมุ่งหมายของการจัดงาน ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างมิตรภาพ ความสัมพันธ์สองแผ่นดิน โดยนำประเพณีวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีพื้นฐานร่วมกันของทั้งสองประเทศมาเป็นกิจกรรมหลักในการจัดงาน

๒) รูปแบบของกิจกรรม ควรจะมีความสอดคล้องกับงานประเพณีตักบาตร โดยเน้นด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมสองแผ่นดินและการเชื่อมความสัมพันธ์กับคนทั้งสองประเทศ ได้แก่

(๑) กิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรมที่ให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วม นอกเหนือจากการตักบาตร เช่น การเสนาพระพุทธศาสนาในชุมชนทั้งสองแผ่นดิน เช่น การสวดมนต์ข้ามปี การจัดนิทรรศการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นต้น

(๒) กิจกรรมสำหรับประชาชนทั่วไป เช่น การทำอาหารพื้นบ้าน การแสดงศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านของทั้งสองประเทศ การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน เป็นต้น

(๓) กิจกรรมสำหรับนักเรียน นักศึกษา เช่น การประกวดอ่านบทสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ การตอบปัญหาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา การแสดงละครที่เกี่ยวกับธรรมะ เป็นต้น

(๔) กิจกรรมด้านบันเทิง เช่น การแสดงดนตรีพื้นบ้าน การฉายภาพยนตร์กลางแปลงที่มีเนื้อหาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ไม่มีเนื้อหาที่มีความรุนแรง เช่น พระพุทธเจ้ามหาศาสดาโลก พระเจ้าอโศกมหาราช หรือภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเยาวชน ศิลปวัฒนธรรม การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น ทั้งนี้ไม่ควรจัดให้มีกิจกรรมประเภทความรุนแรง หรือกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเหยียดเพศ เช่น การประกวดสัสม์ตำลีลา การแข่งขันชกมวย การประกวดธิดาแม่ย่า เป็นต้น

๓) การสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดงาน โดยตั้งคณะกรรมการฝ่ายคณะสงฆ์ทั้งสองประเทศ เพื่อทำหน้าที่ด้านการจัดการ วางแผน วางระบบงานและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ร่วมกับหน่วยงานราชการระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และท้องที่ ท้องถิ่นในอำเภอภูซาง โดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพะเยาเป็นหน่วยงานเชื่อมโยงกับคณะสงฆ์ และนำความคิดเห็นของคณะสงฆ์ไปปรับใช้ในการวางแผนและจัดระบบการดำเนินงานต่อไป

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมข้ามพรมแดนผ่านประเพณีตักบาตรสองแผ่นดินไทย-ลาว ซึ่งยังไม่ได้ศึกษาในรายละเอียดเชิงลึกด้านสังคมและวัฒนธรรมในเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในเชิงพหุวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นถึงพลวัตของสังคมชายแดน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

๑) การศึกษาข้ามวัฒนธรรมโดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานเมืองคอบ แขวงไชยบุรี สปป.ลาว ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผน การกำหนดยุทธศาสตร์ในการเชื่อมสัมพันธ์กับเมืองคอบในอนาคต

๒) การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ลาวในสังคมที่มีการปกครองแบบสังคมนิยม

๓) การศึกษาประเพณีสงกรานต์พระธาตุปลวก เมืองคอบ แขวงไชยะบูลี สปป.ลาวที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวเมืองคอบ

๔) การศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง จากอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย ไปยังแขวงไชยะบูลี แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว เมืองฮานอย และเมืองเตียนเปียนฟู ประเทศเวียดนาม

๕) การศึกษาสังคมชายแดนบ้านฮวก ประเทศไทย –เมืองคอบ สปป.ลาว ในลักษณะของพหุวัฒนธรรม เพื่อให้เห็นพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของเมืองชายแดนในยุคโลกาภิวัตน์

๖) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมข้ามพรมแดนกับการขยายตัวของเศรษฐกิจและสังคมของเมืองชายแดน